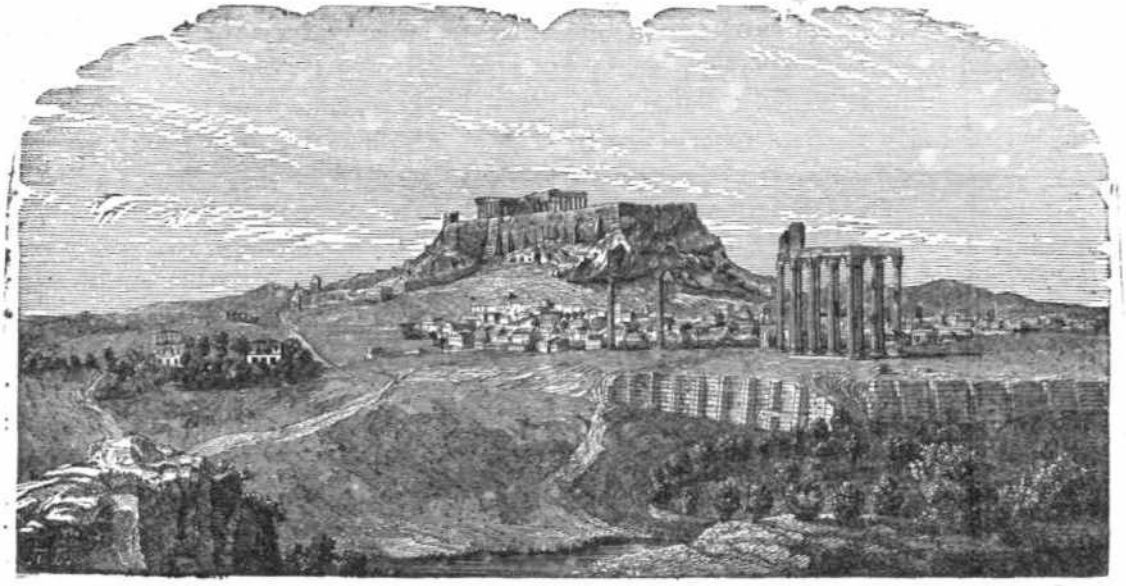

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1866. ΤΟΜΟΣ ΙΖ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 391.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΣΩΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ.

(Ὁμιλία ἐν τῷ Ἀθηναίῳ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Δ. Πάλλη.)

Φιλόμουσος Ὁμήγυρις,

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τοῦ κάλλους, ἔνθα τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ὑψώθη εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν, ὅταν οἱ καθ' ἡμᾶς πεπολιτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, θέλοντες νὰ σημάνωσι τὸ φυσικὸν ἀνθρώπινον κάλλος, *Ἑλληνικὸν κάλλος* λέγουσι, νομίζω, ὅτι θέλει εἶσθαι εὐάρεστος εἰς τὸ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον ἡ περὶ τούτου πραγματεία. Ἀλλ' ἡ πραγματεία αὕτη ἀπαιτεῖ γνώσεις φιλολογίας, ἀρχαιολογίας, καλλιτεχνίας. Προλαμβάνω δὲ νὰ ζητήσω τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀκροατηρίου, διότι μόνον φυσιογραφικῶς θέλω περὶ τούτου λαλήσει.

Ὅσον διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας ὁ ἄνθρωπος προβαίνει εἰς τὸν πολιτισμὸν, τοσοῦτον ἀναπτύσσεται καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἐν αὐτῷ. Τέρπεται οὗτος καὶ θέλγεται ὑπὸ πάσης καλλονῆς, ἡ φαντασία αὐτοῦ ἐξυψοῦται ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς φύσεως, ἡ διάνοια αὐτοῦ, ἀνακαλύπτουσα τὴν ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος, ἀναπτεροῦται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀϊδίου, τοῦ ἀπολύτου καὶ θείου κάλλους. Ἀναβάντες οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, διὰ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἔθνους, εἰς μέγαν πολιτισμὸν, ἀνέβησαν καὶ εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην. Οὕτως ὁ Πλάτων, ἐν τῷ συμποσίῳ, εἰσάγει τὴν ἐκ Μαντινείας σοφὴν Διοτίμην, διαλεγομένην περὶ τοῦ ἀπολύτου κάλλους, καίτοι τοῦ ὡραίου φύλου σεμνυνομένου εἰς τὸ φυσικὸν αὐτοῦ κάλλος. « Ὦ κάλλος ἀΐδιον » λέγει αὕτη, « οὔτε » γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον » οὔτε φθῖνον, οὔτε πρόσωπον οὔτε χεῖρας ἔχον, ἀλ- » λ' αὐτὸ καθ' αὑτὸ μεθ' αὑτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν, » εἰλικρινὲς, καθαρὸν, ἄμικτον, μὴ ἀνάπλεων σαρ- » κῶν τε ἀνθρωπίνων καὶ χρωμάτων καὶ ἄλλης φλυα- » ρίας θνητῆς, θεῖον κάλλος. » Οἱ ἀρχαῖοι συνήρμοσαν τὰς ἀνθρωπίνους σωματικὰς καλλονὰς εἰς τοὺς Θεούς των, ἰδανοποιήσαντες τὸ κάλλος· ὥστε, θέλοντες νὰ ἐκφράσωσι ἐξαίσιόν τι κάλλος θνητοῦ τινος, πρὸς τὸ τῶν ἀθανάτων ἀπεικάζουσιν. Οὕτω, τὸ κάλλος τῆς Πηνελόπης θέλων νὰ παραστήσῃ ὁ Ὅμηρος, λέγει:

« *Ἤειν ἐκ θαλάμοιο περίφρων Πηνελόπεια,*
» *Ἀρτέμιδι ἰκέλη ἠδὲ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.* »

Τὸν δὲ κάλλιστον Νιρέα καὶ τὸν Φάωνα καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Πηλέως *θεοειδεῖς* καὶ *θεοϊκέλους* ὁ ποιητὴς ὀνομάζει.

Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ ἀπολύτου κάλλους πραγματεύονται οἱ περὶ τὴν μεταφυσικὴν φιλοσοφίαν ἀσχολούμενοι. Ἡμεῖς θέλομεν μόνον λαλήσει περὶ τοῦ σχετικοῦ, τοῦ ἀνθρωπίνου φυσικοῦ κάλλους, περὶ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ἁρμονίας τῆς ἐμφαινούσης τὴν τελειοτέραν φύσιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, σχετικῶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν ἡμῶν. Οὐδὲν τῳόντι ἐν τῇ φύσει καλὸν ἢ αἰσχρόν· ἀλλὰ νόμοι, διέποντες τὴν φύσιν ἅπασαν, παράγουσι τὴν ἁρμονίαν, τὴν συμμετρίαν, τὴν εὐρυθμίαν καὶ τὴν ποικιλίαν αὐτήν, καὶ γεννῶσιν ἐν ἡμῖν τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ. Ὁ δὲ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἀναπτυχθεὶς νοῦς, ἀναβαίνων ἀπὸ τῶν ἀοράτων ἀτόμων εἰς τὰ οὐράνια σώματα, τὰ ἐν τῷ ἀπείρῳ ἀεννάως καὶ ἀδιαλείπτως περιπορευόμενα, καὶ ἀναζητῶν τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων, ἀνυψοῦται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου καὶ θείου κάλλους. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐκπεπληγμένος ὑπὸ τῆς ἀπείρου σοφίας, τῆς διαδηλουμένης διὰ τῆς κατακοσμήσεως τῆς φύσεως ἁπάσης, εὐλόγως ἀναφωνεῖ: « Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. »

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ ζῶα, τὰ μᾶλλον προσεμφερῆ τῷ ἀνθρώπῳ, κατὰ τὸν ὀργανισμόν, δυσειδῆ δὲ καὶ ἀνιαρῶς προσβάλλοντα τὴν ὅρασιν ἡμῶν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι καὶ ταῦτα παρίστησιν ἐν τῇ διαπλάσει αὐτῶν κόσμον καὶ ἁρμονίαν. Οὐχ ἧττον ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ φυλή, ἡ μᾶλλον ἀφισταμένη ἐκ τῆς κτηνώδους μορφῆς αὐτῶν, φαίνεται ἡμῖν ὡραιοτέρα. « Εὖ ἔχει τὸ τοῦ Ἡρακλείτου, » λέγει ὁ Πλάτων, « ὡς ἄρα πιθήκων ὁ κάλλιστος αἰσχρὸς ἀνθρωπείῳ γένει ξυμβάλλειν. »

Ἵνα δὲ ἐννοήσωμεν, τίνι τρόπῳ μορφοῦται τὸ ἀνθρώπινον κάλλος, πῶς βελτιοῦνται οἱ φυσικοὶ χαρακτῆρες τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῶς ἀναπτύσσεται καὶ αὐτὸ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ, δέον νὰ ἀναδράμωμεν ἀφ' ἑνὸς εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ ἀνιχνεύσωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν μορφὴν τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων φυλῶν. Καὶ οὕτω θέλομεν παραστήσει τὸ ἀνθρώπινον κάλλος, ὅπως τὸ ἐννοοῦσιν οἱ πεπολιτισμένοι λαοί.

Οἱ καθ' ἡμᾶς φυσιοδῖφαι ἀνεκάλυψαν, κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα μάλιστα ἔτη, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πεπολιτισμένῃ Εὐρώπῃ κατῴκουν ἄλλοτε ἄνθρωποι δύσμορφοι καὶ εἰδεχθεῖς, οἷοι οἱ τῆς Αὐστραλίας ἰθαγενεῖς. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχον τὴν κεφαλὴν μικράν, λίαν δὲ ἐπιμήκη πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος αὐτῆς, τὸ μέτωπον μικρόν, στενὸν καὶ ὀπισθοχωροῦν, λίαν ἐξογκωμένους τοὺς μετωπιαίους κόλπους, καθὼς καὶ τὰ ὑπερόφρυα τόξα, τὴν ῥίζαν τῆς ῥινὸς κατὰ πολὺ κοίλην, τὰ ῥινικὰ ὀστᾶ πλατέα καὶ προέχοντα, τὰ μῆλα ἀναπεπταμένα, τὰς δὲ σιαγόνας προπετεῖς· ὥστε τὸ πρόσωπον ἐγίγνετο ῥυγχοειδές, ὁ πώγων ὀξὺς καὶ ὑπονεύων. Ὅθεν εἰκάζεται ἐκ τῆς μορφῆς ταύτης τῶν ὀστῶν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν σιμοὶ τὴν ῥῖνα, πρόγναθοι, πρόχειλοι καὶ πιθανὸν μελάγχροες, δύσμορφοι δηλαδὴ καὶ δυσειδεῖς. Ἐκέκτηντο δὲ δόσιν τινὰ νοημοσύνης, ὥστε νὰ ὀξύνωσι σκληροὺς λίθους καὶ κατασκευάζωσιν εἶδος μαχαιρῶν καὶ πελέκεων, ὧν πλεῖστα ἀνεκαλύφθησαν ἐν πολλαῖς τῆς Εὐρώπης χώραις.

Οἱ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα περιηγηταί, καὶ ἰδίως οἱ ὠκεανοπλεῦσται, ἀνεῦρον καὶ ἤδη ζῶντας ἐπὶ τῆς γῆς τοιούτους δυσμόρφους ἀνθρώπους, οὐ μόνον ἐστερημένους παντὸς ἀνθρωπίνου κάλλους, ἀλλὰ καὶ πάσης διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας, ὡς ἐν παραδείγματι, δὲν ἀριθμοῦσι πλέον τοῦ ἀριθμοῦ ἕξ, τὰ δὲ εὐγενῆ παρ' ἡμῶν καλούμενα αἰσθήματα, τὸ αἴσθημα δηλαδὴ τοῦ καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀληθοῦς, εἰσὶν ἄγνωστα αὐτοῖς. Οἱ δὲ *Μενόπιοι* καλούμενοι τῶν Ἀνδαμάνων νήσων οὔτε κἂν τὸ αἴσθημα τῆς αἰδοῦς κέκτηνται.

Ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, τὸ θαυμάσιον τοῦτο ὅπλον τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι δεκτικὸς τελειοποιήσεως, δυνάμει κλιματικῶν καὶ ἄλλων ἐπιδράσεων. Ἡ δὲ τελειοποίησις αὐτοῦ ἐπάγεται τὴν βελτίωσιν τῶν φυσικῶν χαρακτήρων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν τῶν ἠθικῶν αἰσθημάτων ἀνάπτυξιν. Τοῦ ἀνθρώπου τῳόντι, ἕνεκα κλιματικῶν περιστάσεων, ἴσως δὲ καὶ ἕνεκεν ἐπιμιξίας μετ' ἄλλων φυλῶν, ὁ νοῦς βαθμηδὸν διὰ τοῦ χρόνου ἀναπτύσσεται, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὕτη ἐπιφέρει καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ βάρους αὐτοῦ ἰδίως, ὡς ὁ διάσημος ἀνθρωπολόγος **Huxelei** διὰ πλείστων παρατηρήσεων ἀριδήλως ἀπέδειξεν. Ἀναπτυσσομένου τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἰδίως τῶν μετωπιαίων λοβῶν αὐτοῦ, ἔνθα μάλιστα ἕδρεύει ἡ διάνοια, τὸ μέτωπον ὑψοῦται, εὐρύνεται καὶ προέχει· ταπεινοῦνται δὲ οἱ μετωπιαῖοι κόλποι καὶ τὰ ὑπερόφρυα τόξα, τῶν δὲ σιαγόνων ἐκ τούτου, ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῆς βελτιωθείσης τροφῆς, ἐλαττοῦται ἡ προπέτεια, ὁ προγναθισμὸς παρὰ τῶν ἀνθρωπολόγων καλούμενος. Ὁ προγναθισμὸς τῳόντι, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ **Broca**, γραμματέως τῆς ἐν Παρισίοις ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρίας, ἐλαττοῦται κατὰ λόγον τῆς τοῦ μετώπου ἀναπτύξεως.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν, τίνι τρόπῳ ἀνεπτύχθη ὁ ἐγκέφαλος τῆς λευκῆς φυλῆς καὶ ἰδίως τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης· τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἡ τοῦ νοὸς ἀνάπτυξις, διὰ τῆς τοῦ ἐγκεφάλου ἀναπτύξεως, κατέστη πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω μορφώσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτήρων τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ φυλαί, ὧν ὁ νοῦς δὲν ἀνεπτύχθη εἰσέτι, εἰσὶν αἱ μᾶλλον δυσειδεῖς· τὸ πρόσωπον αὐτῶν εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον ῥυγχοειδὲς καὶ ἐν γένει τὰ μέλη τοῦ σώματος ἔχουσί τι κτηνῶδες. Αἱ φυλαί, αἱ μᾶλλον ἀφιστάμεναι τῆς μορφῆς τῶν ἀνθρωπομόρφων πιθήκων, εἰσὶν αἱ εὐειδέστεραι, δυσειδέστεραι δὲ αἱ μᾶλλον αὐτοῖς προσεγγίζουσαι.

Διὰ τῆς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπιδράσεως διαφόρων περιστάσεων, ἀνεπτύχθησαν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς φυλαί τινες μᾶλλον ἢ ἧττον, κατὰ λόγον τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τῆς ἐπιδράσεως. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐγέννησε τὸν πολιτισμὸν τῶν ἡμετέρων προγόνων· τὴν δὲ μεγάλην ταύτην ἀνάπτυξιν παρηκολούθησεν ἀκραιφνέστερον καὶ γνησιώτερον τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ. Ὑπάρχουσι φυλαί, ὡς ἐῤῥέθη, εἰς τὴν ἐσχάτην βαθμίδα τῆς ἀνθρωπότητος κείμεναι, εἰς ἃς δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος τοῦ εὐγενοῦς τούτου αἰσθήματος. Ἀλλὰ, κατὰ λόγον τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας, τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον γνήσιον, ἢ μᾶλλον ἢ ἧττον νόθον ἀναπτύσσεται. Ὀλίγα παραδείγματα ἀρκοῦσι νὰ καταδείξωσι τὸ ἀληθὲς τῶν σκέψεών μας. Οἱ Σῖναι, οἱ πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων ἔχοντες πολιτισμόν τινα, ἀνάλογον τῆς διανοίας των, οἵτινες βεβαίως δὲν ἔχουσι νὰ προσφέρωσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῆς μεγαλοφυΐας Ἀριστοτέλην, Νεύτωνα, Κυβιέρον ἢ Οὐμβόλδον, θεωροῦσιν ὡραίους τοὺς λοξοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς γελοίως στρεβλωθέντας πόδας. Φυλαί τινες τῆς Ἀμερικῆς θεωροῦσιν ὡραῖα τὰ κολοβωμένα ὦτα. Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τοῦ Ταϊτίου ἐκλαμβάνουσιν ὡς καλλονὴν τὴν σίμωσιν τῆς ῥινὸς καὶ τὸ πυῤῥὸν τῆς κόμης. Αἱ νεάνιδες τῶν Βοτόκων, ἐν Ἀμερικῇ, ἵνα γίνωσιν εὔμορφοι, συντρίβουσι τοὺς ἐμπροσθίους ὀδόντας τῆς ἄνω σιαγόνος. Εἰς τοὺς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου οἰκοῦντας νομίζεται ὡραία ἡ πολύσαρκος καὶ ὑπέρπαχυς γυνή, ἡ μὴ δυναμένη νὰ κινηθῇ. Κάτοικοί τινες τῆς Ἰνδίας μηκύνουσι τὸ στόμα, ἐν εἴδει ῥάμφους, καὶ ἐμπήγουσιν ἥλους ξυλίνους εἰς τὸ κάτω χεῖλος, κάλλος τοῦτο ὑπολαμβάνοντες. Οἱ κάτοικοι τῆς Ταπροβάνης νομίζουσι μεγίστην ἀσχημίαν τοὺς λευκοὺς ὀδόντας· ὅθεν καὶ μελανίζουσιν αὐτούς. Ἀλλὰ θέλω μηκύνει τὴν ὁμιλίαν ταύτην, ἐὰν ἀπαριθμήσω πάσας τὰς διαστροφὰς τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ, ὑπὸ τῆς ἀτελοῦς καὶ ἀνωμάλου ἀναπτύξεως τῆς διανοίας προερχομένας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ φυλῇ, τῇ μᾶλλον διανοητικῶς ἀναπτυχθείσῃ, ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι νωθροὶ καὶ ἄμορφον τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἔχοντες, καὶ ἀδεξίως ἑπομένως περὶ τοῦ κάλλους κρίνοντες. Πάλαι ποτὲ ἰδιώτης τις, παρατηρῶν τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλένης τοῦ Μενελάου, ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ζεύξιδος, ἐξαίσιον κάλλος παριστώσης, εἶπεν εἰς τὸν Νικόμαχον, ὅτι δὲν βλέπει τὸ κάλλος ἀξιοθαύμαστον. « Λάβε τοὺς ἐμοὺς ὀφθαλμοὺς » ἀπήντησεν οὗτος, « καὶ θεός σοι φανήσεται. » Ὅπως δήποτε οἱ πεπολιτισμένοι ἄνθρωποι ἐκφέρουσι τὴν αὐτὴν γνώμην καὶ οὐδόλως διαφωνοῦσιν, ὅταν πρόκηται περὶ εὐθείας καὶ συμμέτρου ῥινὸς, περὶ τοῦ λεπτοῦ, τοῦ ἐναρμονίου καὶ εὐγράμμου τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου καὶ τῆς τοῦ σώματος λοιπῆς εὐμελείας. Τὸ ἀνθρώπινον κάλλος δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ συρμοῦ, ὡς αἱ μηρόμορφοι χειρίδες τῶν γυναικείων ἱματίων παρελθούσης ἐποχῆς, ἢ ὡς οἱ νῦν βασιλεύοντες τανύπεπλοι.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν περὶ τὴν ἀνθρωπολογίαν ἀσχολουμένων, ἀπὸ τῆς λιθίνης καλουμένης ἐποχῆς καὶ τῆς ταύτῃ ἑπομένης ὀρειχαλκίνης, βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν προήχθησαν ἐπὶ τὰ κρείττω οἱ φυσικοὶ χαρακτῆρες τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐὰν ἤδη διὰ βραχέων παραβάλωμεν τὴν μορφὴν τῆς λευκῆς, καλουμένης, φυλῆς πρὸς τὰς φυλὰς τῆς Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεανίας, τὰς ἐχούσας ὁμοιότητα οὐ μικρὰν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους τῆς Εὐρώπης, θέλομεν ἐννοήσει, τίνι τρόπῳ ἡ βελτιωθεῖσα ἡμετέρα φυλὴ κατέστη εὐμορφοτέρα τῆς κτηνώδους μορφῆς ἐκείνων ἀφισταμένη. Οἱ βραχίονες τῶν ἀνθρώπων τῆς μελαίνης φυλῆς εἰσὶ μακροί, οἷοι οἱ τῶν τετραχείρων πιθήκων· ὥστε ὄρθιος ὁ Αἰθίοψ, χωρὶς νὰ κύψῃ, δύναται νὰ ξύσῃ τὴν ἰγνύν, τοὐτέστι τὸ ὑποκάτω τοῦ γόνατος μέρος. Οἱ πόδες ἡμῶν εἰσι καμπύλοι καὶ δὲν ἐφάπτονται ὁλοσχερῶς τοῦ ἐδάφους, ὅπερ ἀποτελεῖ χάριν καὶ κομψότητα, ἐνῷ τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς τοῦ αἰθίοπος εἶναι ἰσόπεδον, ὁ δὲ μέγας δάκτυλος βραχύτερος τῶν λοιπῶν, μακρῶν καὶ εὐκινήτων ὄντων. Καὶ οὕτως οἱ πόδες τοῦ Αἰθίοπος ὁμοιάζουσι τοὺς πόδας τοῦ ἀνθρωπομόρφου γορίλλου. Παρατηρεῖται δὲ καὶ εἰς ἄλλα τοῦ σώματος μέλη ἡ αὐτὴ πιθηκοειδὴς μορφή. Ἡ κεφαλὴ τῶν μελαίνων εἶναι λίαν ἐπιμήκης, ἕνεκα μάλιστα τῆς προπετείας τοῦ ὀπισθίου μέρους αὐτῆς· ἡ δὲ τῶν Μογγόλων, βραχεῖα καὶ σχεδὸν στρογγύλη. Ἡ κεφαλὴ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης ἐν γένει καὶ ἰδίως τῶν ἡμετέρων προγόνων κεῖται ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ Μεσοκεφαλία, ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ **Broca**, ἐλαττοῦται ἢ αὐξάνει κατὰ λόγον τῆς συμπτώσεως τοῦ κατ' ἰνίον ὀστοῦ, ἢ τῆς προπετείας τοῦ μετώπου, ἀντιθέτως δηλαδὴ τῆς Δολιχοκεφαλίας ἢ βραχυκεφαλίας τῶν βαρβάρων φυλῶν. Οἱ δὲ ὡραιότεροι χαρακτῆρες τοῦ προσώπου θεωροῦνται οἱ Ἑλληνικοί. Τὸ ἑλληνικὸν πρόσωπον εἶναι ὠοειδές· τὸ ὀξύτερον μέρος τοῦ ὠοῦ πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ἀμβλύτερον πρὸς τὰ ἄνω· αἱ ἀποστάσεις ἀπὸ

τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου μέχρι τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς, μέχρι τῆς βάσεως αὐτῆς καὶ μέχρι τοῦ πώγωνος, εἰσὶ σχεδὸν ἴσαι. Ἡ ῥὶς εἶναι εὐθεῖα, ἴση κατερχομένη ἐκ τοῦ μετώπου, ἡ μόλις μικρὰν ἐσοχὴν κατὰ τὴν ῥίζαν ἔχουσα. Τῶν δὲ δυσμόρφων φυλῶν ἡ ῥὶς εἶναι πλατεῖα καὶ ἀνάσιμος, ὡς τῶν πιθήκων, ἢ παχεῖα καὶ ὀχθώδης, ἢ λεπτὴ, μεγάλη καὶ γρυπή. Οἱ μυκτῆρες τῆς λευκῆς φυλῆς εἰσι τρίγωνοι, τῶν δὲ Αἰθιόπων στρογγύλοι, τὸν ἀριθμὸν 8 ὁριζοντείως κείμενον παριστάνοντες (∞). Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἡμετέρας φυλῆς εἶναι μεγάλοι, ὅλως ἐγκάρσιοι, μᾶλλον ἢ ἧττον διασχιζόμενοι ἑκατέρωθεν, μᾶλλον δὲ προέχοντες ἢ κοῖλοι, ὡς οἱ τῶν βαρβάρων φυλῶν. Τὸ στόμα μικρὸν καὶ χαριέντως περιγεγραμμένον· τινῶν δὲ φυλῶν, τῶν Βοτοκίδων μάλιστα καλουμένων, εἶναι τοσοῦτον μέγα, ὥστε αἱ παρειαὶ φαίνονται διῃρημέναι μέχρι τῶν ὤτων, λέγει ὁ Vogt. Φυλαί τινες ἔχουσι τὰ χείλη τοσοῦτον ἐξογκωμένα, ὥστε τὸ ἐρυθροῦν μέρος αὐτῶν ἀνατείνει μέχρι τῆς ῥινὸς, καὶ κατατείνει μέχρι τοῦ πώγωνος. Ὁ πώγων τῆς λευκῆς φυλῆς, καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων, εἶναι μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀνανεούμενος· τῶν Μογγόλων μακρὸς καὶ πλατύς· τῶν Σημιτικῶν φύλων ὀξὺς, τῶν δὲ Αἰθιόπων πιθηκομόρφως ὑπονεύων. Τὸ ἐξωτερικὸν οὖς τῆς ἡμετέρας φυλῆς εἶναι μέτριον, τῶν Αἰθιόπων εἶναι λίαν μικρὸν, παχὺ καὶ ἀναπεπταμένον, τῶν δὲ Τατάρων μέγα καὶ πλατὺ, παρεμφερὲς τῷ ὑπερμεγέθει ὠτὶ τῶν πιθήκων Chimpanzé. Οἱ Αἰθιοπές εἰσιν οὐλότριχες καὶ ἐριότριχες, ἄλλαι δὲ φυλαὶ ἔχουσι σκληρὰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς. Οἱ τῆς λευκῆς φυλῆς ἄνθρωποί εἰσιν ἰθύτριχες καὶ λειότριχες. Ἡ διαφορὰ τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν δὲν ὑπελογίσθη εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κάλλους. Ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ ὡραῖοι καὶ ξανθοὶ, καὶ πυῤῥοὶ, καὶ κυανοχαῖται καὶ γλαυκώπιδες. Δὲν ἐπιτρέπει ὁ χρόνος νὰ παρατείνωμεν ἐπὶ πολὺ τὴν σύγκρισιν ταύτην· δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν ἐν γένει, ὅτι οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐθεώρουν τὴν εὔχροιαν, τὴν εὐσαρκίαν καὶ τὴν τῶν μορίων συμμετρίαν ὡς τὸ ἀληθινὸν κάλλος. Ἐπὶ τῆς ἀρτιότητος καὶ ἀναλογίας τῶν μελῶν στηριζόμενος, ἔγραψεν ὁ Πολύκλειτος τὸν *Κανόνα*: «Πάσας γὰρ διδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολύκλειτος,» λέγει ὁ Γαληνὸς, «ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα, κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα, καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, *κανόνα*.»

Περιττὸν νομίζω νὰ ἐνδιατρίψω εἰς μείζονα λεπτομέρειαν. Ἐκ τῆς παραθέσεως ὅμως ταύτης τῶν φυσικῶν χαρακτήρων τῶν διαφόρων φυλῶν, τὸ ἀνθρώπινον σχετικὸν κάλλος εὔδηλον γίγνεται. Ἕκαστον μέλος τῆς ἡμετέρας φυλῆς κέκτηται μᾶλλον ἢ ἧττον συνηνωμένους ἐν ἑαυτῷ τοὺς χαρακτῆρας, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ σωματικὸν κάλλος· ὥστε καὶ ὁ δυσειδέστατος μεταξὺ ἡμῶν εἶναι εὐμορφότερος τοῦ εὐειδεστέρου τῶν Βουσμάνων. Ἡ ἐν Εὐρώπῃ δυσμορφωτέρα γυνὴ εἶναι ἀείποτε εὐειδεστέρα τῆς Ἀφροδίτης τῶν Ὁτεντότων, τῆς πρό τινος χρόνου ἐν Παρισίοις ἐπιδεικνυομένης.

Οἱ λαμπρότεροι χαρακτῆρες, οἱ τὸ ἀνθρώπινον κάλλος ἐμφαίνοντες, ἀνακαλύπτονται συνηρμοσμένοι οὐ μόνον εἰς τὰ ἀγάλματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, θεοὺς παριστάνοντα, καὶ ἰδίως εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῶν Μεδίκων, ἀλλὰ διατετυπωμένοι καὶ εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰς εἰκόνας, ἐν ἀναγλύφοις καὶ ἐπὶ ἀγγείων γραφαῖς. Ἕκαστος γιγνώσκει, λέγει ὁ διάσημος φυσιοδίφης Prichard, ὅτι «ἡ ὡραιοτέρα μορφὴ τοῦ ἀνθρωπίνου κρανίου καὶ ἡ ὡραιοτέρα ἀνάπτυξις τοῦ μετώπου παρίστανται ἡμῖν ἐπί τινων προϊόντων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ὑπέθεσαν μάλιστά τινες, ὅτι οἱ πλάσαντες τὰς θαυμασίας διὰ τὸ κάλλος των κεφαλὰς δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν λαμπρῶν τύπων, τῶν παρὰ τῆς φύσεως προσφερομένων, ἀλλ' ἰδανοποίησαν αὐτούς. Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην,» λέγει ὁ εἰρημένος σοφὸς, «ἀνῄρεσε θριαμβευτικῶς ὁ περιώνυμος φυσιοδίφης Blumenbach, ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Γοτίγκης. Δὲν εἶναι ἀπίθανον,» προσθέτει, «ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere νὰ ᾖναι γνήσιος τύπος τῆς ἐθνικῆς φυσιογνωμίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· διότι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Pouqueville, ὑπάρχουσι καὶ νῦν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων οἱ τύποι, οἱ ἐμπνεύσαντες τὸν Φειδίαν καὶ Ἀπελλῆν.» Προσθέτομεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ὅτι οὐ μόνον ὁ Πουκεβίλος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι περιηγηταὶ, οἷοι ὁ Hugues, ὁ Cyprien Robert, παρετήρησαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μορφὴν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν ἄλλαις τῆς Ἑλλάδος χώραις. Ἡμεῖς δὲ ἔχομεν τὴν μεγίστην πεποίθησιν, ὅτι ὁ Σκόπας ἢ ἄλλος, ὁ τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere πλάσας, δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἰδανοποιήσῃ, ἀλλ' εἶχεν ἐνώπιόν του λαμπράν τινα φυσιογνωμίαν νεανίου τινός. Πρό τινος χρόνου εὐπαίδευτος ξένος, μετὰ τοῦ ὁποίου πολλάκις περὶ τῶν φυσικῶν χαρακτήρων τῶν νῦν Ἑλλήνων ἐλαλήσαμεν, εὑρέθη παρ' ἐμοὶ, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον νεανίας τις. Ὁ ξένος ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν μὲ εἶπεν: αὕτη εἶναι τῷ ὄντι Ἑλληνικὴ φυσιογνωμία. Ἐγὼ δὲ, χωρὶς νὰ ἀπαντήσω, ἔλαβον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης μου τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐπέδειξα αὐτῷ. Ὁποία ὁμοιότης! ἀνέκραξεν. Ἀφοῦ δὲ ἐπεσκέφθη τὴν Ἀκρόπολιν ὁ φιλομαθὴς ξένος, ἐνόησεν, ὅτι ἡ ἐκ Σπάρτης τροφὸς τοῦ τέκνου του ὡμοίαζε μίαν τῶν Καρυατίδων.

Οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν ὅτι οἱ ζωγράφοι καὶ ἀγαλματοποιοὶ ἀνεπλήρουν ἐλαττωματικόν τινα χαρακτῆρα δι' ἄλλου ὡραιοτέρου· καὶ περὶ τούτου ἀρκεῖ ἡ μαρτυρία τοῦ Ξενοφῶντος. «Ὁ Σωκράτης,» λέγει ὁ Ξενοφῶν, «εἰσελθὼν πρὸς τὸν ζωγράφον Παῤῥάσιον, ἔλεγεν αὐτῷ: Καὶ μὴν τά γε καλὰ εἴδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ ῥάδιον ἑνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου κάλλιστα οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι. Ποιοῦμεν γὰρ οὕτως, ἔφη.» Ἀλλ' ὅπως δήποτε, ἵνα πλάσωσι τὸ ἰδανικὸν κάλλος τῶν θεῶν, ἐλάμβανον ὡς τύπον τὴν φυσιογνωμίαν ἑνὸς τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, κολακεύοντες ἐν μέρει καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταποιοῦντες χαρακτῆρά τινα, ἢ ἐξετύπουν τοὺς μᾶλλον εὐμόρφους, ἀμελοῦντες τῶν λοιπῶν.

Ἀντίπατρος ὁ Σιδώνιος, ἵνα ἐγκωμιάσῃ τὸν Πραξιτέλην, ἔθεσε καταλλήλως τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀφροδίτης εἰπών:

«*Γυμνὴν εἶδε Πάρις με καὶ Ἀγχίσης καὶ Ἄδωνις*
»*Τοὺς τρεῖς οἶδα μόνους Πραξιτέλης δὲ πόθεν;*»

Βεβαίως ὁ Πραξιτέλης δὲν εἶδε τὴν θεάν· ἀλλ' ὅταν ἔπλαττε τὴν κεφαλὴν τῆς ἐν Κνίδῳ οὐρανίας Ἀφροδίτης, τὰ ἀμφὶ τὸ μέτωπον καὶ τὴν κόμην, τὸ εὔγραμμον τῶν ὀφρύων καὶ τὸ φαιδρὸν καὶ ὑγρὸν τῶν ὀφθαλμῶν, εἶχεν ἴσως ἐν τῇ φαντασίᾳ του νεανιδά τινα θέλγουσαν αὐτὸν, ὡς ὁ Ῥαφαὴλ, ὁ μέγας τῶν Ἰταλῶν ζωγράφος, τὴν Φορναρίναν, ὅταν ἐζωγράφησε τὴν ἁγίαν οἰκογένειαν. Ὡσαύτως ἐνεπνέετο καὶ ὁ Ἀλκαμένης, ὅταν ἔπλαττε τῶν χειρῶν τὸ εὔρυθμον καὶ δακτύλων τὸ εὐάγωγον καὶ εἰς λεπτὸν ἀπολῆγον τῆς ἐν Κήποις Ἀφροδίτης. Εἶχεν ἐνώπιόν του τοὺς μεγάλους καὶ φαιδροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ὡραίαν κόμην τῶν Ἑλληνίδων, ὅταν ὁ Εὐφράνωρ ἐζωγράφησε τὴν *βοῶπιν* Ἥραν. Ὁ δὲ Πολύγνωτος τὸ ἐπιπρεπὲς τῶν ὀφρύων, ὅταν ἔγραφε τὴν εἰκόνα τῆς Κασσάνδρας, ἐν τῇ λέσχῃ τῶν Δελφῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου φυσικοῦ κάλλους καὶ περὶ τῶν χαρακτήρων τῆς λευκῆς φυλῆς, ἐκ παραθέσεως πρὸς τὰς ἄλλας. Μεταβαίνομεν ἤδη νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν αἰτίων, τῶν ζημιούντων καὶ ἀλλοιούντων τὸ κάλλος καὶ τῆς ὡραιοτέρας φυλῆς, καὶ περὶ τῶν περιστάσεων, αἵτινες συμβάλλουσιν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ αὔξησιν αὐτοῦ.

Οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἐστερεώθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος κατ' ἰδίαν, καὶ οἱ λαοὶ ἐν γένει, μεταβάλλονται σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, κατὰ λόγον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιέχοντος καὶ ἄλλων περιστάσεων. Τὸ φῶς, ἡ θερμότης, ὁ ἀὴρ καὶ ἐν γένει τὸ κλίμα, τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, αἱ διάφοροι ἕξεις καὶ τὰ ἔθιμα ἔχουσι μεγίστην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἢ χείρω σωματικὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἕν τινι περιοδικῷ συγγράμματι τοῦ Δουβλίνου ἱστορεῖται, ὅτι ἕνεκα τῶν πολέμων τοῦ 1649 καὶ 1689 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας, πλήθη Ἰρλανδῶν κατέφυγον εἰς ὀρεινά τινα μέρη τῆς νήσου. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ὑπέστησαν τὰ δεινὰ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ἀμαθείας, ἐκφυλισθέντες οὕτως, ὥστε ἤδη οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν διακρίνονται εὐκόλως ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων των, τῶν μὴ εὑρεθέντων εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις. Οἱ προσωπικοὶ χαρακτῆρες τῶν ἀτυχῶν τούτων Ἰρλανδῶν ὅλως ἠλλοιώθησαν· τὸ στόμα των εἶναι ἡμικεχηνὸς, προέχουσι τὰ χείλη, καθὼς καὶ οἱ ὀδόντες καὶ τὰ οὖλα· αἱ σιαγόνες προπετεῖς, ἡ δὲ ῥὶς συμπεπτωκυῖα· χαρακτῆρες ἀριδήλως βαρβαρότητα ἐμφαίνοντες. Εἴς τινα μέρη μάλιστα οὐ μόνον τὸ πρόσωπον ἠλλοιώθη, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα κατέστη δύσμορφον. «Ἕκαστος ἐννοεῖ, λέγει ὁ διάσημος Quatrefage, ὑπομνηματίζων τὰ εἰρημένα, ὅτι ἡ ὁμοιάζουσα τοὺς αὐστραλίους αὕτη φυλὴ ἀπεχωρίσθη, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν εἰρημένων αἰτίων, ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων της καὶ κατέστη ἔκφυλος, ἰδίαν ἀποτελέσασα φυλήν.» Ὁ Ἰατρὸς Jon ἐπεσκέφθη πρό τινος χρόνου τοὺς ἐν Μαλάκῃ ὑπὸ τὸ ὄρος Ὀρὶρ οἰκοῦντας τῶν Πορτογάλλων ἀπογόνους· ἐξέστη δὲ, παρατηρήσας τὴν ἀλλοίωσιν τῆς σωματικῆς μορφῆς τῶν ἀπογόνων λευκῆς φυλῆς, καὶ μάλιστα πολλῶν ἐξ αὐτῶν καταγομένων ἐκ λαμπρῶν οἴκων καὶ τοῦ περικλεοῦς Vasco de Gama αὐτοῦ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι κατήντησαν πρόγναθοι, πρόχειλοι, τὰ μέγιστα δυσειδεῖς. Ἀπέδωκε δὲ τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ κλίματος, ὅσον εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ τὴν παράβασιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ἡ δὲ διαφθορὰ καὶ ἠθικὴ παράλυσις οὐ μόνον τὸ φυσικὸν κάλλος ζημιοῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ διαστρέφει. Κατὰ τὸν δ'. αἰῶνα μ. Χ. τῶν ἠθῶν ἡ διαφθορὰ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἠλλοίωσεν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀκμάσας, οἰκτείρει τὴν πατρίδα, ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του. Ἐγκατελείψαμεν, λέγει, τὴν Ἰωνικὴν μουσικὴν, τὸ Δώρειον καὶ Λύδιον μέλος καὶ οἰκειοποιήθημεν τὴν μουσικὴν τῶν Φοινίκων, ψάλλοντες διὰ τῆς ῥινός. Ἀηδίαζεν ὁ φιλογενὴς Πατὴρ τῆς ἐκκλησίας τὴν ψαλμῳδίαν τῶν ῥινοφθόγγων ψαλτῶν τῆς ἐποχῆς του.

Μεταξὺ τῶν στοιχείων, τῶν ἐπιδρώντων οὐσιωδῶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν, κατέχει ἀναντιῤῥήτως τὴν πρώτην θέσιν τὸ φῶς. Ἄνευ φωτὸς οὐδὲ ζωὴ, λέγει ὁ φυσιολόγος Moleschott. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ

φωτὸς, ἢ τῆς ἀμυδρᾶς καὶ σπανίας ἐνεργείας αὐτοῦ, γεννῶνται οἱ βλάκες (les idiots, les crétins) τὰ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς δύσμορφα ταῦτα ὄντα. Δὲν ἔχομεν βλάκας ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ καὶ τὸ φῶς διαχέεται ἀφθόνως παρ' ἡμῖν, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ **Ampère**.

Ἡ θερμότης ἔχει μεγίστην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν χαρακτήρων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία διαστέλλει τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ χαλαρόνει αὐτὸ, αἱ ἐντυπώσεις βραδέως διοχετεύονται εἰς τὸ κοινὸν αἰσθητήριον, βραδέως ἐν αὐτῷ αἱ ἀντιλήψεις γίγνονται, δυσχερῶς αἱ ἰδέαι μορφοῦνται, δυσκόλως ἡ παράθεσις αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀσθενῶς καὶ ἡ κρίσις παράγεται. Ὅθεν ὁ νοῦς δὲν ὀξύνεται, οἱ μετωπιαῖοι λοβοὶ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν ἀναπτύσσονται, δὲν ὑψοῦται τὸ μέτωπον, ὁ προγνωθισμὸς ἐπικρατεῖ, καὶ τὸ ῥυγχοειδὲς καὶ κτηνῶδες τοῦ προσώπου ἐπιμένει. Ἡ δὲ ταπεινὴ θερμοκρασία ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ καταφεύγῃ εἰς βρώματα ἀναπνευστικὰ, ὡς ὁ διάσημος **Liebich** τὰ ἐκάλεσεν, εἰς τροφὴν δηλαδὴ ἀνθρακοῦχον, ἵνα ἐπιτύχῃ διὰ τῆς ἀναπνοῆς μείζονα τοῦ αἵματος ὀξυγόνωσιν καὶ ἑπομένως πλείονα θερμότητα. Ὅθεν ἕνεκα τῆς μικροτέρας πλαστικῆς τροφῆς καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ ψύχους ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς περιφερείας, οἱ ἄνθρωποι, οἱ ζῶντες εἰς λίαν ψυχρὰ κλίματα, εἰσὶ μικρόσωμοι, οἱ δὲ φυσικοὶ χαρακτῆρες αὐτῶν τραχεῖς καὶ ὀγκώδεις. Αὐξάνει δὲ ἡ ἐλαττοῦται ἡ θερμοκρασία καὶ τῶν εὐκράτων κλιμάτων, τῶν μᾶλλον προσφόρων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ τὴν τῶν σωματικῶν χαρακτήρων εὐρυθμίαν, ἐκ διαφόρων περιστάσεων. Ἕνεκα πολλῆς παραλίας χώρας τινὸς αὐξάνει ἡ θερμοκρασία, ἐλαττοῦται δὲ ἕνεκα τοῦ ὕψους ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Ὥστε ἡ Ἑλλὰς, ἡ μεγίστην παραλίαν ἔχουσα καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀρέων διατεμνομένη, κέκτηται ἀναμφιλέκτως τὸ μᾶλλον εὔκρατον τῶν κλιμάτων· καὶ δικαίως εἶπεν ὁ Εὐριπίδης, ὅτι « μήτε ἄγαν πῦρ, μήτε χεῖμα συμπιτνεῖ. » Αὐξάνει δὲ τὰ μέγιστα ἡ θερμοκρασία διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν, ὃ ἦν πρὸ πολλοῦ γνωστὸν καὶ ὅπερ ἀπεδείχθη τρανῶς διὰ τῶν παρατηρήσεων, ἃς ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν πέρυσι ὁ διάσημος **Bequerel**. Ἡ ἐσωτερικὴ χώρα τῆς Καρχηδονίας, ἡ ἄλλοτε οἰκουμένη καὶ πολυάνθρωπος, κατέστη ἔρημος, ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ἐκδασώσεως ὑψωθείσης θερμοκρασίας. Προέλαβε τὸ δυστύχημα τοῦτο τὸ γαλλικὸν ἔθνος, κατακτῆσαν τὴν Ἀλγερίαν, ἔνθα Κυβέρνησις νοήμων καὶ ἰσχυρὰ καταδιώκει αὐστηρῶς τοὺς ἐμπρηστὰς, οὐδόλως ἐνδίδουσα εἰς τὰς παρακλήσεις ἢ ἀπειλὰς βαρβάρων προὐχόντων τῆς χώρας ἐκείνης.

Ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν ζημιοῖ ὡσαύτως καὶ τὸν ἀέρα. Τὰ φυτὰ ἀποῤῥοφῶσιν οὐ μόνον τὸν ἄνθρακα, ἀλλὰ καὶ τὰ μιάσματα, ἀποβάλλουσι δὲ τὸ ὀξυγόνον, τὸ οὐσιῶδες μέρος τοῦ ἀέρος διὰ τὴν ἀναπνοήν. Τὰ ἐμφερόμενα ἐν τῷ ἀέρι μιάσματα γεννῶσιν οὐκ ὀλίγας νόσους, ἡ δὲ ἐλάττωσις τοῦ ὀξυγόνου γεννᾷ τὰς καχεξίας, καὶ ἰδίως τὴν χοιραδικὴν, ὡς θαυμασίως ἀπέδειξεν ὁ ἰατρὸς **Baudeloque**. Ἕνεκα δὲ τῆς καχεξίας ταύτης κακῶς τρέφονται τὰ ὀστά· ἡ δὲ ἀτροφία καὶ μαλθακότης αὐτῶν προξενεῖ τὰς κυφώσεις καὶ λορδώσεις, αἵτινες τοσοῦτον ἀσχημίζουσι τὸν ἄνθρωπον. Προσβάλλονται οἱ ὀδόντες καὶ περιπίπτουσιν εἰς τερηδόνα. Εἰς δὲ τὸν ὑπὸ τὴν καχεξίαν ταύτην κείμενον νεανίαν φαίνονται οἱ ὀδόντες σπάνιοι καὶ τετριμμένοι ἐντὸς τοῦ στόματος, ὡς βράχοι ἀπότομοι καὶ ὀξυβελεῖς ἐντὸς σκιερᾶς φάραγγος. Ἀπεναντίας μειδιᾷ ἡ εὔεκτος καὶ ὑγιὴς νεᾶνις καὶ παρουσιάζονται σύμμετροι καὶ λευκοὶ, ὡς ὅρμος στιλπνοτάτων καὶ ἰσομεγεθῶν μαργαριτῶν. Ἕνεκα τῆς καχεξίας ταύτης περηνοῦται τὸ πρόσωπον, πολύμορφα δὲ καὶ πολυώνυμα νοσήματα δυσμορφοῦσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος· πάντα τὰ ὄργανα γίγνονται μᾶλλον ἢ ἧττον εὐπαθῆ καὶ εὐερέθιστα ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας ἑνὸς ἑκάστου. Μόλις ἄρχεται τὸ ψῦχος καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ φλεγμαίνουσιν, ἡ δὲ ἀνὰ πάντα χειμῶνα ὑποστρέφουσα νόσος, ἐὰν τυχηρῶς δὲν βλάψῃ τὴν ὅρασιν, ζημιοῖ ὅμως τὸ κάλλος τῶν ὀφθαλμῶν. Ῥικνοῦνται τὰ βλέφαρα, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπολλύουσι τὸ ὑγρὸν καὶ φαιδρὸν καὶ ἀμυγδαλωτὸν σχῆμα αὐτῶν· οἱ ῥώθωνες ἑλκοῦνται· διὰ δὲ τῆς ἐπανόδου τῆς νόσου ταύτης, πλὴν τῆς ἀηδοῦς ὀζαίνης, ἡ ῥὶς διογκοῦται καὶ ἐπαίρεται, ἡ δὲ ἀτυχὴς παιδίσκη, ἡ ἔχουσα σύμμετρον καὶ λεπτὴν ῥῖνα, καταντᾷ ἐπίῤῥινος. Διὰ δὲ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς κληρονομίας ἡ ἀσχημία αὕτη εἰς τὰ ἔκγονα μετοχετεύεται. « Οὐδὲν κωλύει », λέγει ὁ Ἱπποκράτης « ἐκ μακροκεφάλων μακροκεφάλους γενέσθαι. » Οὐδὲν κωλύει, λέγομεν καὶ ἡμεῖς, ἐξ ἐπιῤῥίνων ἐπιῤῥίνους γενέσθαι.

Τὸ εἶδος τῆς τροφῆς ἔχει μεγίστην ἐπιῤῥοὴν οὐ μόνον εἰς τὴν τῶν σωματικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος μόρφωσιν. Ἡ ἀποκλειστικὴ κρεωφαγία ἀναπτύσσει μὲν τοὺς μῦς, γεννᾷ ἴσως πλείονα δραστηριότητα καὶ ἐνέργειαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καθίστησι τραχεῖς καὶ ὀγκώδεις τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας, προέχουσαν τὴν κάτω σιαγόνα, καὶ ἀντιτάσσεται οὕτως εἰς τὴν εὐμορφίαν· οὐ μόνον δὲ τὸ σῶμα σκληρύνει, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν παχύνει. «Διὰ τὴν δίαιταν ταύτην οἱ Ἀττικοὶ,» λέγει ὁ Πλούταρχος, «προσηγόρευσαν ἡμᾶς τοὺς Βοιωτοὺς καὶ παχεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ ἠλιθίους. » Ἀπ' ἐναντίας ἡ φυτοφαγία καὶ ὀσπριοφαγία συντελοῦσιν εἰς τὸ κάλλος. « Οὐκ ἔστιν ἀνθρώ» πῳ κατὰ φύσιν κρεωφαγεῖν, ὡς δηλοῦται ἀπὸ τῆς » τῶν σωμάτων κατασκευῆς, » λέγει ὁ θαυμάσιος Πλούταρχος, ὅπερ ἡ καθ' ἡμᾶς συγκριτικὴ ἀνατομία ἐναργῶς ἀπέδειξε.

Συνέστη ἐν Λονδίνῳ, κατὰ τὸ **1811**, *ἑταιρία τῶν φυτοφάγων* κληθεῖσα (**The vegetarian Society**), ἔχουσα προηγούμενα τὰς γνώμας τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τοῦ Πορφυρίου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἐπικούρου καὶ ἄλλων μεταξὺ τῶν ἀρχαίων, τοῦ Λιναίου, τοῦ Φραγκλίνου καὶ ἄλλων μεταξὺ τῶν νεωτέρων· τὰ δὲ τέκνα τοῦ Νεύτωνος, τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἑταιρίας ταύτης, τὰ οὐδέποτε κρεωφαγήσαντα, ἐθεωροῦντο ἐν Λονδίνῳ ὡς πρότυπα δείγματα διὰ τοὺς ἀνδριαντοποιούς. Δὲν ἐπιτρέπει ὁ ὁρισθεὶς χρόνος νὰ ἐκταθῶμεν ἐνταῦθα, πολλὰ περὶ τούτου ἔχοντες νὰ εἴπωμεν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν τὸ οὐσιῶδες, ὅπερ τὴν τροφὴν εὔχυμον καθίστησι, τὸ θεῖον ἅλας, ὡς τὸ λέγει ὁ Ὅμηρος, τὸ θρίγκωμα τῆς τροφῆς, κατὰ Πλούταρχον, τουτέστι τὸ ἐπιστέγασμα αὐτῆς. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν διασημοτέρων ἰατρῶν, ἡ ἄναλος τροφὴ γεννᾷ καχεξίαν. Ὁ φυσιολόγος **Bérard** μνείαν ποιεῖται ἱστορίας τινὸς, λίαν περιέργου. Ὅταν εἴς τινα μέρη τῆς Εὐρώπης οἱ ἀτυχεῖς γεωργοὶ ἦσαν δοῦλοι, οἱ δὲ κύριοι τῶν γαιῶν, χάριν οἰκονομίας, τοῦ ἅλατος ὑπερτιμημένου ὄντος, δὲν ἔδιδον αὐτοῖς οὐδὲ κόκκον τοῦ οὐσιώδους τούτου ἀρτύματος, κατήντησαν οὗτοι ἰσχνοὶ, πλήρεις ἑλμίνθων καὶ εἰς μαρασμὸν περιπίπτοντες ἀνηλεῶς ἀπέθνησκον· οἱ δὲ ἰατροὶ, ἀνακαλύψαντες τὴν αἰτίαν, διὰ τῆς χορηγήσεως τοῦ ἅλατος ἀνέστειλον τὸν κακόν. Τὸ ἅλας βελτιοῖ τὸ αἷμα, τονεῖ τὰ νεῦρα καὶ γεννᾷ τὴν εὐεξίαν, τὸ θεμέλιον παντὸς κάλλους. Βλάπτει μᾶλλον ἡ ἄναλος τροφὴ ἢ ἡ ὑραλμυρίζουσα. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μόλις πρὸ ὀλίγου ἐνόησαν οἱ ἰατροὶ, προτείνοντες τὸ ἅλας ὡς φάρμακον κατὰ τῆς χλωρώσεως, τῶν καχεξιῶν καὶ ἄλλων νόσων. Οἱ δὲ πρόγονοι ἡμῶν ἐγνώριζαν κάλλιστα ταύτην. Ὁ ἰατρὸς Ἀπολλώνιος ὁ Ἡροφίλου «ἐκέλευε μὴ γλυκεῖ τρέφειν, ἀλλὰ τα» ριχευτοῖς καὶ ὑραλμυρίζουσι τοὺς ἰσχνοὺς καὶ ἀ» τρόφους. Τὸ ἅλας γεννᾷ εὐαρμοστίαν καὶ εὐκινη» σίαν· ὡς γὰρ τὰ χρώματα φωτὸς, οὕτως οἱ χυ» μοὶ ἁλὸς δέονται, πρὸς τὸ κινῆσαι τὴν αἴσθησιν· » διὰ τοῦτο καὶ κάλλος γυναικὸς τὸ μήτ' ἀργὸν » μήτ' ἀπίθανον, ἀλλὰ μεμιγμένον χάριτι καὶ κι» νητικὸν, ἁλμυρὸν καλοῦσι, λέγει ὁ Πλούταρχος. » Τὸ ἅλας τρέφει τὴν κόμην καὶ καθίστησι μαλακὰς καὶ λεπτὰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς. Διάσημοι ἀγρονόμοι, ὁδηγηθέντες ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν προγόνων ἡμῶν, πρεσβεύουσιν, ὅτι τὸ ἅλας βελτιοῖ τὰ ἔρια τῶν προβάτων. Ὁ δὲ **Sainclair** ἀποδίδει τὴν λεπτότητα τῶν ἱσπανικῶν ἐρίων εἰς τὴν διπλῆν μερίδα τοῦ χορηγουμένου ἅλατος εἰς τὰ πρόβατα.

Διὰ τῶν θαλασσίων λουτρῶν γεννᾶται ἡ εὐεξία καὶ αὐξάνει τὸ κάλλος· ἐν τῷ θαλασσίῳ λουτρῷ ὁ ἄνθρωπος ἀποῤῥοφᾷ τὸ ἅλας, ἀναπνέει ἀέρα περιέχοντα οὐκ ὀλίγα ἁλατώδη μόρια, τὸ δὲ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα ἐνδυναμοῦται καὶ κρατύνεται διὰ τοῦ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ ἐκ τῆς κυματωγῆς ἐκτυλισσομένου. Ἐναντίον δὲ τῆς ἐπικρατούσης προλήψεως, ἀναβάλλεται ἡ πολιὰ, ἡ τὸ γῆρας ἀγγέλλουσα. Ὅθεν τὴν εὐεξίαν καὶ ἑπομένως τὸ κάλλος ἡ θάλασσα γεννᾷ, ὡς ἐγέννησε τὴν θεὰν τοῦ κάλλους Ἀφροδίτην. Οἱ ποιηταὶ τῳόντι *ἀλιγενῆ* τὴν Ἀφροδίτην ἐκάλεσαν, τουτέστιν ἐκ τῆς θαλάσσης γεννηθεῖσαν.

Πρεσβεύουσί τινες, ὅτι ἡ φυτικὴ τροφὴ ἐπιτείνει μὲν τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ ζημιοῖ τὴν μυώδη ἐνέργειαν, καὶ καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἄνανδρον καὶ ἀπόλεμον· ἀλλὰ τοῦ φυτοφάγου γορίλλου καὶ ἄλλων ζώων ἡ ῥώμη καὶ μυώδης δύναμις, ὡς καὶ λαῶν τινων ὀπωροφάγων ἡ εὐρωστία, ἀνατρέπει τὴν δοξασίαν ταύτην. Δὲν ἦσαν ἀσθενεῖς τὸ σῶμα οἱ βαλανηφάγοι Ἀρκάδες καὶ οἱ κρομμυοφάγοι Ἀχαρνεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἡ φυτικὴ τροφὴ δὲν ἀναπτύσσει τὴν μυώδη δύναμιν ἀρκούντως, ἡ γυμναστικὴ, ἡ *δέσποινα αὕτη τῶν τεχνῶν*, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ Πλάτων, ἀναπληροῖ τὴν προσγιγνομένην ζημίαν, δραστηριότητα καὶ σωματικὴν ἐνέργειαν γεννῶσα. Ἡ γυμναστικὴ αὐξάνει τὸ ἀνθρώπινον κάλλος, τὴν τοῦ σώματος εὐμέλειαν κατορθοῦσα. Ὁ Γαληνὸς διηγεῖται, ὅτι παιδοτρίβης τις κατώρθωσε δι' ἐπιτηδείου γυμνάσεως ἰσχνόν τι μέλος τοῦ σώματος νὰ ἀναπτύξῃ καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν μελῶν νὰ ἐπιτύχῃ. Ἡ γυμναστικὴ γεννᾷ τὴν εὐεξίαν· « ἕπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῇδε τὸ κάλλος,» λέγει ὁ μέγας οὗτος τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν ἀρχαιότητος ἰατρός. Μόλις δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἱ νεώτεροι ἐνόησαν, ὅτι δικαίως οἱ Ἕλληνες ἐθεώρησαν τὴν γυμναστικὴν τῆς εὐεξίας δημιουργὸν καὶ τῆς καχεξίας ἀνύσιμον φάρμακον· δὲν διστάζω τῳόντι νὰ πιστεύσω, ὅτι Ἡρόδικος ὁ ἰατρὸς, ὁ τοῦ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου ἀδελφὸς, φθισικὸς ὤν, ἐπέτυχε τὴν ἴασίν του ἐν Βυζαντίῳ διὰ τῆς γυμναστικῆς, ὡς διηγεῖται ὁ Πλάτων.

Αἱ ἕξεις καὶ αἱ συνήθειαι, οἷον τὰ ἐνδύματα, οἱ περίδεσμοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συντελοῦσιν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἢ χείρω μόρφωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ὁ τρόπος μάλιστα τοῦ περιδέειν τὴν κεφαλὴν ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ τὰ μέγιστα ἐνεργεῖ εἰς τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς, ὡς ἀπέδειξεν ὁ ἐκ Γενεύης **Gosse** ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ « περὶ τῆς » τεχνιτῆς παραμορφώσεως τῆς κεφαλῆς. »

Ἐπενόησαν καὶ ἄλλα τινὰ μέσα πρὸς αὔξησιν τοῦ

ἀνθρωπίνου κάλλους. Ὁ Γαληνὸς συνεβούλευσε Ῥωμαῖόν τινα ὕπατον, ἵνα θέσῃ τρία ἀγάλματα Ἐρώτων παρὰ τὴν κλίνην του, ὅπως γίνῃ καλλίπαις ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος, τύραννος τῶν Συρακουσῶν, ἔθεσε παρὰ τὴν κλίνην του τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάσωνος, ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνήκουσιν εἰς ἐμπειρικὴν μᾶλλον ἢ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν.

Περαίνων τὴν ἀφήγησιν ταύτην, ὀφείλω νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ τὸ ψυχικὸν κάλλος συντελεῖ εἰς τὴν τοῦ σώματος διαρρύθμισιν καὶ τὴν τῆς καλλονῆς δημιουργίαν. « Τοῖς τῆς ψυχῆς ἤθεσιν οἰκεῖον ἡ φύσις ἀπεργάζεται τὸ τοῦ σώματος εἶδος, » ἔλεγε δικαίως δαιμόνιος ἰατρὸς τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος. Ἡ εὐσέβεια, ἡ δικαιοπραγία, ἡ φρόνησις εἰσὶ κάλλη τῆς ψυχῆς ἀπαράμιλλα, κοσμοῦντα μᾶλλον τοῦ σωματικοῦ κάλλους τὸν ἄνθρωπον. « Τὸ δὲ τῆς παιδείας εὐπρόσωπον κάλλος, » λέγει ὁ Πλούταρχος, « οἴκου καὶ πόλεως καὶ ἔθνους ἀθόρυβος εἰρήνη διατελεῖ γενομένη. » Ἡ σωφροσύνη προσθέτει μεγάλως εἰς τὸ φυσικὸν κάλλος τοῦ ὡραίου φύλου. Τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην ἐζωγράφουν ὡραιοτέραν τῆς Πανδήμου οἱ ἀρχαῖοι. Τὸ φυσικὸν κάλλος ἀφανίζει καὶ ἡ νόσος καὶ ἡλικία. « Κάλλος μὲν γὰρ ἡ νόσος » ἐμάρανεν, ἡ χρόνος ἠνάλωσεν. » Ἀλλὰ τὸ ἠθικὸν κάλλος ἐμμένει διὰ παντὸς τοῦ βίου. Ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων, τὸ κόσμιον τοῦ ἤθους, τὸ χάριεν τῆς συμπεριφορᾶς, ἡ ἀγαθότης τοῦ χαρακτῆρος, τὸ αἰμύλον τῆς λαλιᾶς, τὸ εὔστοχον τῶν ἀπαντήσεων καὶ αὐτὸ τὸ εὐσταλὲς καὶ καθαρὸν τοῦ ἐνδύματος εἰσὶ κάλλη, ἅτινα κοσμοῦσι τὸν ἄνθρωπον καὶ μέχρις ἐσχάτου γήρατος. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξέφρασε θαυμασίως ἐν ὀλίγοις στίχοις ὁ Λατῖνος ποιητὴς Λουκρέτιος· καταπαύω δὲ δίδων ὑμῖν τὴν μετάφρασιν τοῦ Βολταίρου, ἀνωτέραν τοῦ πρωτοτύπου, καὶ ἔχουσαν οὕτω:

« On peut sans être belle être toujours [aimable·
l'attention, le goût, les soins, la propreté,
donnent à la laideur les traits de la beauté. »

Η ΜΑΡΚΕΣΙΑ ΣΙΡΕ.

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΥΠΟ

HENRI RIVIÈRE.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

Α.

Ἐν μέσῃ Βανδέᾳ, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Λίγυρος ποταμοῦ (Loire), ὑψοῦτο τῷ 1815 ὁ πύργος τοῦ Σιρὲ, κομψὸν οἰκοδόμημα τοῦ Μανσὰρ (1) ἐκδηλοῦν, ὑπό τε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἔκοψιν, τὴν μεταβολὴν τῶν εὐγενῶν τοῦ μεσαιῶνος εἰς αὐλικοὺς τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τῷ ὄντι δὲν ἦτο τοῦτο ἀληθὲς τιμαριωτικὸν ἄσυλον ᾠκοδομημένον μᾶλλον πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ προπαρασκευὴν εἰς ἐπιδρομὰς φρουρᾶς ὑπηρετῶν καὶ συμφατριαστῶν, ἀλλ' ὡραία κατοικία, εὐπρόσιτος, φωτεινὴ, καὶ ἧς τὸ κύριον μέρος, μεγάλα ἔχον παράθυρα, συνεδέετο ἑκατέρωθεν, σχηματίζον ὀρθὰς γωνίας, πρὸς δύο τετραγώνους σκιάδας. Βαθεῖα τάφρος καὶ λίθινος περίβολος ἐξετείνοντο πέριξ, οἰκόσημον δὲ ἐπιτηδείως γεγλυμμένον ὑπερέκειτο τῆς ἐξωτερικῆς πύλης. Ἐκ τῶν δύο προσόψεων τοῦ πύργου ἡ μὲν ἔβλεπε πρὸς ἄλση καὶ τόπους ὑπὸ χλόης κεκαλυμμένους, φθάνοντας διὰ κλίσεως ἀνεπαισθήτου μέχρι τοῦ Λίγυρος, ἡ δὲ πρὸς εὐρύχωρον αὐλὴν περικυκλωμένην ὑπὸ δρυῶν καὶ τρισμεγίστων ἀκακιῶν. Τὰ δένδρα ταῦτα, ὅλως ἀπεριποίητα, περιέπλεκον τοὺς κλάδους αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἀτάκτως καὶ, σκιάζοντα τὴν τάφρον, ἐξέτεινον αὐτοὺς μέχρι τῶν τοίχων. Λεπτὸς καὶ πυκνὸς χόρτος καὶ κνίζα εἶχον ἀναφυῆ μεταξὺ τῶν πετρῶν τῆς αὐλῆς. Ἡ ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ κιγκλιδωτὴ πύλη ἦτο θαυμασίας κατασκευῆς· ἀλλὰ τὰ κοσμήματα καὶ αἱ κεχρυσωμέναι αὐτῆς αἰχμαὶ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ σκωρίας. Ὅθεν, εἰ καὶ ὁ πύργος ἔκειτο ἐπὶ μιᾶς τῶν τερπνοτάτων θέσεων τῆς ὡραίας ἐκείνης χώρας, ἡ ὄψις αὐτοῦ ἦτο σκοτεινὴ καὶ πένθιμος· ἐμάντευέ τις εἶδος ἑκουσίας παραμελήσεως παρὰ τῶν κυρίων αὐτοῦ· ἐξαιρουμένων δὲ τῶν κραυγῶν καὶ τῆς κινήσεως δύο παιδίων, ἄρρενος καὶ μικρᾶς κόρης, ἅτινα ἔπαιζον καὶ ἔτρεχον ἀμέριμνα ἐντὸς τῆς μεγάλης ταύτης οἰκίας, οὐδέποτε ἠκούετο ἕτερος κρότος ἐν αὐτῇ.

Ἀληθὲς ὅτι ἡ μήτηρ αὐτῶν, μαρκεσία Σιρὲ, διήνυε βίον αὐστηρὸν καὶ μονήρη, ὁ δὲ σύζυγος αὐτῆς, μόλις τὸ τριακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, εἶχε παραφρονήσει ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον αὐτῶν καὶ καταντήσει εἰς τελείαν βλακίαν. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν πύργον τὴν ἡμέραν (ἦσαν δὲ σπάνιοι) καὶ οἱ ὑπηρέται ἔβλεπον αὐτὸν πάντοτε καθήμενον ἐπὶ ὑψηλῆς ἕδρας πλησίον ἑνὸς τῶν παραθύρων τῆς αἰθούσης, μέλανα ἐνδεδυμένον καὶ μέγα λευκὸν περιλαίμιον φέροντα. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνέπεμπε γογγυσμοὺς ἢ ἐμόρφαζεν. Εἶχε πρὸ αὐτοῦ τράπεζαν κεκαλυμμένην ὑπὸ χαρτίνων εἰκόνων τὰς ὁποίας ἔκοπτεν· ὅτε δὲ ἔπαυε τὴν μηχανικὴν ταύτην ἐργασίαν, ἔπαιζε μὲ ἄλυσιν ἐκ χάλυβος καὶ κλειδίον τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἀνηρτημένα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ καὶ τὰ ὁποῖα ἐφύλαττεν ἐπιμόνως, ἔτι καὶ ὅτε ἐνέδυον αὐτόν. Ἐφαίνετο ἀποτείνων μακροὺς λόγους εἰς τὰ δύο ταῦτα ἀντικείμενα, ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του ὅπως ὁμιλήσῃ ἀπέληγον εἰς σειρὰν συλλαβῶν ἀσυναρτήτων, τὰς ὁποίας ἀπήγγελλε διὰ φωνῆς θρηνώδους ἢ ἐμφαντικῆς. Ἡ κτηνώδης αὐτοῦ ὕπαρξις ἀπήτει ἀηδεῖς περιποιήσεις, τὰς ὁποίας ἡ μαρκεσία ἐξετέλει πάντοτε αὐτὴ μετὰ ψυχρᾶς ἀφοσιώσεως. Αὕτη ἐπετήρει καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της, ἀνατεθειμένην εἰς παιδαγωγὸν, καὶ ἐφρόντιζε περὶ αὐτῶν συχνάκις μὲν ἀλλ' ἄνευ ζωηρᾶς ἀγάπης. Εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν ἡ μαρκεσία Σιρὲ ἦτο ὡραιοτάτη, ἀλλὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἦν ὑπερήφανον, ἄψυχον καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀπολελιθωμένον. Εἶχε τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς, τὸ βάδισμα ὁπωσοῦν τραχὺ καὶ πρόσωπον ὠχρὸν οὕτινος οὐδὲν αἴσθημα ἐνεψύχου τοὺς κανονικωτάτους χαρακτῆρας. Οἱ μέλανες αὐτῆς ὀφθαλμοὶ ἐξέφραζον ὑπερηφάνειαν καὶ ἀταραξίαν· ὡμίλει δ' ὀλίγον καὶ οὐδέποτε ἐμειδία. Οἱ τρόποι αὐτῆς ἦσαν εὐγενεῖς καὶ ἄμεμπτοι, ἡ δ' ἐνδυμασία οὔτε ἐπιτετηδευμένη οὔτε ἠμελημένη. Ἂν καὶ ἐδαπάνα τὴν περιουσίαν αὐτῆς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἐξετέλει τὰ ἀπολύτως μόνον ἀναγκαῖα θρησκευτικὰ καθήκοντα, μὴ θέλουσα νὰ χρησιμεύῃ ὡς κακὸν παράδειγμα. Ὁ ἀγαθὸς ἐφημέριος τοῦ παρακειμένου μικροῦ χωρίου εἶχε προσπαθήσει νὰ ἀναῤριπίσῃ πίστιν ἥτις ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν μετρία· ἀλλ' ὁ ἀποθαῤῥυντικὸς καὶ αἰνιγματώδης τρόπος μεθ' οὗ ἡ μαρκεσία ἀπήντησεν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, τὸν ἀπέτρεψεν ἑτέρας ἀποπείρας. — Ὁ Θεὸς, ἔλεγεν ἐνίοτε, τὴν ὑπέβαλεν εἰς δοκιμασίας, ἐκεῖνος ἴσως καὶ τὴν θεραπεύσῃ.— Βεβαίως ἡ δυστυχία τῆς μαρκεσίας ἦτο μεγάλη· νέα αὐτὴ εὑρίσκετο συνδεδεμένη ἐπ' ἀόριστον μετὰ ζῶντος πτώματος, τοῦτο δ' ἤρκει ὅπως ἐξηγῇ καὶ δικαιολογῇ τὸ αὐστηρὸν καὶ ὑποκώφως ἐπανιστάμενον αὐτῆς ἦθος. Οὐχ ἧττον οἱ εὐγενεῖς τῶν περιχώρων καὶ οἱ τῆς πόλεως Angers, ὁσάκις ὡμίλουν περὶ τῆς κυρίας Σιρὲ, ἀπέδιδον τὴν πένθιμον αὐτῆς μόνωσιν εἰς αἰτίαν μᾶλλον ἐνδόμυχον καὶ σπουδαίαν, εἰς ἀγάπην τῆς νεαρᾶς αὐτῆς ἡλικίας αἴφνης καὶ ἀμετατρέπτως συντριβεῖσαν· ἐστήριζον δὲ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐπὶ γεγονότος τὸ ὁποῖον εἶχε συμβῆ πρὸ δέκα ἐτῶν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Σιρέ. Ἰδοὺ δὲ πῶς διηγοῦντο αὐτὸ, ἀπηλλαγμένον σχολίων καὶ ποικιλμάτων.

Ὁ κύριος Σιρὲ, ὁ πενθερὸς τῆς μαρκεσίας, ἀσπασάμενος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως τὰς φιλελευθέρους καὶ φιλοσοφικὰς ἰδέας, μετηνάστευσε πανοικεὶ εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ ΙΣ'. ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καί τινα ὑπηρέτην, τὸν Ἰωσὴφ Κορνιὲ, ὅστις εἶχεν ἀκολουθήσει ἄλλοτε αὐτὸν εἰς Ἀμερικὴν καὶ τῷ ἦτο ἐντελῶς ἀφωσιωμένος. Ὁ μαρκέσιος μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κιβερὸν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κορνιέ· μετὰ δὲ τὴν ἔκβασιν τῆς δυστυχοῦς ταύτης ἐπιχειρήσεως εἶχεν ἐπιβιβασθῆ εἰς Ἀγγλικὴν λέμβον, ὅτε παρετήρησεν ὅτι ἔλειπεν ὁ Κορνιέ· ὁ ἀνδρεῖος οὗτος, πολεμήσας ὡς λέων ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ κυρίου του, εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν ξηράν, ὁ δὲ μαρκέσιος εἶδεν αὐτὸν ῥιπτόμενον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶντα πρὸς τὴν λέμβον· παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν ἀξιωματικὸν ὅστις ἐκυβέρνα αὐτὴν νὰ σταματήσῃ ἐπί τινας στιγμὰς· ἀλλ' οὗτος ἐβιάζετο καὶ δὲν συγκατετέθη, λέγων ὅτι ἤθελεν ἴσως περιμείνει τὸν μαρκέσιον, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν ὑπηρέτην του. Ἡ ἀπάντησις αὕτη διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κυρίου Σιρὲ, ὅστις, εἰπὼν μετὰ πολλῆς ἀταραξίας εἰς τὸν ἀξιωματικὸν ὅτι ἤθελεν ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ περιμείνῃ, ἐῤῥίφθη θαῤῥαλέως εἰς τὴν θάλασσαν, ἔφθασε τὸν Κορνιὲ καὶ ἔφερεν αὐτὸν πρὸς τὴν λέμβον· οὕτω δ' ἐσώθησαν ἀμφότεροι. Ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἀφοσίωσις συνέδεσεν ἔτι μᾶλλον τὸν κύριον μετὰ τοῦ ὑπηρέτου. Ὁ Κορνιὲ, ὅστις ἦτο ἔγγαμος, εἶχεν υἱὸν ὁμήλικον πρὸς τὸν τοῦ μαρκεσίου καὶ ὁμογάλακτον αὐτοῦ· ὁ δὲ κύριος Σιρὲ ἠγάπησε τὸ τέκνον τοῦτο, καὶ ἀνέθρεψεν αὐτὸ ὡς τὸν ἴδιον υἱὸν διὰ τῶν αὐτῶν διδασκάλων. Ὁ Ἀδριανὸς Κορνιὲ, πεπροικισμένος διὰ πολλῶν προτερημάτων, ἐφάνη ἄξιος τῆς ἀγάπης ταύτης. Στενῶς συνδεδεμένος πρὸς τὸν νέον Κάρολον Σιρὲ, εἰ καὶ ἔτρεφε πάντοτε πρὸς αὐτὸν εὐσέβαστον ἀφοσίωσιν, ἐγένετο ὁ ἀχώριστος σύντροφος τῶν διασκεδάσεων καὶ σπουδῶν αὐτοῦ· ἀγαπῶν δ' αὐτὸν περιπαθῶς, εὐχαρίστως ἤθελε θυσιάσει τὴν ἰδίαν ζωὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ὁ πατήρ του ἄλλοτε ὑπὲρ τοῦ πατρὸς τοῦ Καρόλου. Τὸ 1802 ὁ κύριος Σιρὲ ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν ὁ πύργος καὶ ἡ λοιπὴ περιουσία. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μέλλοντος τοῦ υἱοῦ του δὲν εἶχε νὰ φροντίσῃ, διότι ὁ Κάρολος θὰ ἔζη ὡς εὐγενὴς ἐπὶ τῶν κτημάτων του περιμένων καλλιτέρους καιρούς· ἀλλ' ὁ μαρκέσιος ἐσκέφθη περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀδριανοῦ, ὃν ἡ γέννησις δὲν ἠνάγκαζε νὰ φυλάξῃ ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὴν νόμιμον μοναρχίαν. Ἤθελε τῷ ὄντι εἶσθαι λυπηρὸν ἂν ἡ σπανία ἱκανότης καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ νέου ἔμενον ἄχρηστοι μάλιστα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ κοινωνία ἀνενεοῦτο καὶ ἡ λαμπροτάτη τύχη ἦτο προσιτὴ εἰς πάντα. Ὁ μαρκέσιος ἀπέστειλε λοιπὸν τὸν Ἀδριανὸν εἰς Παρισίους ὅπως προπαρασκευασθῇ διὰ τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν· ἐν ᾧ δὲ ἐπεσκευάζετο ὁ πύργος τοῦ Σιρὲ, ἀπῆλθε καὶ ὁ Κάρολος εἰς Παρισίους, ἐλεύθερος νὰ ἐξοδεύσῃ καὶ καιρὸν καὶ χρήματα, ἵνα ἀνανεώσῃ οἰκογενεια-

(1) Mansart, περιώνυμος ἀρχιτέκτων τοῦ ιζ'. αἰῶνος. Σ. Μ.

κὰς σχέσεις καὶ μορφωθῇ εἰς τὴν τριβὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Κατὰ τὰς διακοπὰς οἱ δύο νέοι, ἡλικίαν ἔχοντες τότε εἴκοσιν ἐτῶν, ἐπανῆλθον εἰς Σιρέ. Ὁ Ἀδριανὸς εἶχεν ἤδη ἐξετασθῆ καὶ καταταχθῆ εἰς τὴν σχολὴν, βλέπων δέ τις τὴν φυσικὴν αὐτοῦ χάριν, τὴν κομψότητα, τὴν εὐπρέπειαν τῶν τρόπων, ἤθελεν ἐκλάβει αὐτὸν ὡς ἀληθῆ ἀδελφὸν τοῦ Καρόλου. Μεγάλη ζωηρότης ἐβασίλευε τότε εἰς τὸν πύργον, διότι ὁ μαρκέσιος εἶχε παρ' ἑαυτῷ πολλοὺς ξένους πρὸς τιμὴν μιᾶς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, τῆς βαρονίδος Κφιλὶ καὶ τῆς θυγατρός της Αἰμιλίας, τὰς ὁποίας ἐξένιζεν. Ἡ κυρία Κφιλὶ, ἐπανελθοῦσα εἰς Γαλλίαν μετὰ τὰς συνθήκας, ἐνήργει ὅπως ἀνακτήσῃ τὰς γαίας αὐτῆς ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπιτύχει· ὁ δὲ μαρκέσιος προσεπάθει νὰ διασκεδάσῃ αὐτὴν, διότι, εἰ καὶ ἔχουσα ἡλικίαν πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, ἡ βαρονὶς ἠγάπα πολὺ τὸν κόσμον καὶ τὰς διασκεδάσεις. Τὸ κυνήγιον λοιπὸν, τὰ γεύματα καὶ αἱ πανηγύρεις διεδέχοντο ἄλληλα εἰς τὸν πύργον.

Οἱ παρευρεθέντες εἰς τὸν πύργον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνεθυμοῦντο κάλλιστα τὸν ζωηρὸν, εἰ καὶ εὐσέβαστον, θαυμασμὸν τοῦ Ἀδριανοῦ πρὸς τὴν ὡραίαν Αἰμιλίαν καὶ τὴν εὐμένειαν μεθ' ἧς αὕτη ἀπεδέχετο τὰς περιποιήσεις αὐτοῦ. Ἀλλὰ γάμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ἆρά γε δυνατός; Ἴσως, ἂν ἡ μὲν βαρονὶς Κφιλὶ ἔμενε πτωχὴ τὸ δὲ στάδιον τοῦ Ἀδριανοῦ ἀπέβαινεν εὐτυχές. Ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ τοῦτο, εἰ καὶ περικλεῆ παραδείγματα καθίστων δυνατὰς τοιαύτας ἐπιγαμίας, αἵτινες πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἐνομίζοντο ἐντελῶς ἀδύνατοι. Ἄλλως τε αἱ κρίσεις αὗται ἦσαν μεταγενέστεραι, διότι, ὅτε οἱ δύο νέοι ἐδείκνυον πρὸς ἀλλήλους καταφανῆ συμπάθειαν, οὐδεὶς ἤθελε τολμήσει νὰ προείπῃ τι. Πολλοὶ ἐνεθυμοῦντο ὡσαύτως ὅτι ὁ φόβος τῆς πτωχείας ἐβασάνιζεν ἀδιακόπως τὴν βαρονίδα, λέγουσαν πρὸς πάντας ὅτι, ἂν δὲν ἐτύγχανε δικαιοσύνης ἀποδιδομένων εἰς αὐτὴν τῶν ὑπαρχόντων, ἤθελε μείνει ἄνευ ὀβολοῦ. Ναὶ μὲν εἶχε λαμπρὸν ἀδαμάντινον κόσμον τὸν ὁποῖον ἐπεδείκνυεν εὐχαρίστως, ἀλλ' εἶχε φυλάξει αὐτὸν καὶ κατ' αὐτὰς τὰς δυσχερεστέρας περιστάσεις μὴ θέλουσα νὰ τὸν πωλήσῃ, διότι ἦτο δῶρον καὶ ἐνθύμημα τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ΄. Ἡ δ' αἰτία τοῦ δωρήματος τούτου ἦτο δυσεύρετος, διότι ἡ βαρονὶς, ἥτις δὲν ἀπεφάσιζε νὰ ὑπερβῇ τὴν πεντηκονταετηρίδα, ἦτο ἐλαφρὰ μίαν ἡμέραν καὶ εὐσεβὴς τὴν ἐπαύριον, καὶ ὁτὲ μὲν ἔλεγεν ὅτι ὁ βασιλεὺς, οὗτινος εἶχεν ἀπωθήσει τὴν λατρείαν, εἶχε προσενέγκει εἰς αὐτὴν τὸν κόσμον τιμῶν τὴν ἀρετήν της, ὁτὲ δὲ ἡ ἀκράδαντος καὶ περιαυτολόγος αὕτη ἀρετὴ εὐηρεστεῖτο εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν τερπνῶν θριάμβων τῶν Βερσαλλιῶν εἰς βαθμὸν μὴ ἐπιτρέποντα ἄμετρον πρὸς αὐτὴν ἐμπιστοσύνην. Ὅπως δήποτε οἱ ἀδάμαντες τῆς βαρονίδος κατέστησαν τοσοῦτον γνωστοὶ εἰς τὸν πύργον, ὥστε μίαν τῶν ἡμερῶν ἐγένοντο ἄφαντοι. Ἡ ἐκ τούτου συγκίνησις ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἔρευναι ἐγένοντο πανταχοῦ ἐν ᾧ ἡ βαρονὶς ἔκραζε καὶ ἐβόα, ὁ δὲ μαρκέσιος, δύσελπις καὶ οὐδένα ὑποπτεύων, προσέφυγεν εἰς τὴν δικαιοσύνην ἥτις ἐνήργησεν αὐτοψίαν εἰς τὸν πύργον. Ὁ Κάρολος εὑρίσκετο ἐκεῖ, ὁ δὲ Ἀδριανὸς εἶχεν ἀπέλθει πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς Παρισίους καὶ παρετηρήθη μὲν ἡ ἀπουσία αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ μαρκέσιος εἶπεν ὅτι ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀθωότητος τοῦ νέου καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ κατηγορήσωσιν αὐτόν. Ὁ Ἀδριανὸς ἐπανῆλθε μετὰ δύο ἡμέρας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς καὶ ἔλαβεν ἀμέσως συνέντευξιν μετὰ τοῦ Καρόλου. Καὶ οὐδεὶς μὲν ἔμαθεν τὶ ἐρρέθη μεταξὺ τῶν δύο φίλων· ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον, ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες συνηθροίσθησαν κατ' αἴτησιν αὐτοῦ, ὁ Ἀδριανὸς ὡμολόγησεν ἑαυτὸν ἔνοχον· αὐτὸς εἶχε κλέψει τοὺς ἀδάμαντας καὶ πωλήσει αὐτοὺς εἰς ἔμπορον οὗτινος ἐδήλωσε τὸ ὄνομα καὶ τὴν κατοικίαν· ἠρνήθη ὅμως νὰ εἴπῃ καὶ εἰς τί ἐσπατάλησε τὸ τίμημα, ὑπαινιξάμενος μόνον ὅτι ἐξώδευσε τοῦτο χάριν γυναικός. Ὁ μαρκέσιος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκπλήξεως, ἀπεδίωξεν αἰσχρῶς τῆς οἰκίας τὸν ἀνάξιον νέον· ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ σώσῃ αὐτὸν, εἰ δυνατὸν, ἀπὸ παντελοῦς ἀπωλείας, ἐκάλυψε τὸ πρᾶγμα, ἐξηγόρασε τοὺς ἀδάμαντας καὶ ἀπέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὴν βαρονίδα. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀνεκτήσατο αὕτη καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῆς καὶ συνήνεσεν εὐχαρίστως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ μαρκεσίου προταθέντα γάμον μεταξὺ τοῦ Καρόλου καὶ τῆς Αἰμιλίας.

Ὁ Κάρολος, ὡς φαίνεται, ἠγάπα ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ περιπαθῶς τὴν ἐξαδέλφην αὐτοῦ· ἡ δ' Αἰμιλία ὑπήκουσεν εἰς τὴν μητέρα. Ἀλλ' ὁ γάμος αὐτῶν δὲν ἀπέβη εὐτυχὴς, διότι, ἔτι καὶ πρὸ τῆς φρικτῆς ἀσθενείας τοῦ Καρόλου, δύο δυστυχήματα παρηκολούθησαν αὐτόν. Κατά τινα ἐπιδημίαν ὁ μαρκέσιος ἀπέθανεν ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὁ δὲ Ἰωσὴφ Κορνιὲ, ὁ τοσοῦτον δοκιμασθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς λύπης. Ὅπερ ὅμως ἐξέπληξε πάντας εἶναι, ὅτι ὁ γέρων ὑπηρέτης, τὸ πρότυπον ἐκεῖνο τῆς τιμιότητος καὶ εὐσυνειδησίας, οὐδέποτε ἀπήγγειλε κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ λέξιν ἐπικρίσεως ἢ παραπόνου· λέγεται μάλιστα ὅτι, πνέων τὰ λοίσθια καὶ ἐν στιγμῇ παραφροσύνης, ἐνόμισεν ὅτι εἶδεν αὐτὸν παρὰ τὴν κλίνην καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας ὅπως τὸν εὐλογήσῃ. Ὁ δὲ Ἀδριανὸς οὔτε ἐφάνη πλέον οὔτε ἠκούσθη τι περὶ αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὁποῖαι καὶ ἂν ἦσαν αἱ αἰτίαι τοῦ ἐνδομύχου πένθους τῆς κυρίας Σιρὲ, αὕτη ἦτο τὸ ἀντικείμενον πολλοῦ οἴκτου καὶ μεγάλου σεβασμοῦ. Ὁ πύργος τοῦ Σιρὲ ἦτο τοσοῦτον μελαγχολικὸς ὥστε οἱ σχετικοὶ σπανίως καὶ χάριν μόνον τῆς ἐθιμοταξίας ἐπεσκέπτοντο τοὺς ἐν αὐτῷ· τούτων δ' ὁ βίος διήρχετο πένθιμος καὶ τακτικός· ὁ παιδαγωγὸς ἦτο Ἄγγλος, ἀπαθέστατος καὶ μόνον περὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἀσχολούμενος· ἡ δὲ μαρκεσία ἐκράτει συχνάκις ἐξ εὐγενείας εἰς τὸ γεῦμα τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐπισκεπτομένους τὸν πύργον, ἔνθα παρεκάθηντο εὐχαρίστως εἰς τράπεζαν καλλιτέραν τῆς ἰδίας, συνειθίσαντες εἰς τὸ σιωπηλὸν ἦθος τῆς μαρκεσίας καὶ οὐδόλως χαλεπαίνοντες πρὸς τὰς βραχεῖας ἀπαντήσεις αὐτῆς. Οὗτοι ἔπαιζον μετὰ τῶν παιδίων, ἐπείραζον ἐνίοτε τὸν παιδαγωγὸν, ἀντήλλασσον μετὰ τὸ γεῦμα φράσεις τινὰς, πάντοτε τὰς αὐτὰς, μετὰ τῆς μαρκεσίας καὶ ὑπέστρεφον ὁμοῦ εἰς τὸ χωρίον. Ἀλλ' ὅμως, καθ' ἣν ἐποχὴν ἄρχεται ἡ διήγησις αὕτη, ὑπῆρχεν ἐν τῷ πύργῳ ζωηρότης πλειοτέρα τῆς συνήθους. Ἡ βαρονὶς Κφιλὶ, ἥτις κατῴκει ἐν αὐτῷ σπανίως, διότι δὲν εὕρισκε τὸν βίον εὔθυμον, ἔρθασεν ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ μηνὸς μαΐου τοῦ 1815, φεύγουσα τὰς προσεχεῖς πολεμικὰς δονήσεις τὰς ἀπειλούσας τὴν πρωτεύουσαν. Ἀληθὲς ὅτι ὁ παιδαγωγὸς εἶχε καταλίπει τὸν πύργον ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν καὶ παραλάβῃ μικράν τινα κληρονομίαν· ἀλλ' ἡ ἀπουσία αὐτοῦ, ἀντὶ κενοῦ, ἀφῆκεν ἀφορμὴν συνομιλίας, διότι τὰ περὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ συνεζητοῦντο καθ' ἑσπέραν. Τέλος αἱ πολυάριθμοι καὶ σπουδαῖαι πολιτικαὶ εἰδήσεις συνεκίνουν τὸν μικρὸν αὐτὸν κόσμον ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Γαλλίαν· ἡ βαρονὶς Κφιλὶ ἦτο ἔνθερμος ὑπέρμαχος τῆς βασιλείας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν συνομιλίαν, ἀνείχετο τὴν συζήτησιν· ὅθεν ὁ ἰατρὸς, οὗτινος ἄλλως τὸ σέβας ἤθελε φιμώσει τὸ στόμα, ἀνελάμβανε τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἡττηθέντων καὶ ἐξανίστατο κατὰ τῆς λύσσης μεθ' ἧς ἡ κυβέρνησις τοῦ βασιλέως κατεδίωκεν αὐτούς. Ὁ δ' ἐφημέριος, ἱκανῶς ἀμηχανῶν ὡς ἐκ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὅστις ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ θρόνου καὶ τῆς θρησκείας καὶ τὴν προστασίαν τῶν πιεζομένων, ἀπηύθυνε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους κατανυκτικοὺς λόγους συμβιβασμοῦ. Εἰ καὶ ἀντετάσσετο πρὸς τὴν ἀγαθὴν βαρονίδα, ὁ ἰατρὸς ἐπεδείκνυεν ἱκανὸν θάρρος ὑπερασπίζων τὴν γνώμην του, διότι ὡμίλει ὑψηλοφώνως καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχον καὶ οἱ τοῖχοι ὦτα. Ἡ δὲ μαρκεσία ἐσιώπα καὶ οὐδόλως ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς συζητήσεις ταύτας· ἦτο ἀνεξίλαστος φίλη τῆς βασιλείας, οἱαδήποτε δὲ ποινὴ, ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν ἦτο, ἐφαίνετο αὐτῇ δικαία, ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς εὐθαρσεῖς ἐκείνους στρατιώτας, οἵτινες, ἀναπτυχθέντες μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀκολουθήσαντες αὐτὸν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου του, εἶχον τολμήσει νὰ παρασκευάσωσι τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον αὐτοῦ.

Ἐν τῶν πολιτικῶν γεγονότων ἀπησχόλει ἰδίως τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ἡ διάλυσις τοῦ παρὰ τὸν Λίγυρα στρατοῦ, ἥτις, πρὸ τριῶν ἑβδομάδων διαταχθεῖσα, ἐξετελεῖτο βαθμηδόν. Καθ' ἑκάστην διήρχοντο πρὸ τοῦ πύργου, διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἄνδρες καὶ ἀποσκευαί. Καὶ αἱ μὲν ἀποσκευαὶ, αἵτινες κατηυθύνοντο πρὸς τὰ ὁπλοστάσια, συνωδεύοντο ὑπὸ στρατιωτῶν νεοσυλλέκτων, ἀγενείων καὶ νεωστὶ ἐνδεδυμένων, οἵτινες οὐδ' εἶχον κἂν προφθάσει νὰ παρευρεθῶσιν εἰς μάχην· οὗτοι ἤρχοντο ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ δὲν εἶχον ἀπολυθῆ, ἀλλ' ἐκρατοῦντο ὑπὸ τὰς σημαίας ὡς ἀνίκανοι νὰ παράσχωσι δυσκολίας εἰς τοὺς Βουρβόνους καὶ τοὺς συμμάχους. Οἱ δ' ἄλλοι, οἱ ἀπολυθέντες, ἀπήρχοντο μόνοι ἢ καθ' ὁμάδας· ἀρχαῖοι στρατιῶται, τινὲς αὐτῶν τραυματίαι, φέροντες στολὰς ἐσχισμένας, ἄοπλοι, εἶχον τὸ ἦθος τεταπεινωμένον ἀλλὰ καὶ ἄγριον καὶ ἡρωϊκόν· ἂν καὶ ἡ καρδία τῆς χώρας ἔπρεπε νὰ πάλλῃ ὅπως καὶ αἱ καρδίαι αὐτῶν, δὲν ἐνέπνεον οὔτε συμπάθειαν οὔτε ἐνθουσιασμόν. Ὡς πρὸς τοὺς καθαροὺς Βανδεανοὺς, οἵτινες ἐθεώρουν πάντοτε τοὺς *κυανοὺς* ὡς ἐχθροὺς, τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖτο. Ὁ κάτω λαὸς ὕβριζεν ἐνίοτε αὐτοὺς, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἀπήντων καὶ, ἀποστρέφοντες τὴν κεφαλὴν περιφρονητικῶς, ἐξηκολούθουν ὁδεύοντες· ἀλλὰ, τὸ παραδοξότερον, ἡ κοινὴ γνώμη ἐφαίνετο ἐναντία εἰς αὐτοὺς ὡσεὶ ἐθεώρει ὑπευθύνους τῶν δυστυχιῶν τῆς Γαλλίας. Εἴς τινας ἡ θέα αὐτῶν ἐνεποίει ἔκπληξιν· ἡ δὲ ἐπωνυμία *Λησταὶ τοῦ Λίγυρος* ἐφαίνετο ἀκριβής. Πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν εἶχε πέσει ἡ αὐτοκρατορία καὶ ἔλεγες ὅτι αἰῶνες εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῆς! Ἠσθάνοντο πάντες ὅτι ὁ πόλεμος εἶχε παύσει ἀνεπιστρεπτὶ, καὶ ὅτι ἀπηλλάγησαν βαρέος φορτίου. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι τῶν μαχῶν καὶ τῆς τύχης, οἱ σκοτεινοὶ καὶ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι *σεῖδαι* βασιλείας ἐκλιπούσης, ἐξελαμβάνοντο ὡς ὀπτασίαι ἄλλης ἐποχῆς· οἱ κάτοικοι ἔβλεπον αὐτοὺς μετ' ἐκπλήξεως καὶ σχεδὸν μετὰ φόβου. Διότι ἂν οἱ γηραιοὶ οὗτοι στρατιῶται ἐξηγείροντο, τί ἤθελεν ἐπέλθει; Ὁ πόλεμος· ἕκαστος λοιπὸν ἀνέπνεεν ὁσάκις δὲν ἔβλεπεν αὐτούς. Καὶ αὐτοὶ δὲ, περίλυποι, δυσέλπιδες καὶ κεκμηκότες διεσπείροντο τῇδε κακεῖσε.

Ἡμέραν τινὰ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, περὶ τὴν πέμπτην ἑσπερινὴν ὥραν, λεπτὴ βροχὴ εἶχεν ἀναγκάσει τὰς γυναῖκας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν, μετὰ τοῦ ἰατροῦ καὶ τοῦ ἐφημερίου. Τὰ παιδία μόνα ἔμειναν παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν κιγκλιδωτὴν πύλην βλέποντα τὰς ἀποσκευὰς καὶ τοὺς στρατιώτας. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ἡ γραῖα βαρονὶς ἐθερμαί-

νετο καθημένη παρὰ τὴν λάμπουσαν ἑστίαν· ἀντικρὺ αὐτῆς ἡ μαρκεσία ἐσκέπτετο βλέπουσα τὴν πυράν. Οἱ δύο ἄνδρες οὐδὲ λέξιν ἔλεγον. Ὁ δὲ μαρκέσιος ἠσχολεῖτο κόπτων τὰς χαρτίνους εἰκόνας. Αἴφνης ἀνοίγεται ἡ θύρα καὶ τὰ παιδία, περοβισμένα, τρέχουσι πρὸς τὴν μητέρα.

— Μῆτερ, εἶπεν ὁ Ἐδουάρδος, ἕνας στρατιώτης ἔπεσε κατακέφαλα εἰς τὰς κιγκλίδας.

— Εἶναι βεβαίως μεθυσμένος, ἀπήντησεν ἡ μαρκεσία. Μείνατε ἐδῶ καὶ οἱ δύο.

— Ἀλλά, ὑπέλαβεν ἡ Ἐστέλλη, εἶναι κατακίτρινος καὶ τὸ αἷμά του τρέχει.

Ἡ μαρκεσία ἐσιώπα.

— Ἀγαπητή μου, εἶπεν ἡ βαρονίς, δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα πλέον βασιλικοὶ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ἴσως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι βαρέως πληγωμένος.

Ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἐφημέριος εἶχον ἤδη ἐγερθῆ, ἀλλὰ περιέμενον τὴν ἄδειαν τῆς μαρκεσίας.

— Δὲν σᾶς ἐμποδίζω νὰ ὑπάγετε νὰ ἰδῆτε, εἶπεν αὕτη.

Ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἱερεὺς, πορευθέντες πρὸς τὴν πύλην, εἶδον κείμενον κατὰ γῆς ἄνδρα φέροντα μανδύαν στρατιώτου. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶχε κτυπήσει κατὰ τῆς κιγκλίδος καὶ τὸ ἄνοιγμα ἦτο ἀρκούντως βαθύ· εἶχε δὲ πρὸς τούτοις τὸν ἀριστερὸν βραχίονα δεδεμένον, τοῦθ' ὅπερ ἐξήγει τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, προελθοῦσαν οὐχὶ ἐκ μέθης ἀλλ' ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν στερήσεων, ὡς ἀρκούντως ἐδήλουν τοῦτο τὸ ἰσχνὸν πρόσωπον καὶ οἱ κατεσκληκότες χαρακτῆρες αὐτοῦ. Ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἐφημέριος, μετέφερον τὸν τραυματίαν εἰς ἓν τῶν δωματίων τοῦ πύργου, κατέκλιναν καὶ ἐξέδυσαν αὐτὸν καὶ ἐπέδεσαν τὴν πληγήν του. Ὅτε δ' ἐκαθάρισαν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ βορβόρου ἅτινα ἐκάλυπτον αὐτὸ, ἐξεπλάγησαν πρὸς τὴν εὐγενῆ καὶ νοήμονα φυσιογνωμίαν. Τὰ λινὰ αὐτοῦ ἐνδύματα ἦσαν λεπτὰ καὶ οὐχὶ οἷα τὰ τῶν στρατιωτῶν· αἱ δὲ χεῖρες, ὡραῖαι, νευρώδεις καὶ ἄνευ τύλων, ἦσαν χεῖρες ἀρχηγοῦ.

Ὁ πάσχων ἀνένηψε καὶ, ἰδὼν περὶ ἑαυτόν·

— Ποῦ εὑρίσκομαι; εἶπεν.

— Εἰς τῆς μαρκεσίας Σιρὲ, ἀπήντησεν ὁ ἱερεύς.

Βεβαίως δευτέρα ἀδυναμία κατέλαβεν αὐτὸν, διότι ἐγένετο κάτωχρος καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ ἰατρὸς ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἥτις ἔπαλλε βιαίως.

— Ἄ! εἶπε, παράδοξον! δὲν εἶναι λειποθυμία, ἀλλὰ συγκίνησις.

Καὶ τῷ ὄντι ἐλαφρὸν ἐρύθημα ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγνώστου, ὅστις, ἀνοίξας πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ὄχι, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ἡσύχασε καὶ κοιμήσου ἂν ἠμπορεῖς. Ἄγιε ἐφημέριε, μείνατε διὰ νὰ τὸν περιποιηθῆτε ἕως ὅτου ἐπιστρέψω.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα, ἔνευσε πρὸς τὸν ἱερέα ὡς συνιστῶν αὐτῷ φρόνησιν καὶ ἐχεμύθειαν, καὶ κατέβη εἰς τὴν αἴθουσαν.

— Λοιπόν; ἠρώτησεν ἡ βαρονὶς Κριλὶ ἐν ᾧ ἡ Ἐστέλλη καὶ ὁ Ἐδουάρδος ἔτρεχον πρὸς τὸν ἰατρόν.

— Εἶναι, εἶπεν, ἄνθρωπος ὅλως διόλου ἐξηντλημένος. Ἔπεσε μὴ δυνάμενος πλέον νὰ περιπατήσῃ. Ἡ πληγὴ τῆς κεφαλῆς δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν θὰ ἀναλάβῃ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, διὰ τὰς σημερινὰς περιστάσεις, εἶναι ἡ κοινωνική του θέσις. Ὡς παρετηρήσαμεν ὁ ἀββᾶς καὶ ἐγὼ, πρέπει νὰ ἦναι ἀξιωματικὸς ἐνοχοποιημένος ὅστις μετεμφιέσθη εἰς στρατιώτην διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς καταδιώξεις.

Ἡ μαρκεσία, ἥτις ἤκουεν, ἔκαμε κίνημα ἀδιαφορίας.

— Καὶ ὅμως δὲν ἐπιθυμεῖτε, κυρία, νὰ τὸν συλλάβουν εἰς τὸν πύργον σας.

Ἡ κυρία Σιρὲ ἀνήγειρε μετὰ ζωηρότητος τὴν κεφαλήν.

— Κανεὶς δὲν προδίδεται ἐδῶ, εἶπε, καὶ οἱ ὑπηρέται μου εἶναι πιστοί. Ἐν ὅσῳ ὁ προστατευόμενός σας μένει ἐδῶ, ἰατρὲ, ἠμπορεῖτε νὰ ἦσθε ἥσυχος.

Εἶπε δὲ τὰς τελευταίας λέξεις μετὰ φωνῆς γλυκείας καὶ σχεδὸν θωπευτικῆς, ὡς ἔπραττεν ἐνίοτε, ὁσάκις ἐροβεῖτο ὅτι εἶχε προσβάλει τινά· τὰ δὲ διαλείμματα ταῦτα τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγαθότητος ἐπανῆγον τὰς καρδίας πρὸς τὴν αὐστηρὰν καὶ ὑπερήφανον ἐκείνην γυναῖκα· κατὰ τὰς τοιαύτας στιγμὰς ὁ συμπαθὴς ἦχος τῆς φωνῆς αὐτῆς ἐδήλου γυναῖκα θελκτικὴν, κύπτουσαν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δυστυχίας καὶ τῆς λύπης.

Ἐν τούτοις ἤθελέ τις νομίσει ὅτι ὁ βλὰξ ἐνδιεφέρετο εἰς τὰ συμβαίνοντα, διότι εὑρίσκετο εἰς ἀσυνήθη ταραχήν.

— Τί ἔχει ὁ μαρκέσιος; ἠρώτησεν ἡ βαρονίς. Ἰδέτε, ἰατρέ.

Ὁ ἰατρὸς ἐπλησίασε τὸν δυστυχῆ, ἔψαυσε τὸν σφιγμόν του καὶ, ἐξετάσας αὐτὸν ἐπί τινας στιγμὰς·

— Δὲν ἔχει τίποτε, ἀπήντησεν, ἢ μᾶλλον φαίνεται εὐχαριστημένος. Ω.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΠΕΡΙ ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ

ΤΟΥ

G. J. WEBER.

(*Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ*).

« Δὲν ἐξουσιάζει τὰ χρήματα, ἀλλ' ἐξ-
» ουσιάζεται ὑπὸ τῶν χρημάτων. »

Ἡ φιλαργυρία εἶναι τὸ ψυχρότερον, τὸ γελοιωδέστερον καὶ ἀπεχθέστερον πάντων τῶν παθῶν τοῦ ἀνθρώπου· ἐν ᾧ τὰ ἄλλα πάθη ἐλαττοῦνται μὲ τὴν ἡλικίαν, αὐτὸ αὐξάνει. Εἰς τοὺς γέροντας πρὸ πάντων γίνεται καταφανὲς, καὶ εἶναι τὸ μόνον τῶν παθῶν, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα θεραπεύεται. Ὁ φιλάργυρος, ὁ θέλων δηλ. νὰ ἔχῃ περισσότερα παρ' ὅσα χρειάζεται, χωρὶς νὰ τὰ μεταχειρίζηται, ἐκδέρει τὸν φθεῖρα χάριν τοῦ δέρματός του καὶ λυπεῖται τὸ τεμάχιον τοῦ ἄρτου, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμά του ἔχει ἀνάγκην. Ἡ φιλαργυρία ἔλαβε κατὰ φυσικὸν λόγον μεγίστην ἐπίτασιν μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν νομισμάτων, τὰ ὁποῖα, ἀντικαταστήσαντα τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῶν ἐμπορευμάτων, ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Τὰ σιδηρᾶ νομίσματα τοῦ Λυκούργου καὶ τὰ πρῶτα χαλκᾶ νομίσματα τῶν Ῥωμαίων δὲν παρεῖχον μεγάλην εὐκολίαν· διὸ εἰσήχθησαν πολυτιμότερα μέταλλα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος, τὰ ὁποῖα ὁμολογουμένως εἶναι καὶ καταλληλότερα τῶν ἐπὶ Ὁμήρου βοῶν, τοῦ ἅλατος τῆς Ἀβυσινίας, τῶν ὀστράκων τῶν Μαύρων, τῶν πτηνῶν τῶν ὀροπεδίων τῆς Σκωτίας καὶ τοῦ ὀνίσκου (μπακαλάρου) τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ χρήματα εἶναι ἡ γενικὴ πραγματεία, ἥτις ὅσῳ συνετέλεσεν εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου τοσούτῳ συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν καταστροφήν του. Φιλάργυρός τις ἀπέφευγε πᾶσαν οἰκνδήποτε διασκέδασιν, λέγων· « Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἰδική μου, ἀλλ' ἡ διασκέδασις, ἀφ' οὗ τὴν γευθῶ, χάνεται. » Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχε συνειθίσει νὰ προτείνῃ τόσον πολὺ τὸ κάτω χεῖλός του, ὥστε, καταπιπτόντων ἐπ' αὐτοῦ τῶν δακρύων του, ἐτέρπετο διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ νέκταρος. Ὁ διάσημος ἰατρὸς Μολλῖνος, καίτοι πλουσιώτατος, ἔζη τόσον φειδωλῶς, ὥστε φιλάργυρός τις ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ὅπως διδαχθῇ παρ' αὐτοῦ. Ὁ Μολλῖνος ἔσβεσεν ἀμέσως τὸν λύχνον του εἰπών· « Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν δὲν ἔχομεν ἀνάγκην φωτός. » Ὁ ξένος θαυμάσας εἶπεν· « Ἤμην νήπιον ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν· σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὸ μάθημα, » καὶ ἀνεχώρησεν.

Πλεῖστοι ἄνθρωποι καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ ἔχωσιν ἀείποτε πλῆρες τὸ βαλάντιον. Ἀπόδειξις ὁ μῦθος τῆς χρυσᾶ ὠὰ τικτούσης ὄρνιθος. Καὶ τί ἄλλο μᾶς διδάσκει ἡ παγκόσμιος ἱστορία ἢ διηνεκεῖς ἀργοναυτικὰς ἐκστρατείας πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος, τὸ ὁποῖον δὲν ζητεῖται πλέον, ὡς τὸ πάλαι, ἐν Κολχίδι, ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ, παρὰ δὲ τῶν Ἄγγλων ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς καὶ ταῖς δυτικαῖς Ἰνδίαις;

Οἱ Ἱσπανοὶ ἐζήτουν ἐν Ἀμερικῇ μόνον χρήματα, διὸ καὶ δὲν ἐξηπλώθησαν πρὸς τὰ βόρεια μέρη, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγονα καὶ ξηρά. Τὸ ὄνομα τῆς ἐκτεταμένης ἐπαρχίας τοῦ Καναδᾶ (ἐκ τοῦ aca nada, ἤτοι *ἐνταῦθα οὐδὲν*) διαιωνίζει τὴν φιλοχρηματίαν τῶν Ἱσπανῶν.

Κατὰ τὴν νεανικὴν ἡμῶν ἡλικίαν σπαταλῶμεν τὰ χρήματα, μὴ γνωρίζοντες ἔτι τίνος θὰ ἔχωμεν χρείαν εἰς τὸ μέλλον· προβαινούσης δὲ τῆς ἡλικίας οἰκονομοῦμεν ὅσῳ ὀλιγωτέρων χρημάτων ἔχομεν πλέον ἀνάγκην. Νέοι ὄντες ἐπιθυμοῦμεν νὰ ζήσωμεν μέχρις οὗ δαπανήσωμεν ὅλην ἡμῶν τὴν περιουσίαν, γέροντες δὲ μέχρις οὗ γεμίσωμεν τὸ βαλάντιόν μας. Πόσοι κόποι δὲν καταβάλλονται, πόσοι κίνδυνοι δὲν ὑπομένονται ἕως ὅτου ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἐξορυχθῶσι, καθαρισθῶσι καὶ κοπῶσιν εἰς νομίσματα, καὶ ἐν τούτοις ὁ φιλάργυρος θάπτει ταῦτα πάλιν!

Ἡ φιλαργυρία εἶναι τὸ τακτικώτερον τῶν παθῶν· ὅθεν καὶ εὐκολωτέρα εἶναι ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ ἢ ἡ ἐξέτασις τῆς φιλοδοξίας, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν τοιούτων παθῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι διάφορα καὶ ποικίλα κατὰ τοὺς διαφόρους ἀνθρώπους. Ὁ φιλάργυρος προσεύχεται· « Χρήματα, χρήματα, καὶ γεννηθήτω τὸ θέλημά σου! » Διὰ λίθου δοκιμάζεται ὁ χρυσὸς καὶ διὰ τοῦ χρυσοῦ οἱ ἄνθρωποι.

Διάφορα εἶναι τὰ εἴδη τῆς φιλαργυρίας. Ὑπάρχει φιλαργυρία δειλὴ, ἡ ἀείποτε ἀρνουμένη τὰ πλούτη· φιλαργυρία χαμερπὴς, ἡ ζητοῦσα ν' ἀπατᾷ καὶ ν' ἁρπάζῃ· φιλαργυρία ὑπερήφανος, παρὰ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι· φιλαργυρία ἐμπορικο-φλεγματικὴ παρὰ τοῖς ἐμπόροις. Ὁ φιλάργυρος ἀποβλέπει μόνον εἰς χρήματα, ὁ δὲ ἄπληστος εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ πράγματα. Ὁ ἄπληστος διαφέρει τοῦ φιλαργύρου κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἀρκεῖται, ὡς ἐκεῖνος, εἰς μόνον τὸ ἔχειν· ὁ ἄπληστος εἶναι φύσεως ἐνεργητικῆς. Ἡ μικροπρεπὴς φιλαργυρία λέγεται γλισχρότης, κνιπεία (κοινῶς τσιγγουνιά). Ὁ Ἀριστοφάνης ὀνομάζει τοὺς τοιούτους φιλαργύρους κυμινοπρίστας, σχίζοντας δηλ. τὸ κύμινον. Ἐν Πομμερανίᾳ (ἐπαρχία τῆς Πρωσσίας) λέγουσι περὶ τοῦ γλίσχρου· « αὐτὸς θέλει νὰ κάμῃ ἐκ μιᾶς χειρὸς δύο πυγμὰς (γρόνθους) ». Οἱ δὲ Γάλλοι λέγουν· **grippe-sou** (γριπιστὴς) **fesse-Mathieu** (ἐνεχυροδόχος), **ladre-vert** (γλίσχρος).

Φιλάργυρός τις, ὁσάκις ἠναγκάζετο νὰ κάμῃ μικράν τινα δαπάνην, ἔλεγε στενάζων· « Πάντοτε ἀποβλέπουν εἰς ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς πλουσίους. »

Κωμικὴ εἶναι ἡ μαγνητικὴ δύναμις τοῦ χρυσοῦ· ὅσῳ μεγαλείτερος ὁ σωρὸς τοῦ χρυσοῦ, τοσούτῳ ἑλκυστικώτερος καθίσταται. Ἅμα ὡς ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ ν' ἀποταμιεύῃ κεφάλαια, κυριεύεται ἐπὶ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου, καὶ ὑπομειδιῶν ἀναφέρει τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας του διὰ ὑποκοριστικῶν, οἷον· τὰ ταλλαράκια μου, τὰ φλωράκια μου, ὡς οἱ ἀληθεῖς κρασοπατέρες, οἵτινες, καίτοι πιόντες ὀκάδας πολλὰς οἴνου, λέγουσιν· ἔπια δύο ἢ τρία ποτηράκια.

Ὁ Κροῖσος ἐπέτρεψέ ποτε τῷ Ἀλκμαίονι νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὅσον χρυσὸν ἠδύνατο νὰ φέρῃ. Ὁ Ἀλκμαίων ἐνεφανίσθη λοιπὸν φορῶν εὐρύτατον ἔνδυμα καὶ πλατύτατα ὑποδήματα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Κροίσου, τὸ ὁποῖον ἦτο πλῆρες χρυσῆς ἄμμου ἐκ τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ, καὶ, ἀφ' οὗ ἐγέμισε καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ ὑποδήματά του, ἔρρανε διὰ τῆς χρυσῆς ἄμμου καὶ τὴν δασεῖαν κόμην του καὶ ἐγέμισε καὶ τὸ στόμα του. Ὁ Κροῖσος καὶ οἱ αὐλικοί του ἐκάγχασαν ἰδόντες τὴν ἐνσεσαρκωμένην ταύτην ἀπληστίαν.

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνδρικῆς μου ἡλικίας (λέγει ὁ ἀστεῖος ἡμῶν συγγραφεὺς) ἐξώδευα κατ' ἔτος ὅ,τι εἶχον· παλαιός μου φίλος, ἐφημέριος ἔν τινι χωρίῳ, εἰς ἄκρον οἰκονόμος, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἔκαμνα καὶ χρέη (ὅπερ ὅμως οὐδέποτε συνέβη), μ' ἐσυμβούλευσε ν' ἀλλάξω τὰ χρήματά μου εἰς διπλᾶ ναπολεόνια, τὰ ὁποῖα τόσον εὐκόλως δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξοδεύω. Καὶ τῳόντι ἔκτοτε κατώρθωσα νὰ σχηματίσω καὶ μικρὸν κεφάλαιον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαλβάνη (τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸν γαλβανισμὸν) ἐννοοῦμεν εὐκολώτερον, διατί ὁ ἄνθρωπος τείνει τοσοῦτον προθύμως τὴν χεῖρά του πρὸς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον· ἡ ἕλξις δὲν εἶναι μόνον ἠθικὴ ἀλλὰ καὶ φυσική, προξενοῦσα εὐχαρίστους μεταλλικοὺς σπασμοὺς, οἵτινες καὶ νεκροὺς συνταράττουσιν. Ὁ Γάλλος στρατάρχης Βιλλὰρ ἐπεσκίαζε τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετὰς διὰ τῆς φιλοχρηματίας του. Ὅτε διωρίσθη τοποτηρητὴς ἐν Προβέντσῃ, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῷ προσέφερον, κατὰ τὰ εἰθισμένα, δῶρον εἴκοσι χιλιάδων φράγκων ἐντὸς κομψοῦ πουγγίου· εἰς δὲ τῶν ἀντιπροσώπων ἠθέλησε νὰ κεντήσῃ τὴν μεγαλοδωρίαν του καὶ εἶπεν· « Ἐξοχώτατε, ὁ προκάτοχος ὑμῶν Βανδόμης ἠρκέσθη εἰς τὸ πουγγίον μόνον. » Ὁ δὲ Βιλλὰρ ἀπήντησε μειδιῶν· « Τὸ πιστεύω, τὸ πιστεύω· πλὴν ὁ Βανδόμης ἦτο ἄνθρωπος ἀμίμητος. »

Εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις προστίθεται εἰς τὴν φειδωλίαν καὶ ἡ ἔλλειψις ἐνδυμάτων καὶ σκευῶν, ἥτις τὴν ἐπαυξάνει· συνέβη μάλιστά ποτε, ὥστε πτωχὸς μαθητὴς ἀπῄτει παρὰ τῆς πλυντρίας του νὰ τῷ κάμῃ συγκατάβασίν τινα εἰς τὰ πλυστικὰ διὰ τὰ πολλὰ κενὰ μέρη τὰ ὁποῖα παρουσίαζον τὰ ἐφθαρμένα ὑποκάμισά του. Ὑπῆρξαν φιλάργυροι, οἵτινες, ὁσάκις ὁ ῥάπτης των ἐλάμβανε τὸ μέτρον των, ἐκράτουν τὴν ἀναπνοήν των, ὅπως ἐξοδευθῇ μικροτέρα ποσότης τσόχας· ἄλλοι πάλιν δὲν ἔπτυον διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζωνται νὰ πίνωσι πολύ· καὶ ἄλλοι συνέλεγον τὰς σφραγίδας τῶν εἰς αὐτοὺς πεμπομένων ἐπιστολῶν, ὅπως κατασκευάσωσιν ἐξ αὐτῶν *βουλοκέρι*· ἄλλοι ἔκλεπτον τὸ ἄχυρον ἀπὸ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἵππους· ἄλλοι κατέβαινον τὴν νύκτα εἰς τὴν αὐλήν των καὶ ἐγαύγιζον, διὰ νὰ οἰκονομήσωσι τὸν σκύλον· ἄλλοι τέλος κατέστησαν ἐν τῇ διαθήκῃ ἑαυτοὺς κληρονόμους. Φιλάργυρός τις ἀποθνήσκων ἐτέρπετο μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἀποθνήσκει πρὸ τοῦ νέου ἔτους καὶ οὕτω θὰ οἰκονομήσῃ τὰ συνήθη φιλοδωρήματα, καὶ ἄλλος πάλιν παρεκάλεσε τοὺς υἱούς του, οἵτινες διενοοῦντο νὰ τὸν ταριχεύσωσι μετὰ θάνατον, νὰ μὴ κάμωσι τὴν βαρεῖαν ταύτην δαπάνην, ἀλλ' ἐὰν παντὶ τρόπῳ ἤθελον νὰ τὸν βλέπωσι μετὰ θάνατον ἐπὶ πλείονα χρόνον, νὰ τὸν ἁλατίσωσι μόνον.

Ἡ λιτότης τοῦ Κάτωνος ἦτο μάλιστα ἀξιέπαινος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐξώκειλεν εἰς τὴν αἰσχρὰν φιλαργυρίαν, ὅταν ὁ Κάτων ἐπώλει γέροντας δούλους, ὡς παλαιὰ ἐνδύματα, καὶ ὅταν, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς, ἐγκατέλιπεν ἐν Ἱσπανίᾳ τὸν ἵππον του, ὃν ἵππευε κατὰ τὸν Ἱσπανικὸν πόλεμον.

Φιλάργυρος συμφωνήσας μὲ τὸν ὀφθαλμοϊατρὸν τὴν θεραπείαν τοῦ καταῤῥάκτου ἀντὶ 50 εἰκοσαφράγκων, ἅμα ὡς ἐπέτυχεν ἡ ἐγχείρισις τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ, ἔδωκε τῷ ἰατρῷ 25 εἰκοσάφραγκα, εἰπών· « Τώρα βλέπω ἀρκετά· ἄλλα 25 εἰκοσάφραγκα διὰ τὸν ἄλλον ὀφθαλμὸν ἤθελεν εἶσθαι περιττὴ πολυτέλεια. » Φιλάργυρός τις, κατὰ τὸν Ἕλληνα ἐπιγραμματογράφον, ἰδών ποτε κατ' ὄναρ, ὅτι ἔδωκεν εἰς φίλους του πολυδάπανον συμπόσιον, ἀπηγχονίσθη ἅμα ὡς ἐξύπνησεν. Ἄλλοι πάλιν φιλάργυροι παρῃτήθησαν τῆς τοιαύτης προθέσεως διὰ νὰ οἰκονομήσωσι τὸ σχοινίον· εἰς ὅμως ὑπελόγισεν ὅτι, καὶ ἂν δαπανήσῃ τι διὰ τὸ σχοινίον, θὰ οἰκονομήσῃ εἰς τὸν ἐνταφιασμόν του, διότι ὡς αὐτοχειρισθέντα θὰ τὸν ἔθαπτεν ὁ δῆμος δημοσίᾳ δαπάνῃ. Φιλάργυρός τις διέταξε νὰ τὸν θάψωσι γυμνόν, μία δὲ φιλάργυρος γυνὴ ἀπέκοψεν ἀπὸ τὸ σάβανον τοῦ ἀνδρός της τὸ ὄπισθεν μέρος, καὶ εἰπούσης μιᾶς φίλης της· « Πρὸς Θεοῦ! ὁ σύζυγός σου θὰ ἐμφανισθῇ λοιπὸν εἰς τὴν δευτέραν Παρουσίαν μὲ γυμνὰ νῶτα; » ἀπεκρίθη· « Ἂς στηρίξῃ τὰ γυμνὰ νῶτά του πρὸς τὸν τοῖχον. »

Ὁ διάσημος ἰατρὸς τῶν Παρισίων κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα Σίλβιος ἐτρέφετο μόνον δι' ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ ὁσάκις ἐκρύονε ἐκύλιεν ὀγκῶδες καὶ βαρὺ ξύλον ἀπὸ τῶν ὑπογείων μέχρι τοῦ ἀνωτάτου πατώματος τῆς οἰκίας του, καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Εἶναι παρατηρημένον ὅτι ἓν κυβικὸν μέτρον ξύλων σὲ θερμαίνει ὅσον δύο μέτρα ὅταν μόνος σχίζῃς τὰ ξύλα καὶ μόνος τὰ ῥίπτῃς εἰς τὴν ἑστίαν. Ἕνεκα τῆς φιλαργυρίας του δὲν ἠθέλησεν ὁ Σίλβιος νὰ λάβῃ τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα, ἀπεδίωξεν ἐκ τῆς οἰκίας του καὶ γάταν καὶ σκύλον καὶ τὴν ὑπηρέτιδά του, καὶ ὅτε θνήσκων διέταξε τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἐνδύσωσι καὶ νὰ τὸν θέσωσι καθιστὸν ἐπὶ τοῦ κλιντῆρός του, ἀστεῖοί τινες διισχυρίσθησαν ὅτι ἐσοφίσθη τοῦτο διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ εἰς τὸν Χάρωνα τὸν ὡρισμένον ναῦλον. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα· « Ἐνταῦθα κεῖται ὁ Σίλβιος, ὅστις οὐδέποτε ἔδωκέ τι δωρεὰν εἴς τινα· καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου του αὐτοῦ ἀγανακτεῖ ὅτι δωρεὰν ἀναγινώσκει ὁ διαβάτης τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο. » Πρόγονος ἴσως τοῦ Σιλβίου ἦτο ὁ φιλάργυρος ἐκεῖνος, ὅστις διέβη τὴν Στύγα κολυμβῶν, ὅπως στερήσῃ τὸν Χάρωνα καὶ τὸν Πλούτωνα τοῦ ναύλου καὶ τοῦ διοδίου. Οἱ δικασταὶ τοῦ Ἅδου ἐμάνησαν καὶ ἀνέκραξαν· « Ὁ αὐθάδης οὗτος πρέπει νὰ προσκολληθῇ εἰς τὸν βράχον τοῦ Προμηθέως! Πρέπει νὰ καταδικασθῇ νὰ ἀντλῇ ὕδωρ ἐν τῷ πίθῳ τῶν Δαναΐδων, ἢ νὰ κυλίῃ τὸν λίθον τοῦ Σισύφου. »

« Ὄχι, εἶπεν ὁ Μίνως, ἂς ἀποσταλῇ πάλιν εἰς τὸν ἄνω κόσμον πρὸς τιμωρίαν. » Καὶ ὄντως βαρεῖα τῷ ἦτο ἡ τιμωρία αὕτη, διότι, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς γῆς, εἶδε τοὺς κληρονόμους του σπαταλοῦντας ἐν εὐθυμίαις καὶ συμποσίοις τὰ διὰ τοσούτων ἱδρώτων ἀποκτηθέντα πλούτη του.

Τὸν ἐξοχώτατον Σίλβιον ὡμοίαζε μεταγενέστερός τις ἰατρὸς, ὅστις τοσοῦτον πιστῶς καὶ ἀκριβῶς ἐφύλαττε τὴν διατίμησίν του, ὥστε ὁσάκις ἐξήταζε τὸν ἴδιον αὐτοῦ σφυγμὸν ἔθετεν ἐπὶ τῆς χειρός του ἓν φράγκον ὡς πληρωμὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπισκέψεώς του. Οἱ κληρονόμοι τοῦ Ἀσκληπιάδου τούτου εὗρον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς οἰκίας του 200 ἐσφραγισμένας φιάλας καμπανίτου οἴνου, τὰς ὁποίας κατὰ καιροὺς τῷ εἶχε πέμψει δῶρον εἷς τῶν ἀστείων πελατῶν του. Αἱ φιάλαι αὗται ἦσαν πλήρεις—καθαροῦ πηγαίου ὕδατος.

Φιλάργυρός τις Γερμανὸς, συχνάζων τὸ ἑσπέρας εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα, ἔκλεπτε τοὺς φελλοὺς τῶν φιαλῶν, ὥστε μετὰ παρέλευσιν ὀκτὼ ἐτῶν ἠδυνήθη νὰ πωλήσῃ τοὺς κλαπέντας κατ' ὀλίγον φελλοὺς ἀντὶ ἑκατὸν ταλλήρων.

Ὁ γάλλος ποιητὴς Μαλεζέρβης δὲν εἶχεν εἰς τὸ δωμάτιόν του εἰμὴ δύο μόνον σκαμνία, ὥστε, ὁσάκις ἠτό τις παρ' αὐτῷ, παρεκάλει τοὺς θέλοντας νὰ τὸν ἐπισκεφθῶσι νὰ περιμένωσιν ὀλίγον ἢ νὰ ἐπανέλθωσιν· πρὸς τοὺς ἐπαίτας δὲ, τοὺς ζητοῦντας ἀντὶ ὀλίγων λεπτῶν νὰ κάμωσι δέησιν διὰ τὴν ψυχήν του, ἔλεγε· « Δὲν σᾶς δίδω τίποτε, διότι δὲν χαίρετε ἀρκετὴν πίστιν ἐν τῷ Οὐρανῷ. » Ὁσάκις ὁ ὑπηρέτης του τῷ ἔδιδεν ἀφορμὴν δυσαρεσκείας, τῷ ἐκράτει ἐκ τοῦ μισθοῦ του δύο σολδία, λέγων· « Ὅταν δυσαρεστῇς τὸν κύριόν σου, δυσαρεστεῖς τὸν Θεὸν, καὶ ὅταν δυσαρεστῇς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ νηστεύῃς καὶ νὰ δίδῃς ἐλεημοσύνην· νήστευε λοιπὸν, καὶ ἐγὼ δίδω εἰς τοὺς πτωχοὺς τὰ δύο σολδία ἐκ τοῦ μισθοῦ σου, τὰ ὁποῖα ἐκράτησα. »

Φιλάργυροι, νυμφευόμενοι πλουσίας καὶ γραῖας γυναῖκας, εἶναι ἄξιοι τῆς τιμωρίας τοῦ περιωνύμου πρέσβεως τῆς Σβεκίας Σαλβίου. Ὁ Σάλβιος, τριακονταετὴς τὴν ἡλικίαν, ἐνυμφεύθη γυναῖκα ἑξηκοντούτιδα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν θάψῃ ὅσον τάχιστα· αὐτὴ ὅμως ἔζησεν εἰς τὸ πεῖσμά του μέχρι τοῦ ἐννενηκοστοῦ τρίτου τῆς ἡλικίας της ἔτους. Ἐνοικιαστής τις ἐθνικῶν κτημάτων πλουσιώτατος ἔλεγε περὶ τοῦ πτωχοῦ Μαρσαί· « Εἶναι ἄνθρωπος ἀξιόλογος· πρὸ τεσσαράκοντα ἤδη ἐτῶν φίλος μου, καὶ ἂν καὶ ἦναι πτωχὸς, πτωχότατος, οὐδέποτε οὐδὲ λεπτόν μοι ἐζήτησε. » Τοιοῦτοι φιλάργυροι ὑπῆρχον ἤδη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διογένους, ὅστις διὰ τοῦτο ἐζήτει ἐλεημοσύνην παρὰ ἀγάλματος, ἵνα, ὡς ἔλεγε, συνειθίσῃ εἰς ἀρνητικὴν ἀπάντησιν.

Τοκογλύφος τις θνήσκων, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ πνευματικὸς ἔτεινεν ἀργυροῦν σταυρὸν, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ στενάζων εἶπεν· « Ὁ σταυρὸς οὗτος εἶναι τόσον ἐλαφρὸς, ὥστε μήτε δέκα φράγκα δὲν δύναμαι νὰ δανείσω ἐπ' αὐτοῦ. » Ἄλλος πάλιν ἔκρυψε τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν ὑπὸ τὸ προσκέφαλόν του, εἰπών· « Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ. » Ἐγνώρισα πλουσιώτατόν τινα Ἑβραῖον, ἑκατομμυριοῦχον, ὅστις ὁσάκις μ' ἐπεσκέπτετο μοὶ ἔκλεπτε τὸ βουλοκέρι ἢ τεμάχιον κηρίου. Ὁ Ἑβραῖος οὗτος ἔλεγεν εἰς τοὺς υἱούς του, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι ὀφείλουσι νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς τὸ δέκατον τοῦ κατ' ἔτος καθαροῦ κέρδους των, φρονιμώτερον εἶναι νὰ οἰκονομῇ τις ἑκατὸν τάλληρα παρὰ νὰ τὰ κερδίζῃ, διότι οἰκονομῶν τις αὐτὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου τῶν πτωχῶν.

Ὁ ἄπληστος ἔμπορος ἔχει εἰς τὴν θέσιν τῆς καρδίας πίνακα πολλαπλασιασμοῦ. Ὁ αἰσχρὸς τοκογλύφος ἀποθνήσκει ὡς ὁ μυλωθρὸς ἐν μέσῳ τῶν σάκκων του· δι' αὐτὸν αἱ νηστήσιμοι ἡμέραι εἶναι ἑορτάσιμοι. Ἐν τῇ ἐμπορικῇ τάξει ἀπαντᾷ τις τοὺς γλισχροτέρους φιλαργύρους, καὶ τὰ πρωτεῖα ἔχουσιν οἱ Ἑβραῖοι. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς τάξεως ἀπαντᾷ τις οὐκ ὀλίγους φιλαργύρους. Διάση-

μός τις καὶ πλούσιος καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης δὲν ἐπέτρεψεν εἰς πάμπτωχον φοιτητὴν ν' ἀκούσῃ τὸ μάθημά του ἄνευ διδάκτρων· « Παραχωρήσατέ μοι τοὐλάχιστον, κύριε καθηγητά, τὸ ἥμισυ τῶν διδάκτρων. — Ἀδύνατον! Διαπραγματεύεσθε; Ὡς τί μ' ἐκλαμβάνετε; — Ὡς τὸν πρῶτον ἑβραῖον τῆς ἐποχῆς μας. Ταπεινότατος θεράπων, κύριε καθηγητά. » Ἐπιτυχέστατον εἶναι τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα τοῦ Σκαρρῶνος·

« Ci gît, qui se plût à prendre,
Et qui l'avait si bien appris,
Qu' il aima mieux mourir que rendre
Un lavement, qu' il avait pris. »

Οἱ φιλάργυροι λησμονοῦσι τὸ γνωμικὸν, ὅτι κάλλιον σήμερον ἓν ὠὸν ἢ αὔριον μίαν ὄρνιθα (κοινῶς· « κάλλια πέντε εἰς τὸ χέρι παρὰ δέκα καὶ καρτέρει »), καὶ πολλάκις αὐτοὶ ἑαυτοὺς βλάπτουσιν ἐπιδιώκοντες ἀντὶ τοῦ κρέατος τὴν σκιὰν καὶ στερούμενοι οὕτω καὶ τοῦ κρέατος, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐκράτουν εἰς τὸ στόμα. Κατά τινα μῦθον, τρεῖς Ἄραβες εὗρον θησαυρόν· ἀπεφάσισαν δὲ νὰ διασκεδάσωσιν ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τρώγοντες καὶ πίνοντες· εἷς ἐξ αὐτῶν λοιπὸν μετέβη εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀναγκαίων τροφίμων, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν τὰ ἐδηλητηρίασεν, ἐν ᾧ συγχρόνως οἱ δύο ἄλλοι ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσωσι τὸν σύντροφόν των, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσαν· εἶτα δὲ ἐρρίφθησαν ἐπὶ τῶν δεδηλητηριασμένων φαγητῶν, ὥστε καὶ οἱ τρεῖς ἀπέθανον.

Γνωστός τις τραπεζίτης, ὅστις οὐδέποτε προσεκάλει ἄνθρωπον εἰς τὸ γεῦμα, ὑπῆρξέ ποτε αἰτία τοῦ ἑξῆς στοιχήματος. Ἀστεῖός τις μετέβη μιᾷ τῶν ἡμερῶν περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ τῷ εἶπε· « Σᾶς ζητῶ μυριάκις συγγνώμην· ἦλθον διὰ νὰ σᾶς κάμω πρότασιν περὶ ἐπιχειρήσεως, δι' ἧς δύνασθε νὰ κερδήσετε ἄνευ κόπου καὶ ἀσφαλέστατα χίλια τάλληρα· ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἡ σοῦπα εἶναι ἐπὶ τῆς τραπέζης . . . » Ὁ τραπεζίτης τὸν ἠνάγκασε νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὴν τράπεζάν του καὶ μετὰ τὸ γεῦμα τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ γραφεῖόν του· « Λοιπὸν, ποία εἶναι ἡ πρότασις ὑμῶν; — Μανθάνω, εἶπεν ἀφελῶς ὁ ἀστεῖος, ὅτι ἔχετε θυγατέρα ἐν ὥρᾳ γάμου, καὶ ὅτι δίδετε εἰς αὐτὴν προῖκα δέκα χιλιάδας ταλλήρων. — Μάλιστα, καί; . . . — Ἐγὼ τὴν νυμφεύομαι μὲ προῖκα ἐννέα μόνον χιλιάδων ταλλήρων, ὥστε ἔχετε ἄνευ κόπου καθαρὸν καὶ ἀσφαλέστατον κέρδος χιλίων ταλλήρων. »

Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Πὼπ (Pope) ἀπεθανάτισε τὸν φιλάργυρον Κῶτλερ (Cutler), ὅστις περιηγούμενος ἵππος ἐπροφασίζετο ἐν τοῖς ξενοδοχείοις ἀείποτε τὸν ἀσθενῆ, ἀνεζήτει τὴν κλίνην, καὶ ἔλεγεν ὅτι οὔτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πίῃ τι εἶχεν ὄρεξιν, διότι φιλάργυρος ὢν ἐφοβεῖτο τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ξενοδοχείων. Ὁ Κῶτλερ, ἀποπέμψας χάριν οἰκονομίας τὸν ὑπηρέτην του, εἶχε πωλήσει καὶ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ κρατήσει μόνον τὴν μίαν αὐτῆς χειρίδα, καὶ τοῦτο, διότι ὁσάκις ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τὸ παράθυρον ἐφόρει τὴν χειρίδα ταύτην, διὰ νὰ νομίζωσιν οἱ γείτονες ὅτι ἔχει ἀκόμη ὑπηρέτην. Ὁ ἄσωτος λόρδος Βωκιγγὰμ, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπέ ποτε ὁ Κώτλερ· « Διατὶ δὲν ζῆτε ὅπως ζῶ ἐγώ; » τῷ ἀπήντησεν· « Ὡς σεῖς; τοῦτο θὰ κάμω ὅταν δὲν θὰ ἔχω πλέον ὀβολόν. »

Περιεργοτάτη εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ φιλαργύρου Ἄγγλου Ἰωάννου Ἔλβη. Ὁ Ἔλβης ἦτο ἰδιοκτήτης ἑκατὸν οἰκιῶν ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Λονδίνου, καὶ εἶχε καὶ χρηματικὴν περιουσίαν ὀκτακοσίων χιλιάδων ἀγγλικῶν λιρῶν· ἐν τούτοις, ὁσάκις ἠναγκάζετο νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον ἐκ τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας, ἔνθα ἔζη χάριν οἰκονομίας, ἀπέρευγε τοὺς κεχαραγμένους δρόμους ὅπως οἰκονομήσῃ τὰ διόδια, καὶ ἔτρωγεν ἄρτον ξηρόν. Ἓν τινι τῶν ἐν Λονδίνῳ οἰκιῶν του ἠσθένησέ ποτε ἐπικινδύνως καὶ θ' ἀπέθνησκεν ἀναμφιβόλως δι' ἔλλειψιν περιποιήσεως, ἐὰν ὁ ἀνεψιός του δὲν τὸν ἀνακάλυπτε κατὰ τύχην. Ὁ Ἔλβης δὲν ἤθελεν ἰατρὸν, προτιμῶν νὰ ᾖναι δωρεὰν ἀσθενὴς ἢ ἀντὶ χρημάτων ὑγιής. Τὰ ἔπιπλά του συνίσταντο ἐκ μιᾶς τραπέζας, δύο σκαμνίων καὶ μιᾶς σιδηρᾶς κλίνης, τὴν ὁποίαν μετέφερεν ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν τοῦ δωματίου ὁσάκις ἔβρεχε, καθότι ἡ στέγη τῆς οἰκίας του δὲν εἶχεν οὐδὲ μίαν σῶαν κέραμον. Πλέον τῶν 50 λιρῶν δὲν ἐξώδευε κατ' ἔτος· διὰ νὰ οἰκονομῇ δὲ τὰ ξύλα καὶ τὸ φῶς, ἐκάθητο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τοῦ μαγειρείου, κατεκλίνετο πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος καὶ ἔτρωγε πολὺ ὀλίγον, καθ' ὅσον μάλιστα, φοβούμενος πάντοτε μὴ τὸν λῃστεύσωσιν, οὔτε ὄρεξιν εἶχεν.

Εὔθυμος καὶ ἀδηφάγος ἦτο μόνον ὁσάκις προσεκαλεῖτο νὰ φάγῃ εἰς ξένας τραπέζας. Ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, τῷ 1789· ἤθελε δὲ φθάσει μέχρι τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἐὰν δὲν κατετήκετο ὑπὸ τοῦ πυρετώδους φόβου νυκτερινῆς τινος λῃστρικῆς ἀποπείρας κατ' αὐτοῦ. Τὴν περιουσίαν του ἄφησεν εἰς τὰ τέκνα του, ἀπὸ τῆς διαθήκης του ὅμως ἔλειπεν ἡ συνήθης φράσις· « τῇ γῇ παραδίδω τὸ σῶμά μου. »

Ἐν μικρῷ δὲ καὶ ἡ Γερμανία εἶχε καὶ ἔχει τοιούτους πρωτοτύπους φιλαργύρους. Πεπαιδευμένος τις Γερμανὸς, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1812 ἐν Βερολίνῳ, ἔζησε τεσσαράκοντα ἑπτὰ ὁλόκληρα ἔτη ἐντὸς μικροῦ κοιτῶνος ἄνευ θερμάνσεως καὶ φωτός· ὁσάκις ἔτρεμεν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ ἐπήρχετο ἡ νὺξ κατεκλίνετο. Μετὰ τὸν θάνατόν του εὑρέθησαν τεθαμμέναι ὑπὸ τὸ πάτωμα τοῦ κοιτῶνός του εἴκοσι χιλιάδες

ταλλήρων, τὰς ὁποίας ἐκληροδότησεν ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν καταστημάτων· εἰς δὲ τὸν πτωχὸν ἀδελφόν του οὐδὲ ὀβολὸν ἀφῆκε, διότι οὗτος πρὸ πολλῶν ἐτῶν τῷ εἶχεν ἀπευθύνει ἐκ Δρέσδης ἐπιστολὴν ἀπλήρωτον (*).

Γνωρίζω φιλάργυρόν τινα Κυρίαν, ἥτις χάριν οἰκονομίας μεταχειρίζεται κηρία τόσον μικρὰ, ὥστε ἀστεῖός τις, εὑρισκόμενος ἑσπέραν τινὰ παρ' αὐτῇ, τῇ εἶπε· « Κυρία μου, ἀνάψατε παρακαλῶ καὶ ἄλλο κηρίον διὰ νὰ ἴδωμεν ποῦ εὑρίσκεται τὸ πρῶτον. »

Οὐδέποτε ἴσως ἐτιμωρήθη φιλάργυρος καταλληλότερα ἢ ὁ πρό τινος ἀποθανὼν πλούσιος Ἑβραῖος Ν . ., ἄλλοτε τροφοδότης τοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἑβραῖος οὗτος κατεχράσθη ποτὲ εἰς τρόπον, ὥστε ἐτέθη ὑπὸ ἀνάκρισιν· καταδικασθεὶς δὲ ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐκ τῶν τριῶν ποινῶν, α) δεκατεσσάρων ἡμερῶν φυλάκισιν μὲ ἄρτον καὶ ὕδωρ, ἢ β) ἑκατὸν μαστιγώσεις, ἢ γ) δισχιλίων ταλλήρων πρόστιμον. Ὁ Ἑβραῖος ἐπροτίμησε φυσικῷ τῷ λόγῳ τὴν πρώτην τῶν ποινῶν, ἀλλὰ συνειθισμένος εἰς τὸν μαλθακὸν καὶ πολυτελῆ βίον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν εἰς τὴν νηστείαν, καὶ ἐζήτησε τὴν δευτέραν τῶν ποινῶν· ἅμα ὅμως ἤρχισεν ἡ μαστίγωσις ἀφῆκε γοερὰς φωνὰς, καὶ ἐζήτησεν ὡς χάριν νὰ πληρώσῃ τὸ ἐκ δισχιλίων ταλλήρων πρόστιμον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ Αὐτ. Ἐξοχ. ὁ στρατάρχης ηὐδόκησε νὰ συγκατατεθῇ καὶ εἰς τοῦτο.

Ὁ Γάλλος Μολιέρος περιέγραψε κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸν φιλάργυρον. Κριτικοί τινες εὗρον τὴν περιγραφὴν ταύτην ὑπερβολικήν· ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ὑπερβολικὴ παράστασις τοῦ ἀηδεστάτου τούτου πάθους.

Γελοία, πολλάκις δὲ καὶ αἰσχρὰ, εἶναι ἡ φιλαργυρία παρὰ τοῖς ἰδιώταις· παρὰ δὲ τοῖς μεγάλοις καὶ τοῖς κυβερνήταις ἑνὸς κράτους τοὐναντίον εἶναι συνήθως ἀρετὴ, ἣν ἀποκαλοῦσι φιλαργυρίαν οἱ αὐλόδουλοι ἐκεῖνοι, μὴ συλλογιζόμενοι ὅτι ἡ περιουσία τοῦ δημοσίου πηγάζει ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τῶν πολιτῶν, καὶ πολλάκις πολὺ πτωχῶν πολιτῶν.

Γονεῖς, οὐδὲν ἕτερον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες ἢ ν' ἀποταμιεύωσι χρήματα καὶ ἀντὶ τούτου ἀφίνοντες κενὰς τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων των, καὶ φιλάργυροι ὑποσχόμενοι εἰς ὅλους ὅτι θὰ τοὺς ἐνθυμηθῶσι μετὰ θάνατον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ἀνοίξωσι τὸ βαλάντιόν των ζῶντες, εἶναι ἄξιοι περιφρονήσεως· δι' αὐτοὺς ἤθελεν εἶσθαι πολὺ ἐλαφρὰ ἡ ποινὴ τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου τῆς Ἀραγωνίας, ὅστις τοὺς φιλαργύρους πρὸς τιμωρίαν καὶ παραδειγματισμὸν, ἐκάλυπτε μὲ μέγαν πῖλον ἐκ πανίου χρυσοῦ, καὶ τοὺς περιέφερεν οὕτως εἰς τὰς ὁδοὺς τὸ θέρος ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς τρίτης μετὰ μεσημβρίαν ὥρας.

Τὸ ἀξίωμα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. « δίκαιον εἶναι ὅσοι ἐκτελοῦσι καλῶς τὰς ὑποθέσεις μου νὰ ἐκτελῶσι καλῶς καὶ τὰς ἰδικάς των, » καὶ ὁ λόγος τοῦ οἰκονόμου Φριδερίκου τοῦ Μεγάλου τῆς Πρωσσίας· « ἐγὼ ἔδεσα τὸν ὄνον παρὰ τὴν φάτνην· διατί δὲν ἔφαγε νὰ χορτάσῃ; » εἶναι λόγοι ἐπικίνδυνοι, ὡς ἀνοίγοντες εἰς τοὺς λῃστὰς τοῦ δημοσίου πλούτου θύρας καὶ παράθυρα, καὶ σπάνιοι εἶναι οἱ ὄνοι, οἵτινες καὶ ἀπρόσκλητοι δὲν καταβροχθίζουσιν ἐν τῷ κρυπτῷ.

Ὁ φιλάργυρος φρούραρχος φρουρίου τινὸς τῆς Σαξωνίας, ὅστις εἶχε λάβει ἐντολὴν ν' ἀφήσῃ λάθρα τὸν ἀτυχῆ Πάτκουλ νὰ δραπετεύσῃ, διεπραγματεύθη ἐπὶ τοσοῦτον μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντιτίμου τῆς φυγῆς του, ὥστε πρὶν ἢ ἐκτελεσθῇ ἡ δραπέτευσις, ἦλθεν ἡ διαταγὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς.

Ὁ στρατηγὸς Μάλβορου εἶπε πρός τινα ζητοῦντα θέσιν καὶ προσφέροντα αὐτῷ κρυφίως χιλίας λίρας ἀγγλικάς· « Δός μοι δισχιλίας καὶ εἰπέ το εἰς ὅλον τὸν κόσμον. »

Ο Κάρολος Ἐμμανουὴλ τῆς Σαρδηνίας ἐξήταζε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν στρατηγῶν του καὶ ἔλεγε μετριοφρόνως μὲν ἀλλὰ βασιλικώτατα· « Εἶμαι μικρὸς βασιλεὺς καὶ πρέπει νὰ ἐξελέγχω τοὺς λογαριασμούς μου. »

Ο ὀξύθυμος, βάναυσος καὶ εἰς ἄκρον φιλάργυρος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, Φριδερῖκος Γουλιέλμος ὁ Α'. δὲν ἤθελε νὰ πληρόνηται καὶ ὁ ἐλάχιστος λογαριασμός του ἄνευ εἰδοποιήσεως. Τῷ ὑπεβλήθη ποτὲ λογαριασμὸς ἐπισκευῆς μιᾶς τεθραυσμένης ὑέλου, καὶ ὁ βασιλεὺς ἔγραψεν ἰδιοχείρως ὑπὸ τὴν σημείωσιν· « Μή με σκοτίζετε. Φριδερῖκος Γουλιέλμος. »

Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἦτο φιλάργυρος· καὶ ἐν τούτοις ἐπλήρωσε δι' ἕνα ἵππον κολοσσιαίου ἀναστήματος πεντακισχίλια τάλληρα. Καὶ τὸ περίφημον μουσεῖον τῶν ἠλέκτρων ἐν Τσάρσκοε-Σελῷ (πλησίον τῆς Πετρουπόλεως) εἶναι δῶρον τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἀντὶ ὀγδοήκοντα λαμπρῶν ρωσσικῶν ἵππων, οὓς τῷ ἐδωρήσατο ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ.

Φριδερῖκος ὁ Μέγας ἦτο τὸ πρότυπον τοῦ οἰκονόμου· σπανίως ἐκράτει ἐπάνω του χρήματα, καὶ περιοδεύων τὴν Σιλεσίαν δὲν εἶχεν εἰμὴ δύο μόνον τάλληρα εἰς μικρὰ νομίσματα, ἐν ᾧ ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Μαρία Θηρεσία, καὶ εἰς τὸν περίπατον ἐξερχομένη, ἐγέμιζε τὸ πουγγίον της μὲ φλωρία, τὰ ὁποῖα διένεμε δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ καθ' ὁδόν. Ὁ Φριδερῖκος ἐχάριζε συνήθως ταμβακοθήκας μικρᾶς ἀξίας, καὶ συνώδευε τὸ δῶρον μετὰ τῆς ἑξῆς φράσεως· « Ἡ φιλία αὐξάνει τὴν τιμήν. »

(*) Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ ἀείμνηστος τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εὐεργέτης Γεώργιος ὁ Ριζάρης.

Ἀξιοσέβαστος μοὶ εἶναι ὁ Ἄγγλος ἐκεῖνος, ὅστις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέπληξε τὴν ὑπηρέτιδά του, διότι δὲν μετεχειρίσθη τὴν κατὰ τὸ ἥμισυ μόλις κεκαυμένην θειοκηρίδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπέγραψεν ἄνευ δισταγμοῦ δέκα λίρας ὡς συνδρομὴν ὑπὲρ πτωχῆς οἰκονομίας.

Ὁ ἀρνούμενος νὰ πληρώσῃ εἰς ἀπλήστους ξενοδόχους ἢ τεχνίτας ὅ,τι ζητήσωσι δὲν εἶναι διὰ τοῦτο φιλάργυρος· ὁ δὲ ἄνευ προηγουμένης ἐξετάσεως πληρόνων διὰ νὰ κάμῃ ἐπίδειξιν τῶν χρημάτων του εἶναι ἄνθρωπος μάταιος καὶ κοῦφος.

Ὁ φρόνιμος καὶ τίμιος ἄνθρωπος ἁπλόνει τοὺς πόδας του κατὰ τὸ ἐφάπλωμά του καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις· ὁ δὲ κενόδοξος καὶ ἀλαζὼν ἐξακολουθεῖ καὶ ἐν δυσχερεῖ εὑρισκόμενος οἰκονομικῇ καταστάσει νὰ ζῇ μὲ τὴν αὐτὴν πολυτέλειαν, ἐλπίζων πάντοτε ὅτι ἡ θέσις του θέλει βελτιωθῇ, καὶ σωρεύει δάνεια ἐπὶ δανείων, τὰ ὁποῖα τὸν ὠθοῦσιν ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν κρημνόν.

Ἠμπορεῖ νὰ ἦναί τις πλούσιος καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴ ἔχῃ μήτε ἅμαξαν μήτε πολλοὺς ὑπηρέτας, διότι θεωρεῖ τὸ βαδίζειν ὑγιὲς καὶ τὸ μὴ ἔχειν πολλοὺς ὑπηρέτας ἀναπαυτικόν· ἠμπορεῖ τις ν' ἀγανακτῇ δι' ἓν λεπτὸν, δολίως ἀφαιρεθὲν, καὶ ἐν τούτοις νὰ χαρίζῃ τάλληρα. Τὸ τοιοῦτον οὔτε ἀντίφασις εἶναι οὔτε φιλαργυρία. Ἕνεκα παραμεληθέντος καρφίου ἑνὸς πετάλου, ἐχάθη τὸ πέταλον, κατόπιν καὶ ὁ ἵππος καὶ τέλος ὁ ἱππεὺς, καὶ ἡ ἀμέλεια καὶ ἀφροντισία παρεκίνησε πολλοὺς νὰ νυμφευθῶσι τὰς ὑπηρέτιδάς των, διὰ νὰ λάβωσι τοὐλάχιστον πάλιν ὡς προῖκα τὰ κατὰ καιροὺς κλαπέντα αὐτοῖς.

Ὁ σοφὸς θεωρεῖ τὸν πλοῦτον ὡς μέσον πρὸς εὐδαιμονίαν, ἀείποτε ὅμως σχετικῶς πρὸς τὴν εὐχαρίστησιν· ὁ δὲ ἀνόητος καὶ φιλάργυρος θεωροῦσιν αὐτὸν σχετικῶς μόνον πρὸς τὴν ἡδονὴν ἀχρήστου κτήσεως. Ὁ σοφὸς φροντίζει νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, διὰ νὰ ἔχῃ τὰ μέσα πρὸς ἀπροβλέπτους δαπάνας, ἃς ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτοῦ ἡ ἀνάγκη ἢ ἡ τιμὴ, ἡ εὐχαρίστησις ἢ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη. « Πρέπει νὰ ἐξοδεύῃς μόνον τὰ δύο τρίτα τῶν ἐσόδων σου », ἔλεγον οἱ πρακτικοὶ πατέρες μας. Αἱ δὲ μητέρες μας ἀντὶ ν' ἀγοράζωσι τὰ λινὰ ὑφάσματα, ὡς τοῦτο σήμερον συμβαίνει, ἐθεώρουν καύχημα νὰ τὰ ὑφαίνωσι μόναι, καὶ νὰ τὰ ἀφήνωσιν εἰς τὰ τέκνα τῶν τέκνων των. « Ἓν λεπτὸν οἰκονομηθὲν δίδει δύο λεπτὰ κέρδος. »

Τὸν οἰκονόμον ὁ μὲν φιλάργυρος θεωρεῖ ἄσωτον, ὁ δὲ ἄσωτος φιλάργυρον. Ὁ ἐν ὀλίγοις ἀναπαυόμενος εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁ εὐτυχής. Ἡ μόνη εὐγενὴς φιλαργυρία εἶναι καὶ ἔσεται ἡ φειδὼ τοῦ χρόνου. Ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἀσωτεία εἶναι τὰ δύο ἄκρα· ἡ μὲν φιλαργυρία εἶναι ἄσκοπος ἀπόκτησις, ἡ δὲ ἀσωτεία ἄσκοπος δαπάνη· ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κεῖται τὸ ὀρθὸν, ἡ οἰκονομία. Ἓν φράγκον εἶναι ἐλάχιστόν τι, ἀλλ' εἶναι καὶ πολὺ ὅταν δὲν τὸ ἔχῃ τις καὶ ἔχῃ αὐτοῦ ἀνάγκην. « Ὅταν τὸ βαλάντιόν σου εἶναι κενὸν τὰ πάντα σοὶ ἐλλείπουσι, » λέγουν οἱ Γάλλοι. Ὁ Δούθηρος, ὅστις οὐδέποτε ὑπῆρξε πλούσιος, ἔλεγεν· « Ὅταν δὲν ἔχῃς χρήματα, τί σε ὠφελεῖ νὰ ἦναι καλός ; »

Ι. Π.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΤΩΝ
ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ. (*)

Ἔν τινι ἀρίστῳ γαλλικῷ περιοδικῷ συγγράμματι, ἀνέγνωμεν ἐσχάτως τὰ ἑξῆς ἀξιόλογα παραγγέλματα περὶ τῆς μελέτης τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν (**).

« Οἱ βουλόμενοι νὰ μυηθῶσι τὰς φυσικὰς καὶ τὰς φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας ἐρωτῶσι συχνάκις τοὺς εἰδήμονας περὶ τῶν καταλληλοτάτων ἐπὶ τοῦ προκειμένου στοιχειωδῶν συγγραμμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλαι αἱ φυσικαὶ καὶ φυσιογραφικαὶ ἐπιστῆμαι στενὴν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, συμβαίνει ὅτι, ὁ ἐπιχειρῶν τὴν μελέτην μιᾶς ἐκ τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἄνευ οὐδεμιᾶς γνώσεως τῶν ἑτέρων, ἀπαντᾷ εἰς πᾶν βῆμα προσκόμματα ἀπελπιστικά. Φρονοῦμεν ἑπομένως, ὅτι οἱ ἀξιοῦντες νὰ ὁδηγήσωσιν εὐστόχως τὴν διανοητικὴν τῶν νέων ἀγωγήν, δύνανται, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν, νὰ δώσωσιν εἰς νέον σπουδαστὴν, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του, πλήρεις καὶ ἀκριβεστάτας ἐγκυκλοπαιδικὰς ἰδέας περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐν συνόλῳ, προμηθεύοντες αὐτῷ καλῶς ἐκλελεγμένην σειρὰν στοιχειωδῶν φυσιογραφικῶν συγγραμμάτων. Ἀλλ' ἡ μελέτη αὕτη θέλει ἀποβῇ ἄγονος καὶ ἀτελεσφόρητος, ἐὰν δὲν συνοδεύηται ὑπὸ πρακτικῶν ἀποδείξεων. Ὁ μαθητὴς καὶ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ προσπαθήσωσιν ἀμφότεροι, νὰ ἴδωσιν ἐν τῇ φύσει τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ περιγραφόμενα. Ἀλλ' ἐνταῦθα προσκόπτομεν εἰς πρόληψιν λίαν διαδεδομένην. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιθυμούντων νὰ σπουδάσωσι τὰς φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας πιστεύουσιν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ μάθωσι τίποτε ἄνευ τῶν ποικίλων μέσων τῆς ἐρεύνης, τὰ ὁποῖα περιστοιχίζουσι τὸν εἰς πειράματα καὶ εἰς ἐρεύνας καταγινόμενον σοφὸν φυσιοδίφην. Οὗτοι νομίζουσιν ὅτι τὰ εἰς τὸν θέλοντα νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν ἐπιστήμην τῆς φύσεως ἀπολύτως ἀναγκαῖα μέσα, εἶναι ἀναγκαῖα καὶ εἰς τὸν προτιθέμενον ν' ἀποκτήσῃ τὰς στοιχειώδεις περὶ τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν γνώσεις, ἐνῷ εἰς τὸν τελευταῖον ἀρκοῦσι μέσα πολὺ ἁπλούστερα καὶ λίαν εὐπρόσιτα.

« Λόγου χάριν, δύναταί τις ν' ἀποκτήσῃ τὰς περὶ ἀστρονομίας στοιχειώδεις γνώσεις ἄνευ ἀστεροσκοπείου· πρὸς τοῦτο ἀρκοῦσι μία καλλισκοπεία (belvédère) καὶ μία οὐράνιος σφαῖρα. Μὲ ἓν βαρόμετρον καί τινα θερμόμετρα εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὰ οὐσιωδέστατα μετεωρολογικὰ φαινόμενα. Διὰ τὴν γεωλογίαν, ἀρκοῦσι τὰ εἰς τὰ περὶ ἡμᾶς ὄρη λατομεῖα· διὰ τὴν ζωολογίαν, ἀρκοῦσι τὰ κοινότατα ἐκ τῶν ζώων· διὰ τὴν βοτανικὴν, τὰ φυτὰ τῶν κήπων ἡμῶν καὶ τῶν πεδιάδων εἶναι βιβλία πάντοτε ἀνεῳγμένα, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ συλλαβίζωμεν τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἀντικείμενα τῆς μελέτης βεβαίως δὲν ἐλλείπουσιν· ἐλλείπουσιν ὅμως δυστυχῶς τὸ πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως, καὶ ἡ ἐπίμονος ἐκείνη προσοχὴ ἥτις ἀνακαλύπτει, ἀναζητεῖ καὶ ἀναλύει ἓν φαινόμενον τῆς φύσεως εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη. Ἡ πρώτη ἡμῶν ἐκπαίδευσις, οὖσα ἀποκλειστικῶς φιλολογικὴ, διαστρέφει ἐν ἡμῖν τὴν ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν μέθοδον. Ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ μάθησις ἐπιτυγχάνεται διὰ μόνης τῆς ἀναγνώσεως· τὸ βιβλίον εἶναι τὸ πᾶν. Ἐν ταῖς φυσιογραφικαῖς ἐπιστήμαις ἀπ' ἐναντίας τὸ βιβλίον εἶναι οἱονεὶ ὁδηγὸς ἄπιστος καὶ ἀτελὴς τῆς φύσεως, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν αὐτὴ ἡ φύσις εἶναι τὸ βιβλίον, ἡ δὲ συγγραφὴ εἶναι ἁπλῆ τούτου ἑρμηνεία. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν αἱ περὶ ζωολογίας καὶ βοτανικῆς πραγματεῖαι εἶναι ὁδηγοὶ προωρισμένοι νὰ ὑποδείξωσιν εἰς ἡμᾶς ὄντα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ἦναι γνωστὰ ἢ εἰς ἐκεῖνον ὅστις εἶδεν αὐτὰ, καὶ μένουσι πάντοτε ἄγνωστα εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἀνέγνωσε μόνον τὴν περιγραφὴν αὐτῶν. Ἐσχάτως ἐπειράθησαν ν' ἀντικαταστήσωσι τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα δι' εἰκονογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι παριστῶσιν αὐτά. Τοῦτο εἶναι πρόοδος, διότι ἡ εἰκονογραφία παριστᾷ τὰς μορφὰς, τὰς ὁποίας ὁ λόγος ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσῃ. Οὐχ ἧττον ἡ θέα αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου εἶναι ἀείποτε ἀφεύκτως ἀναγκαῖα, διότι ἡ εἰκονογραφία εἶναι μία ἁπλῆ παράστασις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιστὴ ἢ ἐλλειπὴς τοῦ ἀντικειμένου.

« Οἱ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν ἀσχολούμενοι καθηγηταὶ, ἀποροῦσι πολλάκις διὰ τὴν ἀντιπάθειαν τὴν ὁποίαν δεικνύουσιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ νὰ διδάσκωνται διὰ τῆς ἰδίας παρατηρήσεως. Ἡ ἀντιπάθεια αὕτη εἶναι τόσον περισσότερον δυσεξήγητος, ὅσον ἡ μέθοδος αὕτη τῆς μελέτης εἶναι ἡ εὐχερεστέρα, ἡ εὐαρεστοτέρα καὶ ἡ διασκεδαστικωτέρα. Αἱ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἀποκτώμεναι γνώσεις εἶναι σαφεῖς, ἀληθεῖς καὶ μένουσιν ἐγκεχαραγμέναι εἰς τὴν μνήμην· ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας προκειμένου περὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως, αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἀποκτῶμεν διὰ τῆς πλαγίας ὁδοῦ τῶν βιβλίων, εἶναι ἡμαρτημέναι, συγκεχυμέναι καὶ εὐκόλως ἐξαλείφονται ἀπὸ τῆς μνήμης. Τὸ φαινόμενον ἑπομένως τοῦτο τῆς ἀντιπαθείας τοῦ ἀρχαρίου μαθητοῦ πρὸς τὴν μέθοδον τῆς παρατηρήσεως, ἀποδοτέον εἰς τὴν ἕξιν ἐκείνην τοῦ πνεύματος, εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνην τῆς ἀναλογησίας, ἥτις ὠθεῖ ἡμᾶς συχνάκις εἰς τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, μολονότι ὁ σκοπὸς πρὸς ὃν σπεύδομεν εἶναι ἀλλοῖος καὶ ἀπαιτεῖ μέθοδον ὅλως διάφορον. Ὁ μαθητὴς ὁ μεταβαίνων ἀπὸ τῶν φιλολογικῶν εἰς τὰς φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας, μεταβαίνει οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ ἑνὸς κόσμου εἰς ἕτερον. Δὲν λέγομεν ὅτι αἱ πρῶται φιλολογικαὶ μελέται εἶναι ἀνωφελεῖς· ἀπ' ἐναντίας εἶναι ἀναγκαιόταται, διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ξηρὰν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας ἡ ἁβρότης τῶν αἰσθημάτων, ἡ σαφήνεια τῆς ἐκφράσεως, ἡ κομψότης καὶ τὸ ὕψος τοῦ λόγου, εἶναι πλεονεκτήματα τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις εἶναι ἐπαισθητὴ εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ οὐδέποτε καλλιεργήσαντος τὰ γράμματα σοφοῦ φυσιοδίφου. Ἤθελον ἑπομένως παραγνωρίσει τὴν ἰδέαν ἡμῶν ὅσοι στοχασθῶσιν, ὅτι προτιθέμεθα νὰ παραστήσωμεν τὰς φιλολογικὰς μελέτας ὡς ἀνωφελεῖς ἢ καὶ ἐπιζημίους εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν. Οὐδαμῶς προσβεύομεν τοιαύτην παράλογον γνώμην. Ἐπιμένομεν μόνον εἰς τὴν ἑξῆς παρατήρησιν, ὅτι ἡ πρὸς ἐπιτυχῆ μελέτην τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν μέθοδος διαφέρει τῆς πρὸς μελέτην τῶν γραμμάτων μεθόδου, ὅπως διαφέρουσι καὶ αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις αἱ τιθέμεναι εἰς ἐνέργειαν πρὸς καλλιέργειαν τῶν ὅλως διαφόρων τούτων φάσεων τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Τεθεισῶν τῶν γενικῶν τούτων ἀρχῶν, ὑποδεικνύομεν ἐνταῦθα στοιχειώδη τινὰ συγγράμματα, ἀποτελοῦντα σειρὰν πλήρη πρὸς χρῆσιν τῶν βουλομένων ν' ἀποκτήσωσιν ἀρχὰς γενικὰς μέν, ἀλλ' ἀκριβεῖς περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου. » (*)

(*) Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καλοῦνται αἱ πραγματευόμεναι κυρίως περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀνοργάνου φύσεως, ὡς ἡ χημεία καὶ ἡ φυσικὴ, φυσιογραφικαὶ δὲ αἱ περιγράφουσαι ἁπλῶς τὰ τῆς φύσεως ἀντικείμενα, ὡς ἡ Ορυκτολογία, ἡ Γεωλογία, ἡ Βοτανικὴ, ἡ Ζωολογία. Δὲν εἶναι ὅμως πάντοτε εὔκολον νὰ προσδιορίσῃ τις τὰ ὅρια τῆς ὁπωσοῦν αὐθαιρέτου ταύτης διαιρέσεως. Διὰ φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν ἐννοοῦμεν ἐν γένει τὰς φυσικὰς καὶ τὰς φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας.

(**) Magasin Pittoresque, 1848.

(*) Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ἐνταῦθα τινὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα παραλείπομεν ὡς ἀπηρχαιωμένα καὶ ἀμέθοδα· ἀντ' αὐτῶν δὲ συνιστῶμεν τὰ ἑξῆς νεώτερα καὶ μεθοδικώτατα·

Μεταφέρομεν τὰ πρακτικὰ ταῦτα παραγγέλματα, διότι πιστεύομεν, ὅτι ἡ μεγίστη ἔλλειψις τῆς τόσον ἀτελοῦς εἰσέτι παρ' ἡμῖν δημοσίας κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, εἶναι ἡ παραμέλησις τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς οὐδένα ὁπωσοῦν νοήμονα καὶ λόγιον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ χρησιμότης τῶν σπουδῶν, ὅσαι ἔχουσιν ἀντικείμενον τὴν φύσιν. Εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα αἱ φυσικαὶ καὶ φυσιογραφικαὶ ἐπιστῆμαι προηγοῦνται ἀνυπερθέτως ὅλων τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, καὶ εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς τῆς Εὐρώπης. Αὐταὶ μετέβαλον ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος τὴν Εὐρώπην, εἰς ἣν εὑρίσκεται σήμερον κατάστασιν· ἐβελτίωσαν τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν, κατώρθωσαν τὴν καταπληκτικὴν συντομίαν τῶν συγκοινωνιῶν διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, παρήγαγον ὅλην τὴν νεωτέραν βιομηχανίαν, ἀνέπτυξαν πᾶν εἶδος παραγωγῆς πλούτου, κατέκτησαν καὶ καθ' ἑκάστην κατακτῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἀνεξάντλητα πλούτη τῆς γῆς, ἐπεξέτειναν τὰς γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ περιστοιχίζοντος αὐτὸν κόσμου εἰς εὐρύτατον κύκλον, καὶ ἐν συνόλῳ κατέστησαν ἡ βάσις καὶ τὸ κέντρον τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἡ βάσις αὕτη τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, οὔτε βῆμα δύναται νὰ προχωρήσῃ ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἐπιστημῶν τούτων.

ZOOLOGIE, par Mr MILNE EDWARDS (ἔκδ. 9 μετὰ 485 εἰκονογραφιῶν).

BOTANIQUE, par Mr A. DE JUSSIEU (ἔκδ. 7 μετὰ 812 εἰκονογραφιῶν).

MINÉRALOGIE ET GÉOLOGIE, par Mr BEUDANT (ἔκδ. 10, μετὰ εἰκονογραφιῶν).

DELAUNAY. — COURS ÉLÉMENTAIRE DE MÉCANIQUE (ἔκδ. 5, 1 τόμ. εἰς 18ον, μετὰ 548 εἰκονογραφιῶν).

DELAUNAY. — TRAITÉ DE MÉCANIQUE RATIONELLE (περιέχει τὰ στοιχεῖα τῆς μηχανικῆς, τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἐν Παρισίοις Πολυτεχνικὸν Σχολεῖον, καὶ ὅλον τὸ θεωρητικὸν μέρος τοῦ μαθήματος τῆς μηχανικῆς καὶ τῶν μηχανῶν τοῦ ἐν λόγῳ σχολείου, ἔκδ. 3, 1 τόμ. εἰς 8ον, μετὰ 127 εἰκονογραφιῶν.

DELAUNAY. — COURS ÉLÉMENTAIRE D'ASTRONOMIE (κατὰ τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσημον πρόγραμμα περὶ τῆς ἐν τοῖς Λυκείοις διδασκαλίας τῆς Κοσμογραφίας, 1 τόμ. εἰς 18ον, μετὰ 389 εἰκονογραφιῶν).

REGNAULT — COURS ÉLÉMENTAIRE DE CHIMIE (ἔκδ. 8, τόμ. 4 εἰς 18ον, μετὰ 700 εἰκονογραφιῶν καὶ δύο πινάκων).

REHNAULT — COURS ÉLÉMENTAIRE DE CHIMIE (ἔκδ. 4, 1 τόμ. εἰς 18 ον, μετὰ 142 εἰκονογραφιῶν).

FIGUIER.—DÉCOUVERTES SCIENTIFIQUES MODERNES. (Exposition et histoire des). (ἔκδ. 6., τόμ. 4, εἰς 18ον).

TRAITÉ ÉLÉMENTAIRE DE PHYSIQUE EXPÉRIMENTALE ET APPLIQUÉE ET DE METÉOROLOGIE, κτλ. κτλ., par A. GANOT. (1 τόμ· εἰς 8 ον μετὰ εἰκονογραφιῶν, 1855).

COURS DE PHYSIQUE PUREMENT EXPÉRIMENTALE A L'USAGE DES GENS DU MONDE, κτλ., par A. GANOT (1 τόμ. εἰς 8ον, μετὰ 308 εἰκονογραφιῶν, 1859).

Ἀλλὰ χάριν ποίων ἄλλων σπουδῶν παραμελοῦνται τόσον αἱ ἐπιστῆμαι αὗται παρ' ἡμῖν, ἀφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν διδασκόμεθα τόσον ἀτελῶς, καὶ ἀφοῦ μέχρι τοῦδε εἰς οὐδεμίαν ἐπιστήμην παρηγάγομέν τι ἔργον ἀληθῶς ἀξιόλογον καὶ πρωτότυπον; Μόνη ἡ πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ φυσιογραφικὰς ἐπιστήμας σύντονος διεύθυνσις τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, δύναται ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἔθνος ἀληθῶς πεπολισμένον, βαδίζον ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς εὐρωπαϊκῆς δραστηριότητος. Δεν εἴμεθα ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συνειθίζουσι νὰ κολακεύωσι τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν. Ἀλλὰ κατὰ πεποίθησιν φρονοῦμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι νοῦν δεξιώτατον διὰ τὴν μελέτην τῶν φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἀληθῶς ἐλλείπει ἀφ' ἡμῶν σήμερον τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς παρατηρήσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ βάσις τῶν ἐπιστημῶν τούτων· ἡ ἔλλειψις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται φυσικὴ τάσις τοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀποτέλεσμα παλαιῶν ἄλλων διανοητικῶν ἕξεων. Τὸ πνεῦμα τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἀπ' ἐναντίας εἶναι φύσει παρατηρητικὸν καὶ κριτικόν. Μόνη ἀτελὴς διανοητικὴ ἀγωγὴ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παροῦσαν ἀδυναμίαν ἡμῶν πρὸς τὸ παρατηρεῖν, ἥτις ἀληθῶς εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν γνώσεων τὰς ὁποίας καλλιεργοῦμεν, φαίνεται ὡς νὰ μὴ ἔχωμεν ἄλλην ἱκανότητα ἢ τὴν τοῦ ἀντιγραφέως καὶ τοῦ μεταφραστοῦ. Ἡ ἐπικρατοῦσα παρ' ἡμῖν πρόληψις, ὅτι ἡ μελέτη τῶν φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν δὲν παρέχει βιοποριστικὸν στάδιον, εἶναι ἐντελῶς ἡμαρτημένη· διότι ἀξιόλογα δύναταί τις νὰ καλλιεργῇ ἕνα κλάδον τῶν ἐπιστημῶν τούτων, καί τοι μετερχόμενος ἄλλο βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἔνθα οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν καταγίνονται εἰς κλάδον τινὰ τῶν φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι μάλιστα, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἔνδοξοι φυσιοδίφαι, ὅσοι ἐδόξασαν τὴν Γαλλίαν καὶ τόσον προήγαγον τὴν ἐπιστήμην τῆς φύσεως ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος, εἶναι ἰατροί. Ἡ λαμπρὰ ἐπιτυχία τῶν ἑλλήνων ἰατρῶν, εὐδοκιμούντων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς εὐρωπαϊκὰς μεγαλοπόλεις, εἶναι ἀρκοῦσα ἐγγύησις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μεθ' ἧς θέλουσι καλλιεργήσει καὶ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως. Οἱ ἰατροὶ κυρίως εἶναι προωρισμένοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης ταύτης· ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ οἱ οἱονδήποτε στάδιον διατρέχοντες καὶ τὰς στοιχειώδεις γνώσεις ἐλευθέρας ἀγωγῆς κεκτημένοι, δύνανται νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς. (*)

(*) Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἰατροὶ κατανοοῦσι πρὸ τῶν ἄλλων λογίων, τὴν ἀνάγκην τῶν φυσικῶν καὶ φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τινα γνωμοδότησιν ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ τῶν ἰατρῶν καὶ καθηγητῶν Κ. Κ. Βενιζέλου, Πάλλη, Δαμιανοῦ, Πρετεντέρη Τσπάλδου, Βουσάκη, Ὀρφανίδου καὶ Ἀναγνωστάκη πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως περὶ ἀναδιοργανισμοῦ τῶν ἰατρικῶν σπουδῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, παρατηροῦμεν εὐχαρίστως, ὅτι οἱ διακεκριμένοι οὗτοι ἄνδρες ἐπιλαμβάνονται σπουδαίως τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος. Λίαν ὀρθῶς ἀποφαίνονται ὅτι « οὐχὶ ὡς προπαίδειαν, ἀλλ' ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἰατρικῆς ἐκπαιδεύσεως θεωρεῖ ἡ ἐπιτροπὴ τὴν σπουδὴν τῆς Φυσικῆς, Χημείας καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας ἐφηρμοσμένην εἰς τὴν ἰατρικήν· διὸ ἀναγκαίαν κρίνει τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐπιμελῆ αὐτῶν ἀκρόασιν κατὰ τὰ πρῶτα τῆς φοιτήσεως ἔτη καὶ τὴν περὶ αὐτὰς ἔγκαιρον δοκιμασίαν τῶν μαθητῶν » (ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΑΘΩΝ, ἀριθ. 569). Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὀρθῆς ταύτης συμβουλῆς, ἀπαιτεῖται ἡ ἐν τοῖς γυμνασίοις στοιχειώδης προπαίδεια τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιστημῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἡ μόρφωσις τῶν ἀναγκαίων καθηγητῶν, οἵτινες εἶναι σπανιώτατοι παρ' ἡμῖν.

« Ἡ ἔκτασις τῆς φυσικῆς ἱστορίας, λέγει ὁ σοφὸς K. Milne-Edwards, εἶναι ἀπέραντος, ἡ δὲ σπουδαιότης αὐτῆς δὲν εἶναι μικροτέρα τῆς ἐκτάσεώς της. Ἄνθρωποί τινες ξένοι πρὸς τὰς ἐπιστήμας, δὲν βλέπουσιν ἐν αὐταῖς ἢ συλλογὴν ἀνεκδοτικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα θεωροῦσι περίεργα μὲν, οὐχὶ ὅμως καὶ κατάλληλα πρὸς ἄσκησιν τῆς διανοίας· καὶ ἄλλοι πάλιν θεωροῦσι τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν ὡς ξηρὰν ἀπομνημόνευσιν τεχνικῶν ὅρων καὶ αὐθαιρέτων ὑποδιαιρέσεων· ἀλλὰ τοιαῦται γνῶμαι ἔχουσι τὴν πηγήν των εἰς μόνην τὴν ἀμάθειαν, καὶ ὅστις κατέχει τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς φυσικῆς ἱστορίας κατανοεῖ πάραυτα τὴν μεγίστην αὐτῆς χρησιμότητα. Τὸ μέγα καὶ ἐναρμόνιον θέαμα τῆς φύσεως, καταδεικνύον κατὰ πόσον ἡ πραγματικὴ καλλονὴ τῆς δημιουργίας εἶναι ὑπερτέρα τῆς ἰδανικῆς καλλονῆς τῶν ἀνθρωπίνων ἐπινοήσεων, ὑψόνει τὴν ψυχὴν καὶ φέρει συνεχῶς τὸ πνεῦμα εἰς ὑψηλὰς καὶ σωτηρίους σκέψεις. Ἡ γνῶσις ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἀντικειμένων, εἶναι ἀναγκαία οὐ μόνον πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης ἐκείνης τοῦ μανθάνειν, ἥτις ἀναπτύσσεται πάντοτε ἐν ἡμῖν ἐφ' ὅσον ἡ διάνοια ἡμῶν ἐνδυναμοῦται, ἀλλὰ καὶ ὡς βάσις πάσης ἄλλης μελέτης· διότι ἡ μελέτη τῶν ἐπιστημῶν ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ δίδῃ εἰς τὴν κρίσιν τὴν ὀρθότητα ἐκείνην, ἄνευ τῆς ὁποίας καταστρέφονται τὰ κάλλιστα διανοητικὰ πλεονεκτήματα, καὶ ἀποβαίνουσι μάλιστα ἐνίοτε βλαπτικὰ μᾶλλον ἢ ὠφέλιμα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικὴν ὠφέλειαν τῆς μελέτης τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν, αὕτη πρόκειται τόσον φανερὰ, ὥστε ἀποβαίνει περιττὸν νὰ καταδείξωμεν αὐτήν. Ὅπως πεισθῇ τις περὶ τῆς πρακτικῆς ταύτης ὠφελείας, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ περὶ αὐτόν, νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν κρυπτομένου πλούτου, καὶ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην ἡ Γεωλογία καὶ ἡ Ὀρυκτολογία προσφέρουσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν ἡμῶν· νὰ ἴδῃ τὰ τόσον περικαλλῆ καὶ τόσον ποικίλα φυτὰ, τὰ ὁποῖα συντελοῦσιν ἀρθόνως εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν, καὶ νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ φυσικὴ ἱστορία πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῆς γεωργίας· ἀρκεῖ ν' ἀπαριθμήσῃ τὰ ζῶα τὰ ὁποῖα δίδουσιν ἡμῖν τὸ κρέας, τὸ ἔριον, τὴν μέταξαν καὶ τὸ μέλι, καὶ χορηγοῦσιν ἡμῖν τὴν δύναμιν ἧς στερούμεθα, ἢ τὰ ζῶα τὰ ὁποῖα ἀντὶ ὠφελείας, παράγουσιν εἰς ἡμᾶς βλάβην· τέλος ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ τις τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἀσθενειῶν ὑφ' ὧν πάσχει ἡ ἀνθρώπινος μηχανή, καὶ νὰ κατανοήσῃ καλῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅτι ἡ ἰατρικὴ κινεῖται ὡς τυφλὴ ὁσάκις δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ πρακτικὴ ὠφέλεια τῆς μελέτης τῶν ἐπιστημῶν τούτων δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀποδείξεως, καὶ γίνεται ἐπαισθητὴ εἰς οἱονδήποτε στάδιον ἂν ἐπιδοθῇ τις. Ἰδίως ὅμως ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ μελέτη τῶν φυσιογραφικῶν ἐπιστημῶν διὰ τὴν ἐπιῤῥοὴν, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν διανοητικῶν ἡμῶν δυνάμεων. Ἡ μελέτη αὕτη ἐθίζει τὸ πνεῦμα εἰς τὸ ν' ἀνατρέχῃ ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς τὰς αἰτίας, καὶ συγχρόνως εἰς τὸ νὰ καθυποβάλλῃ συνεχῶς τὰ ἐξαγόμενα τῶν προηγουμένων παρατηρήσεων εἰς τὴν δοκιμασίαν ἄλλων νεωτέρων παρατηρήσεων, φέρει εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θεωρίας, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει ποτὲ εἰς τὴν φαντασίαν νὰ παρεκτραπῇ, διότι θέτει πάντοτε τὴν ὑλικὴν δοκιμασίαν πλησίον τῆς ὑποθέσεως. Ἑνὶ λόγῳ, βέλτιον πάσης ἄλλης μελέτης, ἡ τῆς φυσικῆς ἱστορίας μελέτη ἀσκεῖ τὴν διάνοιαν εἰς τὴν ἀληθῆ *μέθοδον*, ἄνευ τῆς ὁποίας πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι δυσχερὴς καὶ συγκεχυμένη » (*).

Ὅταν παρατηρῇ τις τὴν παρ' ἡμῖν ἐν πολλοῖς ἐπικρατοῦσαν σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν, τὴν ἀτέλειαν τῶν σκέψεων, τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν στρέβλωσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἁπλουστέρων ἐννοιῶν, προσβλέπει μετὰ παρηγορίας εἰς τὰς καλλίστας καὶ πρακτικὰς ταύτας μελέτας, αἵτινες ὑπόσχονται τὴν ἀπόκτησιν οὐ μόνον βιωφελῶν καὶ κοινωφελῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς διανοίας. Περὶ τῆς σπουδαίας εἰσαγωγῆς τῶν σπουδῶν τούτων εἰς τὴν Ἑλλάδα, θέλομεν πραγματευθῆ προσεχῶς.

Γ. Γ. ΤΥΠΑΛΔΟΣ (υἱός).

(*) ZOOLOGIE, par M. Milne Edwards., Paris 1863.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΤΗΣ ΚΩΔΩΝΟΚΡΟΥΣΙΑΣ ΕΝ ΩΡΑ ΚΑΤΑΙΓΙΔΟΣ.

Εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ ἦχος τῶν κωδώ-

νων καθιστᾷ τὰς βροντὰς μᾶλλον ἐπικειμένας καὶ ἐπικινδυνωδεστέρας, οὔτε ὅτι μέγας κρότος ἐπήνεγκέ ποτε τὴν πτῶσιν κεραυνοῦ ἐπὶ οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἄνευ τοῦ περιστατικοῦ τοῦ κρότου δὲν ἤθελον προσβληθῆ.

Καὶ ὅμως παραγγέλλομεν ἐπιμόνως νὰ μὴ τίθενται εἰς κίνησιν οἱ κώδωνες ἐν ὥρᾳ βροντῶν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν τῶν κωδωνοκρουστῶν. Ὁ κίνδυνος τὸν ὁποῖον διατρέχουσι κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας, εἶναι περίπου ἀνάλογος πρὸς τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπόκεινται οἱ ἀπερίσκεπτοι οἵτινες, ἐν τῷ μέσῳ καταιγίδος, καταφεύγουσιν ὑπὸ τὰ μεγάλα δένδρα. Ὁ κεραυνὸς προσβάλλει τὰ ὑψηλότερα ἀντικείμενα, καὶ ἰδίως τὰς κορυφὰς τῶν κωδωνοστασίων. Τὸ εἰς τὸν κώδωνα προσηρτημένον σχοινίον, ὑγρανθὲν ὑπὸ τῆς βροχῆς, ὁδηγεῖ τὸν κεραυνὸν μέχρι τῆς χειρὸς τοῦ κωδωνοκρούστου· ἐκ ταύτης δὲ τῆς περιστάσεως συνέβησαν πολλὰ δυστυχήματα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς·

Εἷς σορὸς Γερμανὸς ἀπέδειξε, τῷ 1783, ὅτι ἐν διαστήματι 33 ἐτῶν, ὁ κεραυνὸς ἔπεσεν ἐπὶ 386 κωδωνοστασίων καὶ ἐφόνευσεν 121 κωδωνοκρούστας. Τὴν 11 Ἰουνίου 1775, ὁ κεραυνὸς, πεσὼν ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Aubigny (ἐν Γαλλίᾳ), ἐφόνευσεν ἐν ἀκαρεῖ τρεῖς ἄνδρας κρούοντας τοὺς κώδωνας τῆς ἐκκλησίας, καὶ τέσσαρα παιδία καταφυγόντα ὑπὸ τὸν πύργον τοῦ αὐτοῦ κωδωνοστασίου. Τὴν 31 Μαρτίου 1768, ἔπεσεν ὁ κεραυνὸς ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Chabeuil (ἐν Γαλλίᾳ), ἐρόνευσε δύο καὶ ἐτραυμάτισεν ἐννέα νέους ἐκ τῶν συναχθέντων ἵνα κρούσωσι τοὺς κώδωνας αὐτῆς.

(Ἐκ τῶν τοῦ Arago, 1851). (*)

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ.

Τίνες αὐτοί, οἱ βαίνοντες μακρόθεν ἐστεμμένοι,
Τὸν χάρτην τόσων γενεῶν ἐν τῇ χειρὶ κρατοῦντες;
Πολλάκις πίπτει πρὸ αὐτῶν νεκρὰ ἡ οἰκουμένη,
Οἱ ἄνθρωποι ἑκάστοτε ὑμνοῦσι προσκυνοῦντες.

—

Ὁ θάνατος διέγραψε καὶ βασιλεῖς καὶ κράτη·
Ὁ χρόνος ξέει σήμερον καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας
Τόσα ὀνόματα λαμπρὰ· ἀλλὰ διαφυλάττει
Τὴν μνήμην τούτων ἀθικτον μετὰ περιπαθείας.

Ἡ διαυγὴς καρδία των τὴν φύσιν κατοπτρίζει,
Οἰκοδομοῦσα ἐξ αὐτῆς ὁρίζοντα ἀλλοῖον.
Ὁ κόσμος πᾶς ὁ ἄφωνος πρὸς τούτους ψιθυρίζει,
Ψελλίζει μόνον πρὸς αὐτοὺς τὴν τύχην του δακρύων.

—

Τίνες αὐτοί; οἱ ποιηταί· ἐν μέσῳ τῶν θνησκόντων
Ἀθάνατοι καὶ τοὺς Θεοὺς αὐτοὺς δημιουργοῦντες.
Ἐν τῇ παλάμῃ τὴν ἀρχὴν τὴν ἄγνωστον τῶν ὄντων,
Καὶ πέραν τῆς ζωῆς αὐτῆς τὴν λύσιν συγκρατοῦντες.

—

Ὦ Μωϋσῆ, συγκίνησις ὁποία σὲ κατεῖχε
Ὁπόταν ἐφαντάζεσο τὸν ἄνθρωπον τὸν πρῶτον;
Αἰ τύχ' ἐκεῖναι τοῦ Ἀδὰμ ἦσαν αἱ σαὶ αἱ τύχαι,
Καὶ ἦσο σὺ ὁ ἀληθὴς πατὴρ τῶν πεπτωκότων.

—

Ἦτο μικρὰ, πολὺ μικρὰ ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα,
Καὶ σὺ δὲν ἦσο ὡς αὐτῆς ἡ φύσις ἡ χυδαία·
Καὶ ἡ ψυχή σου πρὸς καιρὸν τοῦ κόσμου ἀποστᾶσα
Ἐζήτησε μυστήρια μελαμβαθῆ, ἀρχαῖα.

—

Δὲν ἦσο πλέον ἄνθρωπος ὁπόταν εἰς τὸ πνεῦμα
Ἐκυοφόρεις τὸν Θεὸν ἐν τῇ δημιουργίᾳ.
Καὶ ἦσο μέγας ὡς Θεὸς ὁπόταν μ' ἓν του νεῦμα
Ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἡ φύσις ἡ ἁγία.

—

Ὦ Μωϋσῆ, ἐπέσαμεν! Μᾶς ἔρριψες σὺ μόνος,
Μᾶς κατηράσθης, κ' ἕκαστος τοῦ κόσμου διαβαίνων
Περιπλανᾶτ' ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καλουμένῃ π ό ν ο ς,
Καὶ καταρᾶται ἑαυτὸν τὸν θάνατον προσμένων.

—

Καὶ θνήσκων, ὡς ἀνάθεμα προσθέτει λίθον ἕνα
Τοῦ τάφου του τὸ μάρμαρον εἰς τὸ ἀνάθεμά σου.
Ὦ Μωϋσῆ, ἰδὲ ἐκεῖ ὀστᾶ ἐσκορπισμένα,
Προσμένουσιν ἀνάστασιν, λατρεύουν τ' ὄνομά σου.

—

Δὲν ἔχει, ὄχι, αὔριον δὲν ἔχ' ἡ νὺξ ἐκείνη,
Καὶ ἂν αἰωνιότητα μᾶς ὑπεσχέθης, οἶδας;
Εἴν' αἰωνία δι' ἡμᾶς ἡ τοῦ θανάτου κλίνη.
Ἀχ! ἐκοιμήθησαν αὐτοὶ τοὐλάχιστον μ' ἐλπίδας.

—

Τί· δι' ἡμᾶς πᾶρέθεσες τὴν φύσιν ταύτην πᾶσαν;
Εἴρων, ἰδὲ τὰ ἄνθη σου, στολίζουσιν ἓν πτῶμα.
Τὸ δένδρον διὰ φέρετρον δεικνύεται ἀκμάσαν.
Ἡ γῆ, ὡς τὸ παγκόσμιον τῶν ἐκθνησκόντων στρῶμα.

—

Κ' ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος περᾷ ὡς κῦμα ἐπὶ κῦμα,
Ἡ φύσις ἡ ὑποτελὴς ὑπάρχει ἀκεραία.
Εἰςῆλθος πάλιν ἐξ αὐτῆς τεθεὶς ἐπὶ τὸ μνῆμα
Διαιωνίζει παρ' ἡμῖν τὸν μέγαν βασιλέα.

—

Πεῦ ἡ ἀθανασία σου; οὐδ' ἴχνος πλέον μένει,
Ἐκ τῆς πλασάσης τὸν Θεὸν παλάμης σου· κοιμᾶσαι
Ὕπνον βαθὺν, βαθύτατον· τὸν ὕπνον σου εὐφραίνει
Ἂν μυριάδες γενεῶν σὲ ἐξυμνοῦσι πᾶσαι;

—

Τὸν ὕπνον σου πανόμοιον κοιμᾶται καὶ ὁ Νέρων.
Τῆς ἱστορίας ἂν βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμα,
Ἀφ' ὅτου εἰς τὸν θάνατον κατεδυθίσθη σπείρων,
Δὲν ἔχει ὁ νεκρὸς ἠχὼ, κ' εἶναι κωφὸν τὸ μνῆμα.

—

II.

Ἡ ἱλαρά σου, Ὅμηρε, καὶ εὐλαβὴς καρδία,
Ποικίλα παραδόσεων συντρίμματα λαβοῦσα,
Τὸν Ὄλυμπον ἀνέπλασε παρὰ τῇ κοινωνίᾳ,
Καὶ ἐκ δευτέρου τοὺς Θεοὺς δημιουργεῖ ἡ Μοῦσα.

—

Ἀλλὰ τοὺς ἔπλασες πολὺ, πάρα πολὺ ὡραίους,
Καὶ ἦτο μόνον τῆς χαρᾶς ὁ Ὄλυμπος προστάτης,
Καὶ ἐφαντάσθης τοὺς θνητοὺς εὐδαίμονας, ἀκμαίους·
Εἰς ποῖον θὰ διηγηθῇ ἡ θλίψις τὰ δεινά της;

—

Γέρων τυφλέ! τὸν Δία σου ὁ Προμηθεὺς σαλεύει,
Ἐκεῖ ἀνὰ τὸν Καύκασον προσπεπασσαλευμένος,
Εἶναι τοῦ πόνου σύμβολον καὶ τῆς χαρᾶς ἡ χλεύη,
Εἶναι προοίμιον Χριστοῦ, Θεὸς συντετριμμένος.

—

Τοιοῦτον θέλει, Ὅμηρε, Θεὸν ἡ ἀνθρωπότης·
Ὁ γὺψ τὰ σπλάγχνα καὶ αὐτῆς σπαράσσει καθ' ἡμέραν,
Καὶ εἶναι τῆς καρδίας μας τὸ αἷμα ἡ θεότης·
Τυφλέ! εἰς μάτην ἔπλασες αὐτὴν ἱλαρωτέραν.

—

Ἡ οἰκουμένη σύμβολον ἐδέχθη ἄλλο πλέον,
Ἐὰν ἐκ δάφνης στέφανον ἐφέρουν οἱ Θεοί σου,
Ἰδὲ, φέρει ἀκάνθινον ὁ Ἰησοῦς ἐκπνέων·
Σήμερον κλαίομεν ἡμεῖς, κ' ἐγέλα ἡ ζωή σου.

—

Ἡ ἀνθρωπότης, Ὅμηρε, δὲν χαίρει, ὄχι, πλέον,
Οὐδὲ τὸ χεῖλος μειδιᾷ· καὶ ἤδη ἡ καρδία
Πάλλει ἀλλὰ μετὰ παλμῶν ἀτάκτων καὶ βιαίων,
Καὶ ἔλειψεν ἀπὸ τῆς γῆς ἡ πρώην εὐθυμία,

—

Τὸ ἔδαφος ἐγήρασε καὶ τὸ φυτὸν βλαστάνον
Πρὶν κἂν ἀνθήσῃ ὠχριᾷ, γηράσκει πρὶν ἀνθήσῃ,
Καὶ ζῇ ζωὴν δυσήλιον καὶ ἔμπλεον βασάνων,
Καὶ θνήσκει πρὶν ὁ βίος του ἀκόμη τελευτήσῃ.

—

Τί θέλουν ἤδη οἱ τερπνοὶ Θεοί σου; Εἰς τὸ γῆρας
Εἶν' ἡ νεότης ὀχληρὰ καὶ πλήρης εἰρωνείας.
Ἤδη βαστάζει τὸν σταυρὸν μ' ἐξηραμμένας χεῖρας,
Καὶ τὸν σταυρὸν, τὸ σύμβολον βασάνου καὶ πικρίας.

—

III.

Δημιουργοὶ τοῦ ἠθικοῦ τῆς οἰκουμένης βίου,
Καὶ τὴν ἐλπίδα σπείροντες ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ,
Ἐσβέσθησαν· ἀλλ' ὡς ἀστὴρ ἐπὶ τῆς ὑφηλίου,
Ἐλπίδος χύνει νάματα ἡ φράσις των γλυκεῖα.

—

Ὡς ᾆσμα πένθιμον πτηνοῦ θρηνοῦντος εἰς τὰ δάση
Ἐκθνήσκει πέραν εἰς σιγὴν ἐξαίφνης βαθυτάτην·
Ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς ἐπίσης θὰ περάσῃ,
Ἀφεὶς ὑπάρξεως φωνὴν καὶ πρώτην καὶ ὑστάτην;

—

Ὀνείρου ποίου πλάσματα οἱ κόσμοι οὗτοι εἶναι;
Ποίας ὑπάρξεως σκιὰ πλανᾶται εἰς τὸ χῶμα;
Τὸ πρόσωπόν σου, ἄνθρωπε, πρὸ σαρκοφάγου κλίνε·
Γελᾷ μὲ σὲ τοῦ σκελετοῦ τὸ τετρημένον στόμα.

—

Μηδέν!... τί εἶναι τὸ μηδέν; ἀρχὴν δὲν ἔχει ἄλλην,
Δὲν ἔχει τέλος, ἐν αὐτῷ γεννῶνται καὶ περῶσι.
Τοῦτο ὑπῆρχε πρὸ ἡμῶν, κ' εἰς τοῦτου τὴν ἀγκάλην
Εσχάτην ἐκφωνῶν ἀρὰν ὁ κόσμος θὰ ὑπνώσῃ.

—

Ἔρρε, ὁ ἄνθρωπος! ἀφοῦ τοῦ λίθου διαφέρει
Διότι θνήσκει τάχιον, διότι πάσχει μόνον,
Διότι τὴν συνείδησιν τῆς συμφορᾶς του φέρει,
Ἔρρε ὁ ἄνθρωπος! ἰδοὺ τὸ ᾆσμα τῶν αἰώνων.

—

Ἡ ἀνθρωπότης ἔκλαιε· τροφοὶ τῆς οἰκουμένης,
Οἱ ποιηταὶ ἐκοίμησαν μὲ ᾄσματα τὸν θρῆνον.
Ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπον φρικώδους εἱμαρμένης,
Τὸν μειδιῶντα ἔδειξαν παράδεισον ἐκεῖνον.

—

Ἐκεῖ, ἰδὲ, ἀνέσπερος ἀνατολὴ ἁπλοῦται,
Πνευματικός τις ἥλιος τὸν ἄνθρωπον φωτίζει,
Καὶ ἡ ψυχὴ εἰς ᾄσματα τῶν χερουβεὶμ ναρκοῦται,
Λέξεις γριφώδεις ἔρωτος ἀπείρους ψιθυρίζει.

—

Ἐκεῖ ὁ δυστυχὴς πατὴρ τὰ τέκνα του εὑρίσκει,
Τὸ ὀρφανὸν ἀσπάζεται τὴν πατρικήν του χεῖρα,
Ἐκεῖ ὁ ἔρως ὁ ἁγνὸς ὅστις ποτὲ δὲν θνήσκει,
Ἐκεῖ σιγᾷ ὁ θάνατος, ἐκεῖ σιγᾷ ἡ μοῖρα.

—

Γλυκὺ, γλυκὺ βαυκάλημα· ἀλλ' ἤδη τὸ παιδίον
Ἠνδρώθη, δὲν κοιμίζεται μὲ ᾄσματα, πλανᾶται
Εἰς τὸν λαβύρινθον αὐτὸν τοῦ κόσμου, καὶ δακρύον
Χωρὶς ἐλπίδος ἔρχεται, χωρὶς αὐτῆς κοιμᾶται.

—

Ναί! πλέον δὲν θεοποιεῖ τοὺς πόθους τῆς καρδίας,
Ἤδη ἀνὴρ δὲν ἐπαιτεῖ ἀπράγμονα προστάτην,
Πλανώμενος μετά τινος πικρᾶς ὑπεροψίας
— Ὦ εἶμαι μόνος — ὠρυγὴν ἀφίνει βαθυτάτην.

—

Τὸν τάφον του ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ὅπως σκάψῃ,
Ῥάπτων τὸ σάβανον αὐτοῦ τὸν βίον ἀναλίσκει·
Ἡ ὕπαρξίς του πρὸς στιγμὴν ἐπὶ τῆς γῆς θ' ἀστράψῃ,
Διπλοῦται εἰς τὸν θάνατον καὶ θνήσκει, θνήσκει, θνήσκει

—

Ὦ ἀδελφοί μου, κλαύσατε, δὲν ἐπιστρέφει πλέον,
Δὲν ἐπιστρέφει ἡ ἐλπὶς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης·
Ἓν φάντασμα διέρχεται τὴν οἰκουμένην κλαῖον,
Ἡ ἐπιστήμη, ὁ πατὴρ ὁ μέγας τῆς ὀδύνης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

(*) Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα προσθέτομεν καὶ τὸ ἑξῆς, συμβὰν ἐν Ἠπείρῳ τῷ 1385. « Τότε καὶ βροντὴ γέγονε μεγάλη ἐπὶ τοῦ καμπαναρίου τοῦ μοναστηρίου (ἐν Ἰωαννίνοις), » καὶ ψυχαὶ δεκατέσσαρες ἐβροντήθησαν ». (Ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ὰ Μ ι χ α ὴ λ Ν έ π ο τ α τ ο ῦ Δ ο υ κ ό ς, Β'.). Εἰ καὶ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρει ἐὰν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐσήμαινον οἱ κώδωνες τοῦ καμπαναρίου, φαίνεται ὅμως πιθανὸν, ἀφοῦ ἦσαν δεκατέσσαρες ἄνθρωποι συνηγμένοι ὑπ' αὐτό, οἵτινες καὶ ἔπεσαν ὅλοι κεραυνόπληκτοι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΙΟΥΛΙΟΥ 1, 1866.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον προαναγγέλλει πολλὰς οἰκονομικὰς μεταρρύθμισεις.

* * *

Ὁ Κ. Κεχαγιᾶς δὲν ἐδέχθη τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς παιδείας· ἀναπληροῖ δὲ αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν.

* * *

Ὁ ἐν Λονδίνῳ Γ. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Κ. Μ. Σπάρταλης, οὗ τινος καὶ ἄλλας ἀγαθοεργίας ἀνηγγείλαμεν, ἐδωρήσατο γενναίως τῇ φιλεκπαιδευτικῇ ἑταιρίᾳ δέκα χιλιάδας δραχμῶν.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ὁ διάσημος νομομαθὴς Dufaure ὅτε ἔμαθε τὸν διορισμόν του ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν ἐν Γαλ-

λίᾳ, ἔλαβεν ἀμέσως ὑπὸ τὸν βραχίονα τὸ ἀλεξιβρόχιόν του καὶ σειόμενος νωχελῶς ἐπὶ τῶν κνημῶν του, ἔσπευσεν ἵνα καταλάβῃ τὴν νέαν θέσιν του.— Δείξατέ μοι παρακαλῶ τὰ δωμάτια τοῦ ὑπουργοῦ, εἶπε διὰ τῆς σιγηλῆς καὶ ἐρρίνου φωνῆς του πρὸς τὸν θυρωρὸν τοῦ ὑπουργείου, ὅστις ἡσύχως ἐξυρίζετο παρὰ τὸ παράθυρον. — Δὲν δύναταί τις, χωρὶς νὰ παραβῇ τὴν τάξιν, νὰ ταράξῃ τὸν γευματίζοντα πολίτην, τὴν γυναῖκα τὴν ἀπαριθμοῦσαν τὰ λινὰ ὑφάσματά της καὶ τὸν ξυριζόμενον θυρωρόν. Οὗτος, περιφρονήσας τὸν πρωϊνὸν ἐκεῖνον ξένον, ἐξεσρενδόνισε κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ τὰς λέξεις ταύτας· — Τί σοῦ μυρίζουν τάχατες... τὰ δωμάτια τοῦ ὑπουργοῦ; — Μοῦ μυρίζουν, εἶπεν ὁ **Dufaure**... μοῦ μυρίζουν, διότι εἶμαι ὁ ὑπουργός. — Εὔκολον νὰ φαντασθῇ τις τὸ κεραυνοβόλον ἀποτέλεσμα τῶν ἁπλῶν ἐκείνων λέξεων. — Ταλαίπωρε! ἀνέκραξεν ἡ σύζυγος τοῦ ἐνόχου, θὰ μᾶς κάμῃς νὰ χάσωμεν τὴν θέσιν μας. Εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃς ἕνα ὑπουργόν;

—

Μαθηματικός τις ἐν στιγμῇ διαχύσεως ἔκαμε τὸν ἑξῆς ὑπολογισμόν·

Ὁ μεταχειριζόμενος συνήθως τὸν ταμβάκον λαμβάνει ἐκ τῆς ταμβακοθήκης ἑξάκις τοὐλάχιστον τῆς ὥρας. Πᾶσα λῆψις συνεπιφέρει καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μανδυλίου, ὅπερ ὀφείλει τις νὰ ἐκβάλλῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ θυλάκιόν του, τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῆς ταμβακοθήκης, καὶ ἄλλας ἀναποφεύκτους περιστάσεις, αἵτινες ὅλαι ἀπαιτοῦσιν ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως λεπτοῦ, ἤτοι ἐννέα λεπτὰ τὴν ὥραν, δύο ὥρας καὶ εἰκοσιτέσσαρα λεπτὰ τὴν ἡμέραν τῶν δεκαὲξ ὡρῶν ἢ τὸ δέκατον μέρος ὁλοκλήρου ἡμέρας· ἑπομένως, ἐπὶ ἓξ ἡμέρας μίαν ἡμέραν, τριάκοντα ἓξ ἡμέρας καὶ ἡμίσειαν τὸ ἔτος, καὶ τέσσαρα ἔτη ὁλόκληρα ἐπὶ ὑπάρξεως τεσσαράκοντα ἐτῶν. Δύναταί τις νὰ μὴ ἀναφωνήσῃ· Πόσος καιρὸς χάνεται ἐν ἀεργίᾳ!

—

Ἔκαμα χθὲς τὴν μεγαλειτέραν ἀνοησίαν.

Ἡ Κ. Μ... μοὶ ἔλεγε περὶ τῆς Κ. Ρ... μὲ τὴν συνήθη πρὸς τὴν κατηγορίαν ῥοπὴν τῶν γυναικῶν· — Δὲν εἰμπορῶ νὰ τὴν ὑποφέρω. Εἶναι τόσον ἄσχημος· ὁμοιάζει ὠργισμένην γαλῆν· δὲν εἶσθε τῆς ἰδέας μου;

Φαίνεται ὅτι δὲν προσεῖχον πολὺ ἢ μᾶλλον ὅτι εἶχον ἀλλοῦ τὸν νοῦν μου, καὶ ἀπήντησα ἀνοήτως. — Μάλιστα.

Μετ' ὀλίγον μοὶ ζητεῖ τὰ δίοπτρά μου, τὰ ὁποῖα προθύμως τῇ προσφέρω. Βλέπων αὐτὴν ἐστολισμένην μὲ ταῦτα, τῇ λέγω χαριεντιζόμενος· — Πόσον ὁμοιάζετε τὴν Κ. Ρ...! σᾶς ἁρμόζουσιν ὡραιότατα...

Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τελειώσω· καὶ ἡ Κυρία Μ··· ὠχρὰ καὶ τὰ χείλη δάκνουσα, μοὶ ἔρριψε σχεδὸν τὰ δίοπτρα καὶ μ' ἀφῆκε κεχηνότα. Γυναῖκες, γυναῖκες! Καὶ αἱ δύο ἦσαν νοστιμώταται, ἀλλ' ἐγὼ πολὺ ἀνόητος. Ὅταν ὁμιλῇ τις μὲ γυναῖκας, ἂς φροντίζῃ νὰ μὴ εἶναι ἀλλόφρων.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ι. Π...

Λύσις τοῦ ἐν τῷ 390 φυλλαδ. αἰνίγματος καὶ τοῦ γρίφου.

Ἀρτεμισία.

=

Ἡ μέθη μικρὰ μανία.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Εἰς ὄρη ἀστρογείτονα κ' εἰς τοῦ Διὸς τὸν θρόνον
Τὴν κατοικίαν ἔχω.
Ἀλλ' ἂν ἀποκεφαλισθῶ, τῶν ἀμετρήτων χρόνων
Μέτρον ἐγὼ παρέχω.

Κ. Π. Υ.
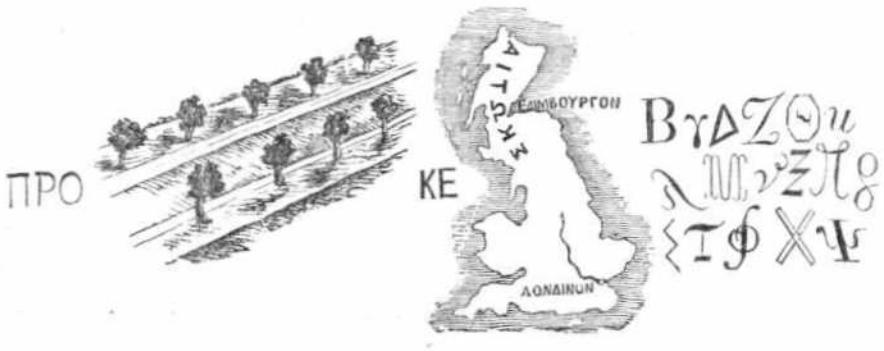
ΓΡΙΦΟΣ.